

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞU OLAN VE OLMAYAN EBEVEYNLERİN
ÇATIŞMA ÇÖZME STİLLERİ VE BİLİŞSEL DUYGU DÜZENLEME
STRATEJİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Zeynep TAKI KAPIDAŞ
ORCID: 0000-0002-0296-7042

Danışman
Prof. Dr. Nurten SARGIN
ORCID: 0000-0003-1899-8908

Konya – 2022

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitiminin boyunca mesleki ve kariyer yolculuğumda engin bilgi ve deneyimleriyle bana yol gösteren, beni destekleyen ve güdüleyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Nurten SARGIN'a teşekkür borç bilirim.

Tez sürecinde desteğini esirgemeyen değerli arkadaşlarım Psi. Dan. Eda Seğmen, Arş. Gör. Şehide Kelek'e ve kardeşim Uzm. Dilara Takı'ya teşekkür ederim.

Hayatım boyunca bana inanarak beni motive eden, yorulduğumda ve vazgeçmek istediğimde devam etmem için beni yüreklendiren değerli anne ve babama, birlikte çok şey öğrendiğim kardeşim ve ağabeyime, süreç boyunca gösterdiği sabır, ilgi ve destekleri için sevgili eşime çok teşekkür ederim.

Zeynep TAKI KAPIDAŞ

Kasım 2022

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	vi
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT.....	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.1. Alt Problemler.....	5
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	7
1.4. Sayıtlar	8
1.5. Sınırlılıklar.....	8
1.6. Tanımlar	9
2. ALAN YAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	10
2.1. ÇATIŞMA ÇÖZME.....	10
2.1.1 Çatışma ve Çatışma Çözme	10
2.1.2 Çatışma Nedenleri ve Kaynakları	11
2.1.3 Çatışma Türleri	13
2.1.3.1 Kaynaklarına Göre Çatışma Türleri	13
2.1.3.2 Çatışma Düzeylerine Göre Çatışma Türleri.....	14
2.1.4. Çatışmanın Sonuçları.....	15
2.1.5. Çatışma Çözme	16
2.1.5.1 Temel Çatışma Çözme Becerileri	16
2.1.6. Çatışma Yönetim Stratejileri.....	19
2.1.7 Çatışma ve Çatışma Çözmeye İlişkin Kuram ve Yaklaşımlar	20
2.1.7.1 Kişilik ve Gelişim Kuramı.....	20
2.1.7.2 Sosyal Öğrenme Kuramı.....	21
2.1.7.3 Sosyo-Bilişsel Kuram	21
2.1.7.4 Davranışçı Kuram.....	22
2.1.7.5 Hümanistik Yaklaşım	22
2.2 DUYGU DÜZENLEME	23
2.2.1 Duygunun Tanımı	23
2.2.2 Duygu Düzenleme Kavramı	25
2.2.3 Duygu Düzenleme Modelleri.....	27

2.2.3.1 Süreç Modeli	27
2.2.3.2 Sosyal Bilgi Süreç Modeli	28
2.2.4 Duygu Düzenlemenin Önemi	29
2.2.5 Bilişsel Duygu Düzenleme	30
2.3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	32
2.3.1 Çatışma ve Çatışma Çözme İle İlgili Araştırmalar	32
2.3.2 Duygu Düzenleme Becerileri İle İlgili Araştırmalar	35
3. YÖNTEM.....	39
3.1. Araştırmanın Modeli	39
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	39
3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri.....	41
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu	41
3.3.2 Çatışma Çözme Stilleri Formu.....	41
3.3.3 Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği (BDDÖ).....	42
3.4. Verilerin Toplanması.....	43
3.5. Verilerin Analizi.....	43
4. BULGULAR	44
4.1. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çatışma Çözme Stillerine İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Çarpıklık-Basıklık Değerleri .	44
4.1.1.Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Çatışma Çözme Stillerine İlişkin Bulgular	45
4.1.2. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Çatışma Çözme Stillerine İlişkin Bulgular	48
4.1.3. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Çatışma Çözme Stillerine İlişkin Bulgular	52
4.1.4. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Stillerine İlişkin Bulgular.....	57
4.1.5. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çatışma Çözme Stillerine İlişkin Bulgular	63
4.2. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Çarpıklık-Basıklık Değerlerine İlişkin Bulgular.....	64
4.2.1. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	65
4.2.2. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	67
4.2.3. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	68
4.2.4. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	70
4.2.5. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	71

4.3. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Çatışma Çözme Stilleri ile Bilişsel Duygu Düzenleme Becerileri Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	72
4.4. Özel Gereksinimli Çocuğu Olmayan Ebeveynlerin Çatışma Çözme Stilleri ile Bilişsel Duygu Düzenleme Becerileri Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi ...	76
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	80
5.1. Tartışma.....	80
5.1.1. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin çatışma çözme stillerine yönelik bulgulara ilişkin tartışma ve yorumlar	80
5.1.2. Ebeveynlerin bilişsel duygu düzenleme stratejilerine yönelik bulgulara ilişkin tartışma ve yorumlar	93
5.1.3. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin çatışma çözme stilleri ve bilişsel duygu düzenleme stratejileri arasındaki korelasyona yönelik bulgulara ilişkin tartışma ve yorumlar.....	99
5.2. Sonuçlar.....	104
5.3. Öneriler	107
KAYNAKLAR.....	109
EKLER.....	121
EK-1 Kişisel Bilgi Formu.....	121
EK-2 Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği	122
EK-3 Çatışma Çözme Stilleri Formu	124

TABLolar

Tablo 1. Çalışma Grubunun cinsiyet, yaş, ekonomik durum algısı, eğitim düzeyi ve özel gereksinimli çocuğu olup olmama değişkenlerine göre dağılımı	40
Tablo 2. Çatışma Çözme Stillerinin Çatışma Çözme Stratejilerine Göre Sınıflandırılması	42
Tablo 3. Çatışma Çözme Stilleri Formuna İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Çarpıklık-Basıklık Değerlerine İlişkin Bulgular	44
Tablo 4. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin cinsiyetlerine göre çatışma çözme stillerine ilişkin bulgular	45
Tablo 5. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin yaşlarına göre çatışma çözme stillerine ilişkin bulgular	48
Tablo 6. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre çatışma çözme stillerine ilişkin bulgular.....	52
Tablo 7. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin sosyoekonomik düzeylerine göre çatışma çözme stillerine ilişkin bulgular.....	58
Tablo 8. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama durumuna göre çatışma çözme stillerine ilişkin bulgular	63
Tablo 9. Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeğine İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Çarpıklık-Basıklık Değerleri.....	65
Tablo 10. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin cinsiyetlerine göre bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutlarına ilişkin bulgular.....	66
Tablo 11. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin yaşlarına göre bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutlarına ilişkin bulgular.....	67
Tablo 12. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin sosyoekonomik düzeylerine göre bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutlarına ilişkin bulgular	68
Tablo 13. . Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutlarına ilişkin bulgular	70
Tablo 14. Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine ilişkin bulguları.....	72
Tablo 15. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çatışma çözme stilleri ile bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutları korelasyon tablosu.....	73
Tablo 16.Özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin çatışma çözme stilleri ile bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutları korelasyon tablosu.....	76

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çatışma Çözme Stilleri ve Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam **108** sayfalık kısmına ilişkin, 28/11/2022 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%15** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

28/11/2022

Zeynep TAKI KAPIDAŞ

Prof. Dr. Nurten SARGIN

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

28/11/2022

Zeynep TAKI KAPIDAŞ

SİMGELER VE KISALTMALAR

BDD: Bilişsel duygu düzenleme

BDDÖ: Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği

ÇÇSF: Çatışma Çözme Stilleri Formu

ÖGÇ: Özel gereksinimli çocuk

SED: Sosyoekonomik düzey

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞU OLAN VE OLMAYAN EBEVEYNLERİN ÇATIŞMA ÇÖZME STİLLERİ VE BİLİŞSEL DUYGU DÜZENLEME STRATEJİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Zeynep TAKI KAPIDAŞ

Ebeveynlik rolü ile birlikte birey dünyaya gelen bir canlının sorumluluğu yüklenmekte ve çocuğunu hayata hazırlamaktadır. Çocuğunu yetiştirdiği bu süreçte ebeveyn, diğer kişilerle zaman zaman uyumsuzluklar yaşamakta ve stresin ortaya çıktığı durumlara karşı karşıya kalabilmektedir. Çocuğun özel gereksinimle dünyaya gelmesi çevresi ile uyumsuzluk yaşadığı konuları artırmaktadır. Kişiler arasındaki stres yaratan durumların çatışma süreci ortaya çıkabilirken bu durumlara nasıl anlam verdiği ve bireyde ortaya çıkan duygular çatışmaları çözme sürecinde etkili olmaktadır.

Bu araştırmada, özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin çatışma çözme stilleri ile bilişsel duygu düzenleme stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Konya'da ikamet eden özel gereksinimli çocuğu olan 268 ve özel gereksinimli çocuğu olmayan 273 toplam 541 ebeveyn oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla Ohio Çatışma Çözme Komisyonu tarafından hazırlanan ve Sargın, Tor, Bozoğlan ve Köroğlu (2007) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Çatışma Çözme Stilleri Formu ve Garnefski vd. (2002) tarafından geliştirilen Onat ve Otrar (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde elde edilen veriler normal dağılım gösterdiği için parametrik istatistik tekniklerinden t testi ve korelasyon analizi teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmanın bulguları bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile çatışma çözme stilleri arasından anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Elde edilen bulgular alanyazın ışığında tartışılmış ve sonuçlara göre önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özel gereksinimli çocuk, Çatışma çözme stilleri, Duygu düzenleme stratejileri.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Educational Sciences
Guidance and Psychological Counseling Program
Master Thesis

AN EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CONFLICT SOLVING STYLES AND COGNITIVE EMOTION REGULATION STRATEGIES OF PARENTS WITH AND WITHOUT SPECIAL NEEDED CHILDREN

Zeynep TAKI KAPIDAŞ

With the role of parent, the individual takes the responsibility of a living creature and prepares his child for life. In this process of raising their child, the parent may experience conflicts with other people from time to time and may face situations where stress arises. The fact that the child is born with special needs increases the issues with which he is in conflict with his environment. While the conflict process of stressful situations between people may occur, how they give meaning to these situations and the emotions that arise in the individual are effective in the process of resolving conflicts.

In this study, the relationship between conflict resolution styles and cognitive emotion regulation strategies of parents with and without special needs children is investigated. The study group consists of 268 parents with special needs children and 273 parents without special needs children, a total of 541 parents residing in Konya. The questionnaire to collect data is formed by Conflict Resolution Styles Form prepared by the Ohio Conflict Resolution Commission which is adapted to Turkish by Sargın, Tor, Bozoğlan and Koroğlu (2007), and Cognitive Emotion Regulation Strategies Scale developed by Garnefski et al (2002) which is adapted to Turkish by Onat and Otrar (2010). Since the data obtained in the analysis of the data showed normal distribution, t-test and correlation analysis techniques from parametric statistical techniques were used.

The findings of the study shows that there is a significant relationship between cognitive emotion regulation strategies and conflict resolution styles. The findings were discussed in the light of the literature and suggestions were made according to the results.

Keywords: special needs children, conflict resolution styles, cognitive emotion regulation strategies.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu ifade edilmiş, araştırmanın sayıltıları, sınırlılıkları, temel kavramları belirtilerek araştırmanın amacı ve önemi açıklanmıştır.

1.1. Problem Durumu

Birey doğumdan ölüme kadar çevresinden etkilenen ve çevresini etkileyen kısaca diğer bireylerle etkileşim içinde bulunan sosyal bir varlıktır. Bireyin sosyal bir varlık olması beraberinde birtakım sorumlulukları da getirmektedir. Bu sorumluluklar yaşamının her evresinde farklılıklar göstermektedir. Çocukluk çağındaki ya da beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin sorumlulukları birbirinden farklıdır. Çocukken odasını toplamaktan, derslerini düzenli takip etmekten sorumlu olan birey büyümesiyle birlikte sınavlara hazırlanması, evdeki diğer işlerde görev alması gibi sorumlulukları üstlenmek durumunda kalmaktadır. Yetişkin bir birey ise para kazanmak için bir işte çalışmak, kendi ihtiyaçlarını karşılamak, yaşadığı evle ilgili işleri tamamlamak gibi sorumluluklara sahiptir. Ebeveyn olarak yetişkin bireyin hayatında sorumluluklarının arttığı yeni bir evre başlar. Artık kendi ile ilgili sorumlulukları yerine getirmenin yanı sıra bir canlının da sorumluluklarını üstlenmektedir. Çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanması, bakım ve ilgi göstermesi, eğitimi için okula göndermesi, geleceği için para biriktirmesi ebeveynin üstlendiği sorumluluklar karmaşık duyguları da beraberinde getirmektedir. Ebeveyn, küçük ya da büyük tüm bu sorumlulukları yerine getirirken artık yetişkinlik döneminden farklı sosyal ağlar içinde kendini bulabilmektedir. Santrock'un (2011) belirttiği gibi ilk aylarda çocuk doktoru ya da hemşiresi ile çocuğun büyümesiyle birlikte bakıcı, kreş ya da okul öğretmeni, akranlarının aileleri gibi yeni sosyal çevrelerle etkileşime girmektedir.

Aileye yeni katılan bebeğin özel gereksinimle dünyaya gelmesi ya da daha sonradan özel gereksinime sahip olması ebeveynin beklentilerinde, özel hayatlarında, iş hayatlarında ya da gelecekle ilgili planlarında köklü değişikliklere sebep olabilmektedir. Ebeveynler hayatlarını çocuklarına göre yeniden düzenlemeye çalışırken üzüntü, kızgınlık, kaygı, suçluluk, reddetme, utanma gibi olumsuz duygularla baş başa kalmaktadırlar. Baş etmek zorunda kaldıkları bu olumsuz duygular dış dünya ile olan tutumlarını etkilemektedir (Dardas ve Ahmad, 2014; Dönmez, 2010; Kaner, 2002; Kaner 2004; Küçüker, 2001). Çocuklarının özel gereksinimini öğrendikleri andan kabul aşamasına kadar olan duygularını Aşama Modeli şok, öfke, pazarlık,

depresyon ve kabul süreçleri ile açıklamaktadır. Ebeveynler çocuklarının özel gereksinimli olduklarını ilk öğrendikleri süreçte bu durumu kabul etmeyip çocuklarının gelişiminin normal olduğuna dair belirtiler bulmaya çalıştıkları şok evresini yaşarlar. Öfke evresinde uzmanlara başvurarak çocuklarının normal gelişim gösterdiğini kanıtlamaya çalışırlar. Uzmanlardan aldıkları cevaplar beklentileri ile uyuşmadığında öfke ve kızgınlık duyguları kendini gösterirler. Ebeveynler genellikle uzmanla işbirliğini kabul etmemektedirler. Bu dönemin sonlarına doğru çocuğun yetersizliğine neden aradıkları pazarlık aşamasında ebeveynler iç hesaplaşma yapar ve yaşadıklarının neden kendi başlarına geldiğini sorgularlar. Ebeveynler çocuklarının özel gereksinimli olmasının onların yaşam tarzlarında, beklentilerinde ve planlarında değişiklikler yapmak zorunda kalacaklarının farkına varırlar. Bu farkındalıkla birlikte depresyon ve umutsuzluk yaşamaktadırlar. Uzmanların ve çevrelerinin destekleri ile kabul evresine geçen ebeveynler bu süreçte çevre ile işbirliği yaparak çocuklarının gelişimine odaklanmaktadırlar. Destek kaynaklarının ve ebeveynin baş etme mekanizmaları sınırlı olması kabul aşamasına geçişi zorlaştırmaktadır (Metin, 2018; Özen, 2016; Zelyurt, 2020). Özel gereksinimli çocuğa sahip olan ebeveynlerin stres yaratıcı bu süreçler boyunca aile içinde ve sosyal ilişkilerde çatışmaların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Baltaş, 1986).

Günlük yaşamda karşı karşıya kalınan sorunların önemli bir kısmı kişiler arası çatışmalar barındırmaktadır (Öğülmüş, 2001, Akt., Sargın, 2010). Çatışma, bireyin davranışlarının diğer birey ya da bireylere ters düşmesi, gereksinimlerin karşılanmaması ya da değerlerin uyumlu olmaması durumlarında ortaya çıkan anlaşmazlıklar olarak ifade edilmektedir (Çam ve Akgün, 2007).

Bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmaması, kaynakların sınırlı olması ve farklı değer yargılarına sahip olmaları çatışmalara neden olmaktadır (Bodine vd., 1994, Akt., Aslan, 2005). Dökmen (2013)'e göre çatışmalar farklı bilişsel özellikler, algı, duygu, bilinçdışı süreçler, kültürel özellikler, rol, sosyal çevre ve iletişim becerilerinden kaynaklanmaktadır.

Günlük yaşamın bir parçası olmasına rağmen çatışmalar stres, sosyal kaygı, ayrılık ve şiddet ile sonuçlanabilmektedir. Bu şekilde sonuçlanan çatışmalar olumsuz bir durum olarak kabul edilmekte ve çatışmanın olmaması iyi bir etkileşimin varlığı olarak kabul edilmektedir (Cüceloğlu, 2005). Bunun yanı sıra çatışmaların iyi yönetilmesi bireyler için birçok fayda sağlamaktadır. Birey iyi yönetilen bir çatışma süreci sonrasında karşıdaki bireyle daha olumlu ilişkiler geliştirip, duygu ve düşüncelerini daha rahat ifade edebilmektedir. Birey çatışma sonrası içsel olarak kendini daha iyi tanıyabilme ve farklı bakış açıları kazanabilme fırsatı

yakalayabilmektedir. Kendine yöneltilen eleştirileri kabul edebilmesi benlik saygısında artmaya neden olmaktadır. Çatışma yaratan problemlerin yönelik farkındalığı artarken ve aktif olarak çözüm üretebilme kapasitesi de yükselmektedir (Karip, 2015). Çatışma yönetim stratejileri tarafların amaç ve istekleri göz önüne alındığında bütünleştirme, uyma, hükmetme, kaçınma ve uzlaşma olarak sınıflandırılabilir (Rahim, 1983, Akt., Karip, 2015). Bu stratejiler arasında ideal olan çatışma çözme stili her iki tarafın da işbirliğinin söz konusu olduğu ve kazan-kazan yaklaşımının benimsendiği bütünleştirme stratejisidir. Uyma stratejisini benimseyen birey kendi isteklerinden başkasını memnun etmek için vazgeçerek çatışmayı çözmeye çalışmaktadır. Hükmetme stratejisinde ise durum uyma stratejisinin tersi gibidir. Birey karşı tarafın isteklerini görmezden gelerek kendi isteklerini dayatmaktadır. Uyma ve hükmetme stratejilerinde kazan-kaybet yaklaşımı benimsenmektedir. (Yürür ve Soygüzel, 2010). Kaçınma stratejisinin benimsendiği durumlarda tarafların her ikisi de çatışma yaşanan durumla ilgili kayıtsız kalarak kısa vadede stresten uzaklaşmaktadırlar (Rahim, Magner ve Shapiro, 2000). Her iki tarafın da isteklerinden karşılıklı ödün vererek çatışmayı çözdükleri durumlarda da uzlaşma stratejisine uygun hareket etmiş olmaktadır (Solmuş, 2010).

Hem çatışmaların ortaya çıkmasını hem de çatışmaların yönetilme sürecini ve sonucunu duyguların etkilediği bilinmektedir (Lee, 2003). Aynı şekilde çatışmalar da duyguları doğurmaktadır (Oğuz Taşbaş, 2019). Yani duygu ve çatışmalar arasında döngüsel bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Bir olay ya da durumu deneyimleyen taraflar duyguları ile anlamlandırır. Çatışma öncesinde ve esnasında hissettikleri duygular çatışmanın seyrini etkilemektedir. Çatışmanın seyrine göre çatışma sonucunda da bireyde öfke, suçluluk, utanma, korku gibi duygular ortaya çıkabileceği gibi sevinç, rahatlama, neşe gibi olumlu duygular da ortaya çıkabilmektedir (Bell ve Song, 2005).

Duyguların hayatın birçok alanında işlevsel veya işlevsel olmayan etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Duygular doğru şekilde kullanıldığında hayatı kolaylaştırırken; yanlış kullanıldığında, uygun olmayan, aşırı yoğun veya değişken şekilde ortaya çıktığında hayatı zorlaştıracak çatışmalara yol açabilmektedir (Gross ve Thompson, 2007). Çatışmaların meydana gelmesinde rol oynayan duygular aynı zamanda çatışmaya verilecek tepkilerin ortaya çıkmasında ve çatışmanın çözülmesinde de önemli etkiye sahiptir. Bir çatışma durumu, tecrübe eden bireyler tarafından duygular yoluyla anlamlandırılmaktadır. Benzer şekilde çatışma çözme sürecinde de tutumları belirleyen temel motivasyon duygulardır (Oğuz Taşbaş, 2019). Duyguların ifade edilmesi bireyin ihtiyaçlarını karşı tarafa bildirmesinin yollarından biridir.

Duygunun ifade edilme şekli karşı tarafın oluşturacağı tepkinin şeklini de belirleyebilmektedir. Özellikle olumsuz duyguların ifade edilme şekli bireyler arasında çatışma sürecini başlatabilmektedir (Kara, 2013). Düşmanlık, nefret gibi olumsuz duygular çatışma çözüm sürecini olumsuz etkilediği olumlu duyguların çatışmanın çözülmesinde etkili bir rol oynadığını bilinmektedir (Baron vd., 1990; Akt., Oğuz Taşbaş, 2019).

Duygulanım süreçlerinin ve duyguların ifade edilmesinin çatışma süreçleri üzerindeki etkileri düşünüldüğünde duygu düzenleme becerilerinin çatışma üzerinde etkisi yadsınamaz bir gerçek olmaktadır. Duygu düzenleme biyolojik, davranışsal, sosyal, bilinçli ve bilinçdışı farklı süreçleri içinde barındıran karmaşık ve çok boyutlu bir yapıda bir süreçtir (Garnefski vd., 2001). Gross (1998), duygu düzenlemeyi; hangi duyguları, hangi koşullarda, ne zaman, nasıl tecrübe edeceğimizi ve bu duyguları nasıl ifade edeceğimizi yöneten süreçler olarak tanımlanabilir (Oğuz Taşbaş, 2019). Gros (2001) duyguların olumsuz sonuçlarıyla başa çıkabilmek için duygu düzenleme becerilerinin öneminden bahsetmektedir.

Duygular ve bilişin birbirinden uzak kavramlar olmadığı artık kabul edilen bir görüş olmaktadır. (Smith ve Kosslyn, 2017). Bilişsel değerlendirmeler bireyin ilişkilerindeki duygu ve davranışlarına etki etmektedir (Meril vd., 2005, Akt., Onat Kocabıyık ve Çelik, 2014). Lazarus (1981)'a göre bilişsel değerlendirme olmadan duygunun meydana gelmesi söz konusu değildir (Smith ve Kosslyn, 2017). Aynı şekilde duyguların yönetilmesi ve düzenlenmesi de bilişsel süreçlerle olabilmektedir (Garnefski vd., 2001). Bu bağlamda bilişsel duygu düzenleme bireyin deneyimlediği stresli olaylar neticesinde ortaya çıkan duyguların sosyal açıdan negatif etkilerini azaltmak için bireyin yönettiği bilişsel değerlendirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Gross, 1988).

Bireyin duygu düzenleme sürecinde yaşadığı güçlük ve eksikliklerin kişiler arası ilişkilerinde çeşitli bozulmalarla sonuçlandığı görülmektedir (Michel, Cole ve Teti, 1994; Gros ve Munoz, 1995). Literatür incelendiğinde stresli olaylarla karşı karşıya kalan bireylerin tercih ettikleri bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile olay karşısındaki davranışlarının değiştiği görülmektedir. Kendini suçlama, yıkım ve diğerlerini suçlama stratejilerine başvuran kişilerin olay karşısında fiziksel saldırganlık gösterme eğilimleri yüksek olduğu bulunurken (Eckhardt ve Kassinove, 1998; Gilbert ve Miles, 2000; Stuewig, Tangney, Heigel, Harty ve McCloskey 2010; Sullivan Helms, Kliewer ve Goodman, 2010; Peña ve Pacheco, 2012; Çelik ve Kocabıyık, 2014, Altın, 2017; Bayraktar, 2018; Kabasakaloğlu, 2019; Toksöz, 2022); uyumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinden olan kabul etme ve pozitif yeniden gözden geçirme

stratejilerine başvuran kişilerin fiziksel saldırganlık davranışı sergileme ihtimalleri ise düşük bulunmuştur (Roberton, Daffern ve Bucks 2012; Bayraktar 2018; Çelik ve Onat Kocabıyık 2014). Rood, Roelofs, Bögels ve Arntz (2011) yaptıkları deneysel çalışma ile bilişsel duygu düzenleme süreçlerinin bireyde olay sonucunda oluşacak duyguları da etkilediğini saptamışlardır.

Bu çalışmada yukarıda belirtilen bilgiler ışığında aşağıdaki problem cümlesine cevap aranmaktadır.

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin çatışma çözme stilleri ve bilişsel duygu düzenleme stratejileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yukarıda belirtilen problem cümlesine bağlı olarak aşağıdaki problem cümlelerine cevap aranmaktadır.

1.1.1. Alt Problemler

1. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin cinsiyetlerine göre çatışma çözme stilleri nasıldır?
2. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin yaşlarına göre çatışma çözme stilleri nasıldır?
3. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin sosyoekonomik düzeylerine göre çatışma çözme stilleri nasıldır?
4. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin eğitim durumlarına göre çatışma çözme stilleri nasıldır?
5. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin çatışma çözme stilleri nasıldır?
6. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin cinsiyetlerine göre bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmakta mıdır?
7. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin yaşlarına göre bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmakta mıdır?
8. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin sosyoekonomik düzeylerine göre bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmakta mıdır?
9. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin eğitim durumlarına göre bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmakta mıdır?
10. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmakta mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Çiftler çocuk sahibi olmaya karar verdiklerinde yaşamın farklı bir döngüsüne girmekte ve farklı statülerde farklı sorumluklara sahip olmaktadır. Bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyal hayatlarını yeniden düzenleme gereksinimini beraberinde getiren anne ve babalık statüsü eşsiz bir haz olmakla birlikte çok zahmetli bir yaşantıdır. Bu düzenleme ve sahip oldukları statünün sorumlulukları aileyi zorlayıcı bir durumla karşı karşıya bırakmakta ve bu uyum süreciyle birlikte başa çıkması gereken yeni stres faktörleri baş göstermektedir (Özdemir, Özkubat ve Selimoğlu ve Töret, 2013; Gladding, 2012).

Çocuklarının olacağını öğrenmeleriyle birlikte aileler ebeveyn olmakla ilgili fiziksel, psikolojik ve bilişsel düzeyde birçok hazırlık sürecine de girmektedirler. Aile bireyleri daha çocuk dünyaya gelmeden çocuğun cinsiyeti, oynayacağı oyuncaklar, birlikte yapacakları aktiviteler, okuyacağı okul, ilerde yapabileceği mesleklere kadar her detayla ilgili hayaller kurup, planlar yapabilmektedirler. Ailenin bu beklentileri göz önüne alındığında anne ve baba olmak olumlu duygularla birlikte stres yüklü bir süreci de beraberinde getirmektedir (Görgü, 2005).

Ebeveynliğin duygusal yükü bu denli fazla iken çocuğunun özel gereksinimli olduğunu öğrenen ailelerde yaşanan fiziksel, maddi, sosyal ve bunlara bağlı psikolojik zorlanmalar göz ardı edilemeyecek düzeyde artmaktadır. Ekonomik sıkıntılar, bilgi eksikliği, aile üyelerinin değişen rolleri, evlilik ile ilgili ortaya çıkan ilişki sorunları, sosyal aktivitelere katılımında azalma, özel gereksinimli çocuğa karşı toplumun tutumu gibi birçok değişken aile üyelerinin hissettikleri stresi arttırmaktadır. Bu süreçte aileler birçok farklı duyguyu yaşamakta ve duygusal tepkiler vermektedirler.

Bireylerin özel gereksinimli çocuğa sahip olduğunu öğrenmesiyle birlikte değişen rolleri, ihtiyaçları ve duygusal süreçleri başkaları ile olan etkileşimlerini de etkilemektedir. Özel gereksinimli çocuğun aile içindeki bir takım çatışmalara neden olduğu bilinmektedir (Baltaş ve Baltaş, 1986). Çocukta davranış bozukluklarının görülmesi, evde ve okulda uyum problemleri yaşaması gibi durumlar ebeveynleri stres yaratan bir durumda başkalarıyla etkileşime girmelerine neden olmaktadır (Tümkiye, 2001). Engelli çocuğun büyümesi ve aile içinde yeni döngülere girilmesi (yeni çocuğa sahip olunması, okula başlanması vb.) aile içi çatışmaların daha yoğun olması beklenmektedir. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler aile içinde

yaşadıkları çatışmaların yanı sıra yakın çevre ile de sorun yaşamaktadırlar (Toy ve Kesici, 2020).

Ebeveynlik rolü ile birlikte birey dünyaya gelen bir canlının sorumluluğu yüklenerek çocuğunun hayatıyla ilgili kararlar vermekte ve onu hayata hazırlamaktadır. Çocuğunu yetiştirdiği bu süreçte ebeveyn diğer kişilerle zaman zaman uyuşmayan beklentilerle karşılaşmakta ve stres ortaya çıktığı durumlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Kişiler arasındaki stres yaratan durumların çatışma süreci ortaya çıkabilirken bu durumlara nasıl anlam verdiği ve bireyde ortaya çıkan duygular çatışmaları çözme sürecinde etkili olmaktadır. Bu araştırmada özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin çatışma çözme stillerinin, bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin nasıl farklılaştığı ve çatışma çözme stilleri ile bilişsel duygu düzenleme becerileri arasında nasıl bir ilişki olduğu tespit etmek amaçlanmıştır. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yaşadıkları zorluklar, onların bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve kişiler arası sorunları çözmek için kullandıkları çatışma çözme stillerinin tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerden farklılaşabilmektedir. Yapılan bu çalışma ile bu farklılığın ortaya konması amaçlanmıştır. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile çatışma çözme stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyerek literatüre katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Dünyaya gelen birçok canlıdan farklı olarak insan doğumundan ölümüne kadar diğer insanlarla etkileşim kurmakta, onlarla ilişkiler geliştirmekte ve paylaşımlar yapmaktadır. İnsanlar Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki fizyolojik, güvenlik, ait olma, sevgi, saygı ve kendini gerçekleştirme gibi en temel ihtiyaçlarını ancak diğer insanlarla etkileşimde olarak karşılayabilmektedir. Ebeveyn olan birey çocuğunun en temeldeki fizyolojik ihtiyaçları kadar hiyerarşinin en üstündeki kendini gerçekleştirme ihtiyacını karşılamasına destek olmakta sorumludur. Ebeveyn çocuğunu yetiştirdiği ve ihtiyaçlarını karşıladığı tüm bu süreçlerde diğer birey ya da kurumlarla karşı karşıya kalıp anlaşmazlık yaşayabilmektedir.

Birey çocuğu dünyaya geldiği andan itibaren eşi, köken aileleri, çocuk doktorları, öğretmenleri ve hizmet aldığı diğer alanlardaki bireylerle çeşitli konularda uyuşmazlıklar yaşayıp bunlar sonucunda kendini çatışmanın içinde bulabilmektedir. Hele ki çocuğun özel gereksinimle dünyaya gelmesi ya da daha sonradan özel gereksinimli olması çocuğun ihtiyaçlarını artırarak baş etmesi gereken daha fazla uyuşmazlığı beraberinde getirmektedir. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler hem içsel süreçlerinde yaşadıkları hem de toplumsal

olarak yaşadıkları zorluklardan dolayı daha fazla stres hissetmekte bu durum da döngüsel olarak diğer bireylerle aralarında daha fazla anlaşmazlıkların görülmesine yol açabilmektedir.

Çocuk hayatı ilk olarak ebeveynin gözünden yaşamakta ve deneyimlerini ebeveynlerin verdiği tepkilerle anlamlandırmaktadır. Sergilediği bir davranışın doğru ya da yanlış olmasına ebeveynin davranış sonucunda verdiği tepki ile karar vermektedir. Duygu düzenleme ve çatışma çözme stratejilerinin bireylerin tüm yaşam dönemlerinde önemli beceriler olmakla birlikte yapılan araştırmalarda yetişkinlik döneminde özellikle yetişecek yeni nesillerin tutumlarını etkilediğine dair bulgulara ulaşılmaktadır (Shorer ve Leibovich, 2012). Bu bağlamda ebeveynlerle yürütülen bu çalışmada çatışma çözme becerileri ile bilişsel duygu düzenleme stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi önemli görülmektedir.

Türkçe literatür incelendiğinde çatışma çözme ve duygu düzenleme kavramları ayrı ayrı geniş bir kaynağın mevcut olduğu görülmektedir. Ancak stres yaratan durumlarda çatışma ve duygu düzenlemenin ilişkisini inceleyen araştırmalar son derece kısıtlıdır (Oğuz Taşbaş, 2019; Halperin, 2013; Özdemir ve Özdemir, 2007). Bu bilgiler ışığında yapılan bu çalışmanın özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin çatışma çözme stillerinin, bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin nasıl farklılaştığı ve çatışma çözme stilleri ile bilişsel duygu düzenleme becerileri arasında nasıl bir ilişki olduğunu anlamak için önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlar

1. Araştırma grubuna giren ebeveynlerin ölçeklere içtenlikle ve doğru cevap verdikleri,
2. Çalışma grubunun çalışma evrenini temsil ettiği,
3. Araştırmada kullanılan ölçek ve formların araştırılan özellikleri ölçebilecek nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma Konya'da ikamet eden özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ulaşılan ve çalışmaya gönüllü olan ebeveynler ile,
2. Araştırmada kullanılan Çatışma Çözme Stilleri Formu ve Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Ölçeğinin ölçtüğü özellikler ile,
3. Ulaşılan kaynaklar ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Ebeveyn: Çocuğun bakımından sorumlu olan biyolojik ya da evlat edinme yoluyla anne ya da baba olan birey (vikipedi).

Özel Gereksinimli Çocuk: Birçok farklı nedenden dolayı genel eğitim hizmetlerinde eğitime entegre olamayan ve akranlarına oranla belirgin düzeyde farklılık gösteren çocuklardır (Aksoy,2006).

Çatışma: Kişiler arası etkileşim süreçlerinde bireyler ya da gruplar arasında uyumsuzluk ve tutarsızlıklar sonucunda meydana gelen bir durumdur (Rahim, 1993, Akt., Koruklu ve Yılmaz, 2010).

Çatışma Çözme: İki ya da daha fazla taraf arasında yaşanan uyumsuzluk ve anlaşmazlık durumunun ortadan kaldırılması (Arslan, 2005a).

Çatışma Çözme Stilleri: Bireylerin çatışma yaşadıkları durumlarda belli davranış kalıpları doğrultusunda kendilerini ifade etme biçimleridir (Bozoğlan, 2010).

Duygu: Bir nesne, olay, durum ya da bireylerin insanın iç dünyasında meydana getirdiği izlenim (TDK).

Duygu Düzenleme: Bireyin dikkatini bir uyarıcıya toplama, uyarıcıyı algılayarak değerlendirme ve bunların sonucunda duygusal tepkinin ortaya çıkmasını sağlayan bir döngü (Gross,1998).

Bilişsel Duygu Düzenleme: Bireylerin çeşitli yaşantılar sonucunda meydana gelen duygularını yönetmenin bilişsel boyutu (Aldao ve Nolen-Hoeksema, 2010).

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, çatışma kavramının tanımı, nedenleri, türleri ve çatışma çözme stilleri; duygu düzenleme kavramının tanımı, önemi, modelleri ve bilişsel duygu düzenleme kavramı ile ilgili açıklamalara yer verilmektedir.

2.1. ÇATIŞMA ÇÖZME

2.1.1 Çatışma ve Çatışma Çözme

İnsan diğerleriyle etkileşim içinde bulunan sosyal bir varlıktır ve bu etkileşim içinde çeşitli nedenlerin olduğu problemler yaşanmaktadır. Çatışma birbiri ile çelişki içinde olan dürtü, istek, duygu ve düşüncelerin varlığı ile ortaya çıkabilmektedir (Ateş, 2014). Bireylerin kendi ile çatışmaları içsel süreçlerden kaynaklanırken, kişiler arası çatışmalar iki ya da daha fazla birey arasında ve gruplar arası uyumsuzlıklardan kaynaklanmaktadır (Schrumph, Crawford ve Bodine, 2007). Çatışma kavramını, çatışmanın kaynağı, nedeni ve sonucuna göre tanımlamak mümkün olabilmektedir. Bu nedenle genel geçer tek bir tanımdan bahsetmek mümkün olmamaktadır. Çatışma kavramı farklı araştırmacılar tarafından aşağıdaki şekillerde tanımlanmaktadır:

Rahim'e (1983) göre çatışma kişiler arası etkileşim süreçlerinde bireyler ya da gruplar arasında uyumsuzluk ve tutarsızlıklar sonucunda meydana gelen bir durumdur.

Deutsch (1973)'e göre çatışma, birbiri ile tutarlı olmayan etkinlik, çıkar, istek ya da değerlerdeki farklılıklar veya bireyler arasında yaşanan rekabettir (Akbalık, 2001; Uysal, 2006).

Blakeway'in (1988) çatışmayı tanımlarken çatışmaların temel özellikleriyle ilgili görüşlerini şu şekilde özetlemektedir (Pekkaya, 1994, Akt., Ateş, 2014):

1. Çatışma, doğal bir süreçtir. Yapıcı ve yıkıcı sonuçları olabilir.
2. Çatışma, bireyler, gruplar, toplumlar ve ülkeler arasındaki tüm ilişkilerin doğasında vardır.
3. Çatışma çözüm yolları çatışma yaşayan tarafların kendileri tarafından kullanılabilir gibi, tarafsız olan arabulucular tarafından da kullanılabilir.
4. Çatışma yapıcı bir şekilde çözülmesi iletişim yoluyla mümkün olmaktadır.
5. Çatışma çözme becerileri çatışma durumunun analizini yapma, tarafları rekabet ortamından alarak problem çözme ortamında bir araya getirme, iş birliği ve güven

ortama sağlama, gözlem yapma, dinleme ve konuşma gibi iletişim becerilerini kapsar.

6. Çatışmalara çözüm bulma, üretici sonuçlar almaya yönelik problem çözme sürecidir.

2.1.2 Çatışma Nedenleri ve Kaynakları

Günlük yaşamda kaçınılmaz olarak çatışmaların yaşanması bu çatışmaların çözümünü de gerekli kılmaktadır. Çatışmaların kaynaklarının ve nedenlerinin bilinip analiz edilmesi çözüm aşamasında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çatışma kavramının açıklanmasında olduğu gibi çatışma nedenleri konusunda birçok bakış açısı bulunmaktadır. Schrupp, Crawford ve Bodine (2007) çatışmaya neden olan faktörleri “temel psikolojik ihtiyaçlar”, “farklı değerler” ve “sınırlı kaynaklar” olarak sınıflandırmaktadır:

1. Temel Psikolojik İhtiyaçlar: Bütün bireyler psikolojik ihtiyaçlar tarafından güdülenirler. Glasser’e göre temel olan dört psikolojik ihtiyaç bulunmaktadır: ait olma, güç özgürlük ve eğlenmek. Ait olma, bireylerin diğerleriyle sevgi, katılım ve işbirliği içinde olmasını; güç, saygı ve takdir görme ve bir şeylerin üstesinden gelebilmesini; özgürlük, bireyin seçme fırsatının ve hakkının olmasını; eğlenme ihtiyacı ise bireyin mutlu olma ve gülme ihtiyacının karşılanmasını ifade etmektedir (Murdock, 2014). Bireylerin bu ihtiyaçlarının engellenmesi ortaya çatışma çıkarabilmektedir
2. Farklı Değerler: Her birey cinsiyet, etnik köken, dini inanç, kültürel yaşantı, aile yaşantısı ve kendi düşünce sisteminin oluşturduğu farklı değerlere sahiptir. Bu farklılıklar kimi zaman çatışma nedeni olabilmektedir.
3. Sınırlı Kaynaklar: Zaman, mal, para ve insan kaynağının yetersiz olması çatışmalara neden olabilmektedir.

Swingle (1970)’e göre çatışma kaynakların yetersizliği ve bu kaynakların paylaşımı ile ilgili olabilmektedir. Statü, otorite, mal, para, alan, zaman, şöhret gibi bu kaynaklardan maddi olanların (para, mal vb.) artırılması çatışmayı ortadan kaldıracaktır. Ancak maddi olmayan, rekabet ile kazanılan sosyal ve duygusal konulardaki diğer kaynakların (statü, şöhret gibi) artırılması söz konusu olmadığı için bu konulardaki çatışmaların çözülmesi zor olmaktadır.

Dökmen (2013) kişiler arası çatışmalarda çatışmaya neden yüzeysel nedenlerin altında asıl nedenlerin yattığını ifade etmektedir. Bu nedenler aşağıda açıklanmaktadır:

1. **Biliş:** Biliş, duyu organları tarafından bir uyarıcının algılanması, depolanması, hatırlanması ve kullanılması süreci olarak adlandırılabilir (Smith ve Kosslyn, 2017). Sağlıklı ve çatışmanın en az olacağı bir iletişim için zengin bir bilişsel yaşantı gerekmektedir. Kalıplaşmış düşünceler, aşırı genelleme, kutuplaştırma, kişiselleştirme, mutlakacılık, aşırı fedakarlık, keşkecilik gibi bilişsel çarpıtmalar kişiler arası ilişkilerde çatışmalara neden olabilmektedir.
2. **Algı:** Duyu organlarımıza gelen uyarıcıların beynimiz tarafından örgütlenme ve anlamlandırma süreci algı olarak ifade edilmektedir. Kişiler arası iletişim sürecinde çok karmaşık bir algı süreci mevcuttur. Algılama sürecindeki öznel özellikler ve algısal aksaklıklar çatışma nedeni olabilmektedir.
3. **Duygu:** Duyguları, bireylerin durumlar karşısındaki hislerinin fizyolojik yansımaları ile fark ederiz. Duygular kişiler arası iletişimin her aşamasında çok önemli bir etkiye sahiptir ve çatışmalara neden olabilmektedir.
4. **Bilinçdışı:** Ruhsal sağlığımızı korumak için kullandığımız savunma mekanizmaları bazı zamanlarda çatışmalara neden olabilmektedir.
5. **İhtiyaçlar:** İhtiyaçlar yani güdüler davranışlarımızı etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Dolyısıyla kişiler arası etkileşimde ihtiyaçların doyurulup doyurulmaması çatışmalara neden olabilecek faktörlerden biri olmaktadır.
6. **İletişim Becerisi:** Kişiler arası çatışmaların önemli bir bölümü iletişim yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır. İletişim becerilerindeki eksikliklerin giderilmesi çatışmaların çözülmesinde etkili olmaktadır.
7. **Kişisel Faktörler:** Çatışma yaşayan tarafların yaş, cinsiyet, fiziksel görünüm gibi birçok faktör iletişim üzerinde etkilidir. Bireylerin bu bireysel özellikleri kendi davranışlarını etkilediği gibi karşıdakinin algı ve tutumunda da etkili olabilmektedir.
8. **Kültürel Faktörler:** Bireyler içinde yaşadıkları toplumun kültürü, dini ve yaşayışından kaynaklanan çatışmalar yaşayabilmektedirler. Birey kendi bireysel özellikleri ve kültüründen kaynaklanan çatışmalar yaşayabileceği gibi kendi kültür anlayışına uyum sağlamayan diğerleri ile de çatışma içinde olabilmektedir.
9. **Roller:** İnsanlar sahip oldukları roller gereği diğer bireyler ile çatışma yaşayabilmektedirler.

10. Sosyal ve Fiziksel Çevre: Bireyin içinde bulunduğu sosyal ve fiziksel çevrede paralelliğin olmaması çatışmaya neden olabilecek diğer bir faktördür.
11. Mesajın Niteliği: Bireysel özellikler dışında bireyin ürettiği mesajdaki hata ve çarpıklıklar kişiler arasında çatışmaların nedeni olabilmektedir.

Kelley (1987) ise çatışma sürecini ele alırken nedenlerini “çatışmanın yapısı”, “içeriği” ve “kişi-içi ve kişilerarası süreçler” çerçevesinde ifade etmiştir. Çatışmanın yapısı durum kaynaklı veya kişi kaynaklı olabilmektedir. Durum kaynaklı çatışmalar çatışan grupların ilgileri, sınırlı kaynaklar ya da diğer sosyal durumlar ile ilgili ortaya çıkan çatışmalar iken kişi kaynaklı çatışmalar, kişilerin uyuşmayan amaçlarını, tutumlarını ve istekleri gibi kişi kaynaklı faktörlerden kaynaklanmaktadır. Çatışmanın içeriği, üzerinde tartışma çıkan, kişinin davranış ve tutumlarının diğer kişinin davranış ve tutumlarıyla örtüşmediği ve kişiyi engellediği durumlardır. Kişilerarası süreçler bireyler arasındaki etkileşim ile ilgilidir. Kişi-içi süreçler kişi içindeki psikolojik mekanizmaları yani akılcı ve akılcı olmayan inançları, mantıksal çıkarımları, duygusal süreçleri ve tepkinin belirlenmesi durumları ifade eder (Arslan, 2005b).

2.1.3 Çatışma Türleri

Çatışma kavramı farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Rahim (1992), çatışma türlerini kaynaklarına ve düzeylerine göre çatışma olmak üzere iki gruba ayırmıştır (Karip, 2015):

2.1.3.1 Kaynaklarına Göre Çatışma Türleri

Çatışmaların ortaya çıkışında duygu, düşünce ve değerlerdeki farklılıklar etken olabilmektedir. Karip'e (2015) göre çatışmalar, çatışma sürecinden önce oluşan koşullara bağlı olarak aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır:

1. Duygusal çatışma: Tarafların bir konu üzerinde çalışırken duygularında uyuşmazlık meydana gelmesi ve bu duygulara bağlı olarak çatışma yaşamalarıdır. Psikolojik çatışma olarak da bilinir.
2. Çıkar çatışması: Kaynakların sınırlı olması neticesinden kaynaklardan kimin ne düzeyde yararlanacağı, kaynakların paylaşımında ne tür bir yol izleneceği gibi konularda yaşanan çatışmalardır.
3. Değer çatışması: Bireylerin farklı konularda farklı değer yargılarına sahip olması sonucunda çatışma yaşamalarıdır. İdeolojik çatışma olarak da ifade edilmektedir.

4. Bilişsel çatışma: Algılama, düşünme bilişsel aşamalarda meydana gelen bireysel farklılıkların neden olduğu çatışmalardır. Bilginin iki taraf arasında farklı yorumlanması söz konusu olmaktadır.
5. Amaç çatışması: Tercih edilen amaçlardaki farklılık nedeniyle ortaya çıkan çatışmalardır.
6. Temel (esas) çatışma: Bir konuda temel olarak ortaya çıkan bu çatışmada bilgi üzerinde görüş farklılıkları bulunmaktadır.
7. Gerçekçi ya da gerçekçi olmayan çatışma: Çatışmanın amaçlar, görevler ve değerler açısından gerçekçi sebepleri bulunması halinde yaşanan çatışmalar gerçekçi; bu sebeplerin arkasına saklanan gerilimi azaltma, duyarsızlık ve düşmanlığı ifade etmek amacıyla rasyonel olmayan bir nedene dayandırılan çatışma türü ise gerçekçi olmayan olarak ifade edilmektedir.
8. Kurumsallaşmış ya da kurumsallaşmamış çatışma: Kurumsallaşmış çatışmalarda kurallar önceden belirlenmiş olup davranışlar önceden bilinebilir. Kurumsallaşmamış çatışmalarda ise belirlenmiş herhangi bir kural yoktur.
9. Cezalandırıcı çatışma: Bu çatışmada amaç çatışma yaşanan karşı tarafa mümkün olduğunca zarar verme amacı güdülür.
10. Yanlış atfedilen çatışma: Bilgi eksikliği ya da yanlış anlaşılmalarda sonucunda çatışma nedenlerinin yanlış bireylere yöneltilmesidir.
11. Yanlış yöneltilen çatışma: Çatışma ile ilgili olumsuz duyguların çatışma ile ilişkili olmayan bireye yönlendirilmesiyle meydana gelen çatışmadır.

2.1.3.2 Çatışma Düzeylerine Göre Çatışma Türleri

Çatışma düzeylerine göre bireysel, bireyler arası, grup içi ve gruplar arası olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir (Karip, 2015):

1. Bireysel Çatışma: Bireyin kendisiyle olan içsel süreçlerden kaynaklı çatışmaları ifade etmektedir. Yaklaşma-yaklaşma çatışması, kaçınma-kaçınma çatışması ve kaçınma yaklaşma çatışması olarak üçe ayrılmaktadır:
 - a. Yaklaşma-Yaklaşma çatışması: İki olumlu seçenek arasında kalındığı durumda yaşanan çatışma sürecidir.
 - b. Kaçınma-Kaçınma çatışması: Olumsuz iki seçenek arasında kalındığı zaman karşılaşılan çatışma şeklidir.

- c. Kaçınma-Yaklaşma çatışması: Bireyin olumlu ve olumsuz yönler açısından arasından tercih yapmadığı durumlarda karşılaştığı çatışma türüdür.
2. Bireyler Arası Çatışma: Bireylerarası çatışma ast-üst ilişkisi içinde olabileceği gibi, aynı düzey kişiler arasında da olabilmektedir. Genelde kişilerin belli bir seçenekte uzlaşma sağlayamamaları durumunda meydana gelmektedir (Koçel, 1984).
3. Grup İçi Çatışma: Grubun amaçları, işleyişi ve görevleri gibi konularda grup içindeki bireyler arasında yaşanan çatışma türüdür. Grup üyeleri ve üyeler ile lider arasında olabilmektedir (Karip, 2015).
4. Gruplar Arası Çatışma: İki ya da daha fazla grup arasında birbiriyle çelişen amaç, düşünce ve çıkarların sonucunda yaşanan çatışmalardır (Arslan, 2005a).

2.1.4. Çatışmanın Sonuçları

Kişiler arası çatışma ile ilgili yaygın inançlardan biri çatışmanın olumsuz bir durum olduğu, kişiler arası ilişkileri zedeleyebileceği ve kaçınılması gerektiği olsa da çatışma konusu ile ilgilenen uzmanlar çatışmanın gelişim süreçlerinin doğal bir parçası olduğunu ifade etmektedirler. Çatışma kavramını kendi başına olumlu ya da olumsuz olarak ele almamız mümkün değildir (Schrumph vd., 2007). Çatışmanın sonucunu nasıl yönetildiği ve çözüldüğü çatışmanın sonucunu etkilemektedir. Taraflardan biri için olumsuz sonuçlanan kazan-kaybet yöntemiyle çözülebileceği gibi her iki tarafın da kazandığı kazan kazan yöntemiyle çözüme ulaştırılması mümkün olmaktadır (Crum ve Crum, 1998).

Çatışmaların olumlu ve olumsuz sonuçlarını şu şekilde olabilmektedir (Lippitt, 1982).

Çatışmanın olumlu etkileri:

- a. Çatışma konusunun uzlaştırıcı bir şekilde ele alınmasını sağlar.
- b. Çatışma konusunun netleşmesine katkı sağlar.
- c. Çözüm için katılım sağlar.
- d. Problemin ele alınış kalitesi artar.
- e. İletişime katkı sağlar.
- f. Gelişimi destekler.
- g. Kişiler arası ilişkileri geliştirir.

Çatışmanın olumsuz etkileri:

- a. Görev için gerekli olan enerji başka yöne aktarılır.

- b. Motivasyonu olumsuz yönde etkileyebilir.
- c. Birey ve grupları kutuplaştırır.
- d. Farklılıkları daha belirgin hale getirebilir.
- e. Birlikte çalışma girişimlerini sekteye uğratar.
- f. Güvensiz çalışma ortamı yaratır.
- g. Sorumluluktan kaçma davranışına neden olur.
- h. Üretim ve verimi düşürür.

2.1.5. Çatışma Çözme

Weitzman ve Weitzman (2000) çatışma sürecinde karar verme ve problem çözme süreçleri üzerinde durarak bir model ortaya koymuştur. Bu model iş birliğine dayalı çatışma çözme modelidir. Aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (Arslan, 2005a):

1. Çatışmanın tanımlanması: Bu basamakta ilk olarak ne tür bir çatışma yaşandığı ardından ise çatışmaya neden olan problem veya problemlerin tanımlanması yer alır.
2. Çözüm seçeneklerinin belirlenmesi: Bu aşamada çatışma yaşayan her iki tarafın da, az da olsa kabul edebileceği seçenekler konuşulur ve ortak çözüm seçenekleri belirlenir.
3. Değerlendirme ve seçme: Önceki basamaktaki ortak çözüm seçenekleri değerlendirilir ve bir seçenekte karar kılınır.
4. Çözüm seçeneği için anlaşma: Çatışma çözüm sürecinin bu aşamasında ise taraflar tarafından kabul edilen çözüm üzerinde anlaşma sağlanır.

2.1.5.1 Temel Çatışma Çözme Becerileri

Çatışma çözme bazı karmaşık becerilerden oluşmaktadır. Bu becerilerin varlığı bazı durumlarda kolaylaştırıcı iken bazı durumlarda da zorunlu olmaktadır. Çatışma çözme becerisinin kazanılması belli becerilerin geliştirilmesiyle mümkün olabilmektedir. Schrumph vd. (2007) aşağıdaki becerileri çatışma çözme için temel beceriler olarak sunmaktadır:

Oryantasyon Becerileri

Oryantasyon becerileri; şiddet içermeyen davranışlar, merhamet ve empati, inşafılık, güven, adalet, hoşgörü, onur, diğer insanlara saygı, farklılıkları ve karşılıklı kabul etme gibi değer, inanç, davranış ve eğilimleri içermektedir.

Algı Becerileri

Algı, duyu organlarımız tarafından deneyimlenen ve beynimize ulaşan verilerin örgütlenmesi, yorumlanması ve anlamlandırılması sürecine denilmektedir (Dökmen, 2013). Algı becerileri nesnel gerçeklikten çok bu gerçekliğin nasıl ele alındığını içermektedir. Empati kurmak, varsayımlarını tanımak için bireysel değerlendirme yapmak, kararını vermeden önce serbest fikir çağrışımı yapmak ve çözümleri yeniden gözden geçirmek algı becerilerini gelişme olanağı sağlamaktadır.

Duygu Becerileri

Bireyler duygularının farkında olmadıklarında yaşadıkları deneyimleri yanlış değerlendirip doğru olmayan davranışlara sürüklenebilirler. Yanlış davranışlar beraberinde pişmanlıklar ve duygusal sıkıntılar getirir. Ayrıca bireyler kendi davranışlarıyla başkalarının duygularını etkileme potansiyeline sahiptir (Öğülmüş, 2006). Duygu becerilerinin geliştirilmesi çatışma ile karşılaşıldığında onu çözmek için özgüven ve kontrol sağlamaktadır. Çatışma yaşayan tarafların çatışma sürecinde birbirlerinin duygularını anlamaları önem arz etmektedir. Birbirlerinin ne hissettiğini anlayan taraflar, yaşadıkları problemi çözme ve iş birliği yapma konusunda daha istekli olurlar (Schrumph vd., 2007).

İletişim Becerileri

İletişim, iki birim arasındaki bilgi, duygu, düşünce alışverişidir (Dökmen,2013). Sağlıklı iletişimin varlığından bahsedebilmek için bireylerin birbirlerini doğru şekilde anlayıp birbirlerine iletmeleri, iletişim süresince birbirlerine saygılı davranmaları ile mümkün olmaktadır. Schrumph, Crawford ve Bodine'e (2007) göre, çatışma çözümünde iletişimin nasıl kurulduğu çok önemlidir. Çatışma yaşayan kişilerin yaşadıkları problem hakkında konuşmaları, karşı tarafı dinlemeleri ve anlamaları gerekmektedir. Bu süreçte tarafların aşağıdaki becerilere sahip olmaları gerekir:

- Etkin dinleme becerisi,
- Ben iletilerini doğru kullanabilme becerisi,
- Empati becerisi.

Yaratıcı Düşünme Becerileri

Sorunların alternatif çözümlerinin ve nihayetinde ise kesin çözümün bulunabilmesi için yaratıcı düşünme becerisinin gerekliliği tartışılmaz bir gerçektir. Çözümüne karar verme yenilikçi olmayı sağlayan beceriler şunlardır:

- Soruna farklı bakış açılarıyla yaklaşmak,
- Karşılıklı olanakları göz önünde bulundurarak seçenek üretmek,
- Seçenekleri beyin fırtınası yoluyla çoğaltmak (Schrumph vd., 2007).

Eleştirel Düşünme Becerileri

Mevcut seçenekler arasından taraflara en uygun seçeneği saptamak için analiz etme, tahmin yürütme, strateji uygulama, farklılıkları bulma, kıyas yapma gibi davranışları içermektedir. Eleştirel düşünme aşağıdaki davranışları gerektirmektedir:

- Nesnel ölçütleri belirleyip kabul etmek,
- Seçenekleri seçmek için ölçütler oluşturmak,
- Gelecekteki davranışları planlamak (Schrumph vd., 2007)..

Martin ve Greenwood (2002), insan hayatında yaşanabilecek çatışma türlerini, fiziksel ve sözel saldırganlık türlerine ihtiyaç duymadan çözebilmeleri için ihtiyaçları olan beş farklı beceriden bahsetmiştir. Bu beş beceri aşağıdaki gibidir:

1. Duyguları denetleme becerileri
2. İletişim becerileri
3. Problem çözme becerileri
4. Öfke kontrolü
5. Girişkenliği uygun bir şekilde kullanabilme.

Öğütülmüş (2006) yaşadığı problemleri, problem yaşayan herkesin kazandığı şekilde çözmek isteyen kişilerin sahip olduğu düşünülen düşünceleri ve davranış kalıplarını aşağıdaki şekilde sıralamaktadır:

1. İyi niyet: Problem yaşayan kişilerin iş birliğiyle herkesin kazançlı olacağı şekilde çözüm getirme isteği olması yaşadıkların problemin çözümü için gereklidir.

2. Sorunların birden fazla çözümü olduğuna inanma: İnsanların yaşadığı sorunların bir tek çözümü yoktur. Ancak insanların alışkanlıkları ve kendi hayatlarında yaşadıkları kısıtlı deneyimler, çeşitli çözüm yollarını fark etmelerini engelleyerek kişilerin çözüme ulaşmasını engellemektedir.

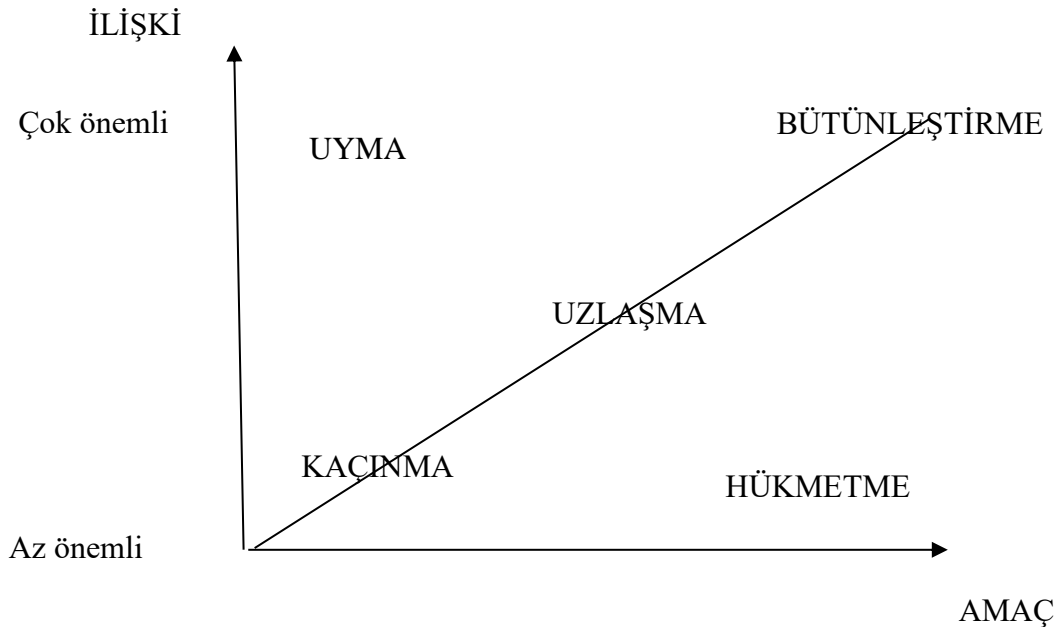
3. Bir tarafı kazanması, diğer tarafın kaybetmesini gerektirmez: İnsanlar arası problem durumlarında, problem yaşayan tarafların her birinin kazanç sağlayacağı çözümleri vardır.

4. Sorunlara farklı bakış açılarıyla yaklaşma ve başkalarının bakış açılarını öğrenmek için etkin dinleyici olma: İnsanlar arasındaki problemlere çeşitli açılardan bakabilme, problem durumlarında herkesin kazançlı çıkabileceği çözüm durumlarına daha kolay ulaşabilmek için gereklidir. Bu nedenle problem durumu yaşayan tarafların birbirlerini dinlemeleri önemli görülmektedir. Bahsedilen bu dinleme durumu sorun çözme sürecinin en önemli öğelerindendir.

5. Güç kullanmaktan kaçınma, durumlar üzerine değil sorunlar üzerine odaklanma: Güç kullanma davranışı sıklıkla kullanılmakta olup, işe yarar bir sorun çözme yolu değildir. Problemleri güç kullanma davranışıyla çözmeye çalışan bireyler, problem durumuna odaklanmaktansa, problem esnasında oluşan duruma odaklanırlar. probleme bu şekilde getirilen çözümler hem kısa sürelidir. Hem de bireyler arasındaki problem durumunun çözülmesini engelleyerek daha çok büyütmektedir.

6. Duyguları dikkate alma: Bireyler arası problem çözme durumlarında hem bireyler sahip oldukları tanınmalı hem de karşıdaki bireyin sahip olabileceği duygularını tanınmalıdır ve buna göre tepkiler vermeye dikkat etmelidir.

2.1.6. Çatışma Yönetim Stratejileri

(Löfgren ve Malm; 2005:62)

Karip (2015) Rahim'den aktardığı çatışma yönetiminde kişilerin uygulayabileceği stratejileri: a) Bütünleştirme, b) uyma, c) uzlaşma, d) hükmetme, e) kaçınma olarak beş başlıkta ele almıştır:

- a. Bütünleştirme:** Bu strateji tarafların her ikisinin de amaçları ve istekleri göz önüne alınarak hareket edilmesi ile açıklanabilir. Kazan-kazan yaklaşımı, iş birliği ve çözüm odaklı yaklaşım bütünleştirme stratejisinde görülmektedir. Çözüm için yaratıcı düşünme, açık iletişim ve bilgi değişimi aktif olarak kullanılmaktadır (Rahim vd., 2000).
- b. Uyma:** Bireyin kendine ilgisi düşük iken başkalarına yönelik ilgisi yüksektir. Uyma stratejisini kullanan çatışma esnasında birey başkalarını memnun etmek için hareket etmektedir. Birey kendi isteklerini ifade ettiğinde sorunun büyüyeceği düşüncesi ile çözümü tamamen karşı tarafın kararına bırakır. Karşı tarafla ilişkinin korunmasına verilen önem kendi istek ve amaçlarından daha önemlidir (Solmuş, 2010).
- c. Hükmetme:** Hükmetme stratejisinde bireyin kendine ilgisi yüksek iken tersi şekilde başkasına ilgisi düşüktür. Bu stratejiyi kullanan birey kendi amaçları için diğerlerinin istek ve ihtiyaçlarını göz ardı eder. Kendi amacı doğrultusunda zorlayıcı davranışa başvurabilir. Bu strateji kazan-kaybet yaklaşımının kullanılması söz konusudur (Yürür ve Soygüzel, 2010).
- d. Kaçınma:** Kaçınma strateji çatışma yaşanan durumla ilgili kısa süreli ve geçici olarak işe yarayabilmektedir. Bu stratejiye göre birey kendine ve karşı tarafa yönelik ilgisini düşük tutar, hareketsiz ve geri çekilir bir tutum sergiler. Durumun daha iyiye evrilmesine veya ortadan kalkmasına kadar sorunun ertelenmesi söz konusu olabilmektedir. Sorun ile ilgili bireylerin endişesi ortadan tamamen kalkmaz. Kaçınan kişide yaşanan çatışmayı inkar görülmektedir (Rahim, vd., 2000).
- e. Uzlaşma:** Birey bu stratejide bazı isteklerinden vazgeçerken, karşısındaki bireyden de aynı şekilde davranmasını bekler. Karşılıklı ödün vererek uzlaşma ve çatışmayı çözüme ulaştırmak amaçlanmaktadır. Süreç sonucunda varılan nokta bireylerin ideallerindeki durum değildir (Solmuş, 2010).

2.1.7 Çatışma ve Çatışma Çözmeye İlişkin Kuram ve Yaklaşımlar

2.1.7.1 Kişilik ve Gelişim Kuramı

Freud, Erikson ve Piaget birey gelişimini evrelere ayırıp incelemiş, önemli gelişim kuramcılarındandır. Bu kuramcılar, kuramlarında her gelişim basamağının bir gelişim görevine

sahip olduğu, diğer bir gelişim basamağına geçmeden birey gelişim basamağının getirdiği çatışmayı çözmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir.

Psikanalitik kurama göre hızlı şekilde hormonal ve fiziksel değişimlerin olduğu, id, ego ve süperego arasında yoğun çatışmalar yaşanan dönem olan ergenlik döneminde içsel çatışmaların kişilerarası çatışmalara da ortam yarattığı bilinmektedir (Öğülmüş, 2006).

Piaget çocukların ödül ve ceza sistemine uyum sağlarken, davranışı dışsal olarak kontrol eden ve kontrol edilmeye çalışan bireyin ya tamamen itaat etmesine, hile yapmasına ya da isyan etmesine sebep olan ceza davranışı, İtaat etmeyi seçen çocukların daha fazla bastırılmasına yol açarken bazı çocuklarda ceza almamak için hile yapma davranışı göstermesine yol açmaktadır. (Yavuzer, 2012).

Erikson, çatışmanın kişilik gelişimindeki önemini vurgulamaktadır. Erikson insan yaşamını, her biri çözümlenmesi gereken bir çatışma veya kriz içeren sekiz psikososyal aşamaya ayırmaktadır. Sosyal ve fiziksel çevreler, yeni taleplerde bulunduğu için her bir gelişim aşamasında bu çatışmalar ortaya çıkmakta ve birey bu çatışmalarla başa çıkabilmek için uyumlu veya uyumsuz yoldan birini seçmek durumunda kalmaktadır. (Schwartz, 1994).

2.1.7.2 Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura (1986)'nın ortaya attığı bu kuram, insan davranışını, davranışların oluştuğu sosyal çevre içinde değerlendirdiği Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre insanlar başkalarını gözleme ve davranışlarını model alma yoluyla öğrenmektedirler. Kişilerarası çatışmalar sonucunda sorunu çözme stillerini de birey gözlemleyerek öğrenmektedir. Sosyal öğrenme kuramına göre, bireyin sergilediği davranışlar çevreyi gözlemleyerek ve çevredeki insanların davranışlarını model alarak öğrenilmektedir. Bu şekilde öğrenilen davranışların yine çevreyi gözlemleyerek ya da başkalarının davranışlarını model alarak yeniden öğrenilmesi ya da değiştirilmesi mümkün olmaktadır. Birey kendi davranışlarını ve çevredeki bireylerin davranışlarını gözlemleyip karşılaştırarak bir yargıda bulunma ve kendi davranışlarını kendi kriterlerine göre yeniden şekillendirme yeteneğine sahiptir (Bedir, 2018).

2.1.7.3 Sosyo-Bilişsel Kuram

Bandura, insan davranışını, insanların birbirleriyle etkileşimlerinden yola çıkarak ve davranışların oluştuğu sosyal çevreleri göz önüne alarak, sosyal öğrenme kuramı üzerinde durmuştur. Sosyal etkileşimde bulunan bireylerin farklı yaşantılar edinirken hissettikleri yeterlilik ve beceribilme duygusunu içeren özyeterlilik (self-efficacy) kavramını ileri

sürmüştür. Özyeterlilik duygusu düşük olan bireylerin zorlandıkları yaşantılarda umutsuzluk, kaygı duydukları ve başa çıkmada yetersiz kaldıkları görülmüştür. Özellikle aile ve okulda çocuklarda öz-yeterlilik duygusunun kazandırılması, zorluklarla baş edebilen, çaba sarf eden, umutsuzluk ve kaygıya çabuk kapılmayan bireyler yetiştirmek açısından önemlidir (Ural 2003). Skinner'a göre gözlem yolu ile öğrenmede önce model olan bireyin davranışı gözlenir. Daha sonra gözleyen kişi kendi davranışını modelin davranışına uygun hale getirir ve sonuçta benzer davranış pekiştirilir. Modelin davranışları gözlemci için ayırt edici bir uyarıcıdır ve taklit ayırt edici bir edimdir (Senemoğlu, 2013).

2.1.7.4 Davranışçı Kuram

Davranışçı kuramcılara göre davranış çeşitli uyaranlar yoluyla şekillenir ve yeni uyaranlar yoluyla değiştirilebilir. Skinner, eğitimde klasik koşullanmayla eğitim vermenin öğrencileri otomatik davranışlara ittiği bunun sonucunda da özgür davranamayan insanlar yetiştiğini belirterek, istemli davranışlarda bulunabilmesi ve bu davranışlarının sorumluluğunu alabilmesinin önemini vurgulamıştır. Fakat cezanın fazla derecede kullanımı, çekingen, şüphe duyan ve tepkisiz bir kişilik geliştirmeye yol açabileceğinden bahseden Skinner, öğrencilerin yaptıkları davranışların sorumluluğunu alabilmesi için, öğretmenlerin daha fazla olumlu pekiştireç kullanarak, öğrencilerin diğerlerine karşı olumlu duygular hissedebilme potansiyelinin geliştirilmesi gerektiğinin önemine dikkat çekmektedir (Şimşek, 1999).

2.1.7.5 Hümanistik Yaklaşım

Hümanistik kuramın öncülerinden olan Rogers'a göre birey benliği ile uyuşmayan yaşantılar deneyimlediğinde kendini tehdit altında hissetmektedir. Kendi bütünlüğünü sarsan bir duygu olarak tehdit hissettiğinde ise çatışmalar yaşaması kaçınılmazdır (Altıntaş ve Gültekin, 2003).

Maslow, kendi klinik gözlem ve bulgularını temel alarak insan ihtiyaçlarını temele oturtan kuramı geliştirmiş ve ihtiyaçların hiyerarşik bir yapı oluşturduğunu öne sürmüştür. Bunlar:

1. Fizyolojik ihtiyaçlar
2. Güvenlik ihtiyaçlar
3. Ait olma ve sevgi ihtiyaçlar
4. Saygı ihtiyaçlar

5. Kendini gerçekleştirme ihtiyacı

Maslow bu temel gereksinimlerin karşılanması sırasında kendisinin ve diğer insanların gereksinimleri uyuşmadığında bireyin çatışma yaşadığını belirtmektedir (Şimşek, 1999).

Çatışma ve çatışma çözme süreçleri çeşitli araştırmacılar ve kuramcılar tarafından açıklanmaktadır. Çatışma süreçlerinde duygu düzenleme becerilerinin etkisi yadsınamaz bir gerçek olmaktadır. Aşağıda duygu düzenleme kavramına ilişkin açıklamalara yer verilmektedir.

2.2 DUYGU DÜZENLEME

2.2.1 Duygunun Tanımı

Duygular bireylerin hayatında çok güçlü bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte karmaşık yapısı ve eşsiz olması nedeniyle kavram olarak tanımlanması zordur. Farklı bakış açılarının ve kuramsal görüşlerin olması ve zaman içinde bireylerin ve toplumun ihtiyaçlarına göre ele alınış şeklinin değişmesi duygunun kavramsallaştırılması ve tanımlanmasını zorlaştıran etkenlerden olmaktadır. Yaptığı araştırmalarla Kleinginna ve Kleinginna (1981) doksan iki farklı duygu tanımı tespit etmiştir (Özbayrak, 2006). Izard (1993) bu tanımlardan yola çıkarak çoğunluğun ortak noktada bulunduğu duygunun temel önceliklerinin belirleme üstünde durmuştur. Duygu araştırmacılarının, duygunun ifade edici veya motor bileşenler içerdiği ve merkezi sinir sistemde dışavurucu bir etki yarattığına dair ortak noktada bulduklarını ifade etmiştir (Saltalı, 2010).

Duygu kelimesi Latince 'movere' (hareket etmek) kökünden gelmektedir (Titrek, 2016). Goleman (1995) duyguyu tanımlarken duyguların içsel bir süreç sonucunda ortaya çıktığını ve zihinsel süreçlerle birlikte ele alınabileceğini vurgulamıştır. Bu tanımlar (a) harekete geçmemizi sağlayan birtakım dürtüler ve (b) bir his ve bu hisse özgü meydana gelen düşünceler, psikolojik ve biyolojik bir dizi hareket eğilimi şeklindedir (Saltalı, 2010). Duygunun yalnızca insanın ruh haliyle değil, çevre ile olan etkileşiminde maruz kaldığı haz ya da elem verici uyarılara karşı tepkiler olduğu da ifade edilmektedir Goleman, Prof. Paul Ekman'ı temel alarak sekiz temel duygu tanımlamıştır. Bunlar: öfke, üzüntü, korku, mutluluk, sevgi, şaşkınlık, iğrenme ve utanç-suçluluktur. Bu temel duyguların birbirine etkileşimi ve karışımından da diğer duygular ortaya çıkmaktadır (Saltalı, 2010).

Werner ve Gross (2010), duygunun tipik beş temel özelliğini öncelik, dikkat, değerlendirme, duygusal tepki ve değişmezlik olarak ifade etmişlerdir. Bu özelliklerden ilki

duygu sürecini başlatan tetikleyici yani uyarandır. Her duygu bir uyararla başlamaktadır. İkinci özelliği ise dikkattir. İçsel ya da dışsal tepkinin ortaya çıkması için dikkat bir önkoşuldur. Duygunun üçüncü özelliği ise öznel olmasını sağlayan değerlendirmedir. Tetikleyici ve dikkat ile başlayan duygu, kişinin öznel amaçları doğrultusunda değerlendirildikten sonra dördüncü özellik olan duygusal tepki ortaya çıkar. Duygusal tepkiler zihinsel süreçlerin ardından bedensel tepkiler olarak ortaya çıkar. Bu süreçlerin haricinde duygunun son ve beşinci özelliği değişebilir olmasıdır (Barrett, Mesquita, Ochsner ve Gross, 2007).

Konrad ve Hendl (2002) duyguların meydana gelmesinde dört temel bileşene vurgu yapmaktadır:

1. Öznel Bileşen: Bireyin duygu olarak ifade ettiği durumdur. Bireyde meydana gelen ve fark ettiği ilk durum olarak da ifade edilebilir.
2. Bilgiye Dayalı Bileşen: Algılama, değerlendirme ve duygusal durumlarda davranış biçimini kontrol etme mekanizması alanıdır. Durumu anlama, anlamlandırma ve davranışı tahmin etme çabası görülür.
3. Psikolojik Bileşen: Duygu ile ilişkili bedensel tepkiler meydana gelir.
4. Değişken-Dışavurumcu Bileşen: İnsanın kaçınma, saldırma ve mimik davranışları gibi dışarıya yansıttığı motor davranışları yansıtmaktadır (Titrek, 2016).

Duygular üzerine yapılan çalışmalar, duyguların ortaya çıkışında ve ifade edilmesinde bireysel ve kültürlerarası farklılıklar olabileceğine işaret etmektedir. Bireylerin yaşadıkları duygulara yönelik verecekleri tepkiler farklı olabileceği gibi aynı olay veya durum karşısında da farklı duygular ortaya çıkabilmektedir (Akman, 2019). Duyguların denetimi, düzenlenmesi ve ifade edilmesinde bireyci toplumlarda bireyin amaçlarına yönelik hareket etmek önemli iken toplulukçu toplumlarda toplumun beklentileri ve sosyal normlar önemli olmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2019). Boratav, Sunar ve Ataca (2011) yaptıkları çalışmada toplulukçu toplumlarda olumsuz duyguların ifade edilmesinin hoş karşılanmadığını onun yerine örtbas edilmesinin tercih edildiğini ortaya koymuşlardır.

Passons (1975) duyguların iki amaca hizmet ettiğini iddia etmektedir. İlk amacı bireyin harekete geçmesi için enerji sağlaması, ikincisi ise kişinin kendi gereksinimini sağlaması için harekete geçmesi veya çevreyi etkilemesi olarak ifade edilmektedir (Titrek, 2016). Duygular ayrıca bireyler için nelerin önemli olduğunun da bir göstergesi sayılabilmektedir. Duyguların işlevsel yönüne dikkat çeken Izard (2009) duygunun, bireyler için bir eylemi farkında olarak

organize etmesi ve sürdürmesi için gerekli olan bir mekanizma olduğunu ileri sürer. Ayrıca duyguları işlevsel olarak var edebilmek de onların farkında olup, sözel olarak ifade edilebilmesiyle mümkün olmaktadır (Çeçen, 2002). Duyguların; sosyal uyum, harekete geçme, tehlikelerden koruma, amaca yöneltme ve kişiler arası ilişkileri düzenleme gibi birçok olumlu işlevi olmasının yanında uygun yerde, uygun şekilde ortaya çıkıp ifade edilmediğinde bireyin yaşamında zorlaştırıcı etkileri de olabilmektedir (Gross, 2002). Bu durum dikkate alındığında duygu düzenleme becerileri önemi fark edilmektedir.

2.2.2 Duygu Düzenleme Kavramı

Duyguların hayatın birçok alanında işlevsel veya işlevsel olmayan etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Duygular doğru şekilde kullanıldığında hayatı kolaylaştırırken; yanlış kullanıldığında, uygun olmayan, aşırı yoğun veya değişkenli şekilde ortaya çıktığında hayatı zorlaştıracak sıkıntılara yol açabilmektedir (Gross, 2002; Thompson, 2007). Bu bilgiler doğrultusunda duygunun düzenlenmesi kavram olarak önem kazanmaktadır.

Psikanalizin stres ve başa çıkma gelenekleri duygu düzenleme görüşünün tohumlarının atılmasında etkili olmuştur (Gross, 1999). Duygu düzenleme kavramının ortaya atılmasında psikanalizin etkisi olmasının yanı sıra duygu düzenleme ve psikanalitik görüş yapısıyla ve görüşüyle önemli farklılıklar teşkil etmektedir. Bunlar:

- Duygular tarafından düzenlenen süreçler yerine duygunun kendi ile ilgili süreçleri düzenlemesi duygu düzenlemenin konusu olmalıdır.
- Bireylerin kendi duygularını ve çevresindeki bireylerin duygularını nasıl etkiledikleri duygu düzenlemenin konusu olmaktadır. Ancak bu iki duygu düzenleme süreçlerinin motivasyonu, hedef ve stratejileri farklılık arz etmektedir. Bu nedenle ayrı ayrı çalışılması gerekmektedir.
- Bilinçli ve bilinçdışı duygu düzenlemesi iki görüşe göre değişmektedir. Bilinçli ve bilinçsiz süreçler “kontrol edebilme düzeyi” farklılaştığı için ayrıma neden olmaktadır. Bilinçli süreçler rahatsız edici durumu değiştirme motivasyonu; bilinçsiz süreçler ise rutin haline gelen stratejilerle sağlanmaktadır (Gross, 1999).

Duygu düzenleme; duygusal tepkilerin doğal sürecinde değişiklik meydana getirmek için birey tarafından yapılanların tümü olarak ifade edilebilir (Berking ve Whitley, 2018). Thompson

(1994)'a göre duygu düzenleme; bireyin hedefine ulaşmak amacıyla duygusal tepkilerini, onların yoğunluğunu, bazı değişken özelliklerini değerlendirmesi, kontrol etmesi ve değiştirmesinden sorumlu dışsal ve içsel süreçlerdir. Gross (1998) duygu düzenlemeyi, bireyin dikkatini bir uyarıcıya toplama, uyarıcıyı algılayarak değerlendirme ve bunların sonucunda duygusal tepkinin ortaya çıkmasını sağlayan bir döngü olarak kavramsallaştırmıştır.

Diğer bir duygu düzenleme tanımında ise duygusal tepkilere odaklanılmaktadır. Bu tanıma göre duygu düzenleme; uyarılar karşısında daha esnek ve geniş bir değerlendirme yapma, bu değerlendirme sonucunda duygularla cevap verme ve aniden çıkan duygusal reaksiyonları bekletebilme becerisidir (Cole, Michel ve Teti, 1994). Bu tanımların tamamından duygu düzenlemenin temel amacının duygusal tepkileri değiştirmek olduğu anlaşılmaktadır. Bu amaçla hem olumlu hem de olumsuz olarak nitelendirilen duygularla baş etme, bu duyguların yoğunluğunu ve süresini hedefe uygun şekle getirmeye çalışmaktadır (Aktaş, 2019).

Thompson (1994)'a göre duygu düzenleme; kişinin duygularını düzenlemesiyle birlikte, duyguların diğer bireyler tarafından düzenlenmesini de içerir. Yani birey duygu düzenleme sürecinde hem kendi hem de etraftakilerin duygusal tepkilerini değerlendirir, gerektiğinde şiddeti ve biçimini değiştirir. Bu süreçte içsel ve dışsal düzenleme stratejilerinin de üzerinde durmaktadır. Bireyin kendi duygusu üzerinde yaptığı değişiklikleri içeren süreçler içsel iken başka bir birey üzerinde yaptığı değişiklikler dışsal süreçler olarak ifade edilir (Duy ve Yıldız, 2014). Yetişkin bireyler kendi duygusunu düzenleme sürecinde içsel düzenleme stratejilerini kullanırken, bakımını yaptığı bir bebeği sakinleştirmek için tamamen dışsal düzenleme stratejilerini kullanmaktadır (Gross ve Thompson 2007).

Duygu düzenleme kavramı ele alınırken üç nokta vurgulanmaktadır: Bunlardan ilki; olumlu ya da olumsuz duyguların artırılması veya azaltılmasıdır. İkincisi; bir durumun daha iyi ya da kötü olması için kullanılmasıdır. Üçüncüsü ise sürecin bilinçli olup olmadığıdır. Bu üçüncü noktada farklı fikirler öne sürülmektedir. Schore (2000)'a göre duygu düzenleme bilinçli süreçlerle açıklanmakta iken Gross ve Thompson (2007) göre ise süreç hem bilinçli hem de bilinçsiz olabilmektedir. Bilinçli olarak başlayan duygu düzenleme sürecinin daha sonra bilinçsiz olarak devam ettiğine dair görüşler de bulunmaktadır (Şahin, 2015).

2.2.3 Duygu Düzenleme Modelleri

2.2.3.1 Süreç Modeli

Gross (2001) tarafından ortaya atılan Süreç Modeli'nin çıkış noktasını duygu düzenleme stratejilerinin duygusal tepki gelişim süreci boyunca değişebildiğine dair gözlemler oluşturmaktadır. Bu modele göre duygusal tepkiler hem içten hem de dıştan gelen uyarıların değerlendirilmesiyle başlamaktadır. Duygu  nc lleri olan bu uyarıların işleme girip değerlendirmeye alındığı zaman deneyimsel, davranışsal ve psikolojik sistemleri içeren eşgüdümlü bir tepki dizisini tetikler. Bu tepki dizisi ortaya çıktıktan sonra bu tepkileri düzenleyebilir çeşitli stratejiler de ortaya konmaktadır. Duygunun oluşum sürecinin hangi kısmına etki ettiği ortaya konan stratejiyi belirlemektedir (Gross, 2001).

 nc l odaklı ve tepki odaklı olmak üzere iki temel strateji çatısı belirlenmiştir.  nc l odaklı duygu düzenleme stratejisi çevreden gelen uyarıların duygusal tepkiyi tetikledikten sonra ancak davranışsal ve fizyolojik tepkileri değiştirmeden önce sergilenen duygu düzenleme girişimleridir. Bunlar; durum seçimi, durumu düzenleme, dikkat odağını değiştirme ve bilişsel değiştirme (durum seçimi, durumu ayarlama, dikkati verme, bilişsel değişim) olarak adlandırılabilir (Gross ve John, 2003). Tepki odaklı duygu düzenleme stratejileri ise duygu yaşanıyorken gerçekleşen tepkinin yeniden değerlendirilmesi ve bastırma gibi süreçleri ifade etmektedir. Bu stratejiler aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

Durum seçimi

Bir duruma yaklaşma ya da uzaklaşma ile olumlu duyguların artmasına, olumsuz duyguların ise azalmasına yönelik uygulanan stratejidir. Bu stratejide istendik duyguların oluşma ihtimali artarken, istendik olmayan duygular azalmaktadır (Gross, 1999).

Durumu ayarlama

Bireyin bir durum karşısındaki duygusal tepkisini değiştirmek amacıyla durumun dışsal özelliklerini değiştirmeye yönelik girişimleridir (Gross, 1999).

Dikkati yoğunlaştırma

Duygusal tepkinin dikkat dağıtma ya da durumun duygusal özelliklerinden birine odaklanarak duygusal tepkinin değiştirilmesi stratejisidir (Gross ve Thompson, 2007).

Bilişsel değişim

Duygusal tepkinin değiştirilmesi veya minimum düzeyde tutulması amacıyla duygusal durumun bilişsel düzeyde yeniden değerlendirilmesi ve durumun anlamının seçilmesi stratejileridir (Acer, 2018).

Tepki düzenleme

Tepki düzenleme duygusal tepkinin ortaya çıkmasından sonra bilişsel, fizyolojik ve davranışsal bileşenlerinde değişiklik meydana getirme stratejisidir. Bu düşünce ya da davranış boyutunda olabilmektedir (Roseman, 2011).

Çeşitli duygu düzenleme stratejileri (yeniden değerlendirme, baskılama, ruminasyon, problem çözme, kabul etme ve kaçınma) bulunmakla birlikte Gross'un modelinde yeniden değerlendirme ve bastırma kavramsallaştırılmıştır (Aktaş,2019).

Yeniden değerlendirme duygu sürecinin başında meydana gelen öncül odaklı bir süreçtir. Meydana gelen duyguyu bilişsel açıdan yeniden ele alıp değerlendirerek duygunun ortaya çıkardığı etkiyi azaltmak amaçlanmaktadır. Duyguyu oluşturan durumun anlamı bilişsel olarak değiştirilir. Olumsuz duyguların azalması ve olumlu duyguların artmasıyla sonuçlanan bu strateji stresi azaltarak yaşam doyumunu artırmaktadır (Gross, 2002).

Bastırma ise duyguların yine başında ortaya çıkan tepki odaklı bir stratejidir. Bastırmada duygunun bilişsel sürecinde değişiklik yapmadan duygusal tepkiyi dışa yansıtılmamak amaçlanmaktadır. Bu strateji uygulanırken kendini denetleyerek ve yatıştırarak duygunun tepki engellenir. Bastırma sonucunda olumlu ve olumsuz duyguların her ikisinde de azalma görülmektedir. Bu nedenle yeniden değerlendirme stratejisinin daha etkili olduğu bilinmektedir (Gross, 2002).

2.2.3.2 Sosyal Bilgi Süreç Modeli

Dodge (1991) tarafından ortaya atılan sosyal bilgi süreç modeline göre birey sosyal işaretleri okur, yorumlar ve daha sonra bu yoruma göre cevap verir. Art arda gelen beş basamaktan oluşan bu sürecin ilk adımı 'sosyal işaret süreci'dir. Birey sosyal işaretleri algılar ve bu işaretlere dikkatini verir. Bir sonraki adımda bu işaretler betimlenir ve kavranan bilgiler yorumlanır. Üçüncü basamakta yorumlanan bu bilgilerden yola çıkarak davranışsal tepkiler oluşturulmaya başlanır. Dördüncü basamakta birey tepki-karar sürecine girer. Davranışsal

tepkilerin sonuçlarını değerlendirir ve oluşturacağı tepkiyi seçer. Beşinci ve son basamakta ise seçtiği tepkiyi gerçekleştirir (Onat ve Otrar, 2010).

Bu modelde çocuğun duyguya yönelik tepkisini sosyal beklentiler etkilemektedir. Sosyal beklentiye uygun olan duygusal tepki seçilmeye çalışılır. Duygunun seçilmesinde durumdan daha çok sosyal beklenti etkilidir (Akman, 2019).

2.2.4 Duygu Düzenlemenin Önemi

Duygular bireylerin yaşamlarının her alanında karar vermesine, davranışlarında, kişiler arası ilişkilerinde ve işlevselliğinde önemli bir role sahiptir. Günümüz değişen koşullarıyla kadınların çalışma hayatında daha çok yer alması, çalışma ortamlarındaki sosyal ilişkilerin önem kazanması, yaşamın ilk yıllarından itibaren çocukların okullarda daha çok vakit geçirmesi yani kısaca bireyin diğer bireylerle daha çok temas halinde olması duyguların günlük yaşamda daha fazla etkilenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle bireyin duygu düzenleme becerilerinin işlevsel olup olmaması onun başta insan ilişkileri olmak üzere birçok alandaki başarısı etkileyebilmektedir.

Bireylerin psikolojik iyiliği ve dolaylı olarak fiziksel sağlıklarının da duygusal yaşantılarıyla yakından ilişkili olduğu son dönemlerde yapılan araştırmalarla bilinmektedir. İstenmeyen duygulanımsal durumları etkili şekilde düzenleme becerilerindeki eksiklikler tüm ruh sağlığı bozuklukları için tanı kriteri olmaktadır (DSM-5; APA, 2013).

Depresyondan muzdarip bireylerin genelde duygularını tanıma, olumsuz duygularını kabul ve tolere etme ve etkili şekilde duygularını değişimleme becerilerinde eksiklik göstermektedirler. Depresif belirtilerin mi yoksa duygu düzenleme becerilerindeki eksikliği mi diğerini yordadığı araştırmaların konusu olmuştur. Yapılan boylamsal araştırmalarda genel olarak işlevsel olmadığı düşünülen baş etme stratejilerinin depresif belirtileri yordadığı ve olumsuz duygulanımla işlevsel baş etme stratejilerinin gelişmesi depresyonda azalmaya neden olduğu bulunmuştur (Kraaij vd., 2002; Kassel vd., 2007). Depresyonda olduğu gibi kaygı bozukluklarının ortaya çıkmasında ve sürdürülmesinde duygu düzenleme becerilerinin etkili olduğu bilinmektedir (Berking, Orth, Wupperman, Meier ve Caspar, 2008). Yaygın kaygı bozukluğundan muzdarip bireylerde daha az duygu kabulü ve duygu düzenleme becerisinde daha az başarı görülmektedir. Sosyal kaygı bozukluğu yaşayan bireylerde benzer olarak duyguları tanıma ve yönetmede daha az başarı ve utanç duygusu ile başa çıkmada ve yönetmede eksiklik görülmektedir (Turk ve vd., 2005). Yeme bozuklukları ve madde kullanımıyla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde de benzer şekilde duygularla baş etme

ve duygu düzenleme becerilerinde eksiklikler olduğu görülmektedir (Baker, Piper, McCarthy, Majeskie ve Fiore, 2004; McClenny, 1998, Akt., Berking ve Whitley, 2018).

Bireyin duygu düzenleme sürecinde yaşadığı güçlük ve eksikliklerin ruh sağlığına etkilerinin yanısıra kişiler arası ilişkilerinde de çeşitli bozulmalarla sonuçlandığı görülmektedir (Cole vd., 1994). Aile ilişkileri göz önüne alındığında işlevsel duygu düzenleme becerilerinin evlilik uyumu ile ilişkili olduğu fark edilmiştir (Yeşiltaş, 2020). Çocuklarda duygu düzenleme becerileri ve davranış problemleri arasında negatif bir ilişki olduğu ve çevreleriyle daha iyi ilişkiler kurmalarında duygu düzenleme becerilerinin önemli bir rolü olduğu bilinmektedir (Hubbard, 2001).

2.2.5 Bilişsel Duygu Düzenleme

Duygu ve bilişin birbirinden farklı zihinsel aktiviteler olduğu görüşü artık geçerliliğini yitirmiştir. Sıkça tecrübe ettiğimiz duygular ile bilişsel süreçler arasında yakın bir ilişki vardır (Smith ve Kosslyn, 2017).

Bireylerin yaşamlarında bilişlerin ya da bilişsel süreçlerin duygu düzenleme süreçlerinin bir bileşeni olduğu ve bilişsel süreçlerin duygularımızı düzenlemeye etki ettiği bir gerçektir (Garnefski, Kraaij ve Spinhoven 2001). Buna dayanarak bilişsel duygu düzenleme; bireylerin çeşitli yaşantılar sonucunda meydana gelen duygularını yönetmenin bilişsel boyutu olarak tanımlanabilir (Aldao ve Nolen-Hoeksema, 2010).

Alanyazın incelendiğinde uyumlu ve uyumsuz olmak üzere dokuz duygu düzenleme stratejisi vardır:

Kendini suçlama

Olumsuz bir duygu yaratacak durumla karşılaştığında bireyin bu durumdan kendini sorumlu tutmasıdır. Bu stratejiyi kullanan birey yaşanan olayla ilgili kendini suçlayıcı düşüncelere sahiptir (Yeşiltaş, 2020).

Kabul etme

Bireyin yaşanan durumlarla ilgili duyguyu değiştirmeye ya da bastırmaya ihtiyaç duymadan yaşanan durumu ve duygusunu kabul etmeye yönelik düşüncelerinin olduğu bir bilişsel duygu düzenleme stratejisidir (Wolgast, Lundh ve Viborg, 2011).

Ruminasyon (Düşünceye odaklanma)

Olumsuz duygu yaratacak bir olay ya da durumla karşılaşıldığında bu olumsuz duygulara cevap verme stratejisi olarak; olayın nedenleri ve sonuçları hakkında tekrarlayıcı ve pasif biçimde düşünmeyi sağlayan bir strateji olarak açıklanmaktadır. Düşünceye odaklanma ya da derin düşünme olarak da kavramlaştırılabilir (Yeşiltaş, 2020).

Pozitif tekrar odaklanma

Olay bütüncül olarak değerlendirip olumsuz yönlerini düşünmek yerine daha olumlu yönlerine odaklanma girişimidir. Kısa vadede uyumlu bir strateji olarak görünüp bireyin iyi hissetmesini sağlasa da uzun vadede etkili bir uyumun gerçekleşmesini sınırlandırmaktadır (Garnefski vd., 2001).

Plana tekrar odaklanma

Olumsuz olayla başa çıkmak için olayın nasıl ele alınacağına ve nasıl önlemler alınacağına yönelik düşünmeye ifade etmektedir (Folkman ve Lazarus, 1980). Bu duygu düzenleme stratejisi, iyimserlik ve benlik saygısı ile olumlu, kaygı ile olumsuz ilişki göstermektedir (Garnefski vd., 2001).

Pozitif yeniden gözden geçirme

Yaşanılan olumsuz duygular yaratıcı olayla veya durumla ilgili olumlu anlamlar yaratmaya yönelik ve bireyin psikolojik ve fizyolojik durumuna katkı sağlayacak düşünceler olduğuna işaret etmektedir (Carver vd., 1989; Spirito, Stark ve Williams, 1988). Bu strateji de, iyimserlik ve benlik saygısı ile olumlu, kaygı ile olumsuz ilişki göstermektedir (Garnefski vd., 2001).

Olayın değerini azaltma (Bakış açısına yerleştirme)

Yaşanılan olayın değerini farklı olaylarla karşılaştırarak azaltma yolunu tercih etmektir. Bu sayede yaşanılan olayın ciddiyeti en aza indirgenerek yaşanılan olumsuz duygu azaltılmaya çalışılır. Bu strateji kısa vadede de bireyin iyilik halini yükseltse de, bazı araştırmalar bu stratejiye yoğun şekilde başvurmanın depresyonla ilişkili olabileceğini göstermektedir. (Schroevers, Kraaij ve Garnefski, 2007).

Felaketleştirme (Yıkım)

Yaşanılan olayın gerçek değerinden ziyade olumsuz yönlü abartılı yanının üzerinde odaklanma anlamına gelmektedir. Bu stratejide (Sullivan, Bishop and Pivik, 1995). Uyumsuzluk, duygusal sıkıntılar ve depresyonla ilişkili olabileceğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Sullivan, Bishop ve Pivik, 1995; Kallay, Tincaş ve Benga, 2009).

Diğerlerini suçlama

Bu strateji, yaşanılan deneyimde olumsuz duygu ile baş etmek için suçun çevrede ya da başka bir kişide olduğuna dair düşünceleri içerir. Diğerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile ilgili yapılan araştırmalar bu stratejinin davranışsal problemler (Garnefski, Kommer, Kraaij, Teerds, Legerstee, Onstein, 2002), ve azalmış duygusal iyilik hali ile ilişkisi olabileceğini göstermektedir (Tennen ve Affleck, 1990).

2.3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çatışma çözme ve duygu düzenleme becerileriyle ilgili yapılan çalışmalara yer verilmektedir.

2.3.1 Çatışma ve Çatışma Çözme İle İlgili Araştırmalar

Çatışma çözme becerileri ile ilgili literatür incelendiğinde genel olarak kişilik özellikleri ile çatışma çözme becerileri arasındaki ilişkinin, örgütlerdeki ve ilişkilerdeki çatışma çözme becerileri ile kuruma ve ilişkiye uyumu arasındaki korelasyonun incelendiği ya da çeşitli gruplara uygulanan çatışma çözme becerileri geliştirmeye yönelik programların etkililiğini inceleyen çalışmaların yoğun olduğu görülmektedir.

Pistole (1989), 65 erkek ve 82 kadından oluşan araştırma grubuyla yürüttüğü çalışmada çatışma çözme ve ilişki doyumu ile ilişkili olarak yetişkin bağlanma stili arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bağlanma stilleri güvenli, endişeli veya kaçınan olarak seçilen deneklerin uzlaşma, zorlama ve bütünleştirme çatışma çözme stilleri puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Pistole ve Arricale (2003), romantik ilişkilerde bağlanma stillerini, çatışma ile ilgili duygular ve çatışma ifade tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 41 erkek ve 147 kadından oluşan 188 üniversite öğrencisi ile yürütmüşlerdir. Araştırma sonuçları, güvenli bağlanan bireylerin saplantılı ve korkulu bağlanan bireylere göre çatışmalarda daha az tehdit hissettiklerini ve çatışmadan daha az kaçındıklarını, kaçınan bağlanan bireylerin güvenli

bağlanan bireylere göre çatışmadan daha fazla kaçındıkları ve güvenli bağlanan bireylerin korkulu bağlanan bireylerden daha az saldırgan tutum sergilemekte olduğu ve daha yapıcı tartışmalara girdiklerini desteklemektedir.

Cai ve Fink (2002) tarafından yürütülen çatışmada çözüme stilleri ve kültürler arası inançlar araştırılmış ve çalışmaya 31 ülkeden 188 lisansüstü düzeyinde eğitim gören öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda bireyci kültürlerde kaçınma stratejisi toplumcu kültürlerden daha çok tercih edilirken toplumcu kültürlerde uzlaşma ve bütünleşme stratejilerinin daha çok tercih edildiği bulunmuştur. Bunun yanı sıra çalışmada kültürler arasında stratejilere farklı anlamlar yüklendiği, beş stratejiden yalnızca hükmetme stratejisinin aynı şekilde anlaşıldığı ifade edilmiştir.

Jordan and Thoth (2002), yaş ortalaması 21,5 olan 139 hemşirelik öğrencisi ile yürüttükleri çalışmada, hemşirelerin tercih ettikleri çatışma çözümü ile duygusal zeka arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre yüksek duygusal zeka ile işbirliğine dayalı çatışma çözme stratejisi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Özdemir ve Özdemir (2007), bireylerin duygusal zeka boyutları ile çatışma yönetim stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın araştırma grubunu üniversitede çalışan 87 akademik ve idari personel oluşturmaktadır. Araştırmada demografik özelliklere göre duygusal zeka ve çatışma çözme stratejilerinin değişeceği ve duygusal zeka boyutları ile çatışma çözme stratejileri arasında ilişki bulunduğu denenceleri test edilmiştir. Araştırmada yer verilen duygusal zekanın alt boyutları; kendi duygularının farkında olma, kendi duygularını yönetme, kendini motive etme, empati ve sosyal becerileri; çatışma stratejileri ise işbirliği, başkasını tanıma, hakimiyet kurma, önleme ve uzlaşmadır. Araştırma sonuçlarına çatışma yönetim stratejileri açısından bakıldığında cinsiyet, yaş ve çalışma süresi değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Öte yandan medeni hal değişkeni açısından anlamlı bir farklılık görülmüş ve uzlaşma stratejisini evli çalışanların bekar çalışanlara göre daha sık başvurdukları ifade edilmiştir. Eğitim durumu değişkeni açısından bakıldığında ise doktora eğitimi almış çalışanların lisans ya da önlisans eğitimi almış çalışanlardan uzlaşma ve iş birliği stratejilerini kullanmayı daha sık tercih ettikleri sonucu elde edilmiştir. Duygusal zeka boyutları ile çatışma yönetim stratejileri arasındaki korelasyona bakıldığında kendini motive etme boyutu ile işbirliği, hakimiyet kurma ve uzlaşma stratejileri arasında; sosyal beceriler boyutu ile uzlaşma ve işbirliği stratejileri ve son olarak empati boyutu ile uzlaşma stratejileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Sargın (2010), öğretmen adaylarının çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeylerini cinsiyet, yaş, seçilen alan değişkenleri açısından incelemiştir. Çalışmasını 331 kız ve 168 erkek öğrenci ile yürütmüştür. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığını; öğrenim gördükleri alana göre ise sözel alandaki öğretmen adayların sayısal alandakilere göre farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Yaş değişkenine bakıldığında ise 21-25 yaş arasındaki öğretmen adaylarının 18-20 yaş arasındaki adaylara göre çatışma ve şiddete yönelik farkındalık düzeylerinin anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Diğer bir kültürler arası farkları inceleyen çalışma Sargın ve Bozoğlan (2010) tarafından yürütülmüştür. Azarbaycan'ın Bakü şehrinde yapılan nitel çalışmaya Polonya, Gürcistan, Romanya ve Türkiye'den öğrenciler katılmıştır. Çalışma sonucuna bakıldığında Polonyalı ve Gürcü öğrencilerin aktif çatışma yöntemleri kullanırken Türk ve Roman öğrencilerin ise pasif çatışma yöntemleri kullandıkları bulunmuştur. Bozoğlan (2010), diğer bir araştırmasını Balkan ülkelerindeki üniversite öğrencileri ile yürütmüştür. Çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeyleri ile çatışma çözme stilleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmaya Türkiye, Romanya, Bulgaristan, Makedonya ve Yunanistan'dan öğrenciler katılmıştır. Araştırma bulgularına göre Makedonya'dan katılan öğrencilerin uzlaşma ve bütünleştirme; Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya'dan katılanların bütünleştirme ve son olarak Arnavutluk'tan katılanların ise uyma, bütünleştirme ve uzlaşma stratejilerini tercih ettiği görülmüştür. Aynı çalışmada cinsiyet ve okunan alan değişkenlerine göre çatışma stratejilerinin farklılaştığı bulunmuştur. Kızların sırasıyla bütünleştirme, uzlaşma, uyma ve hükmetme stratejilerini, erkeklerin bütünleştirme, uyma, uzlaşma ve hükmetme stratejilerini kullandıklarını; alanlara göre kullanılan stratejilerin de değişkenlik gösterdiği ifade edilmiştir.

Koroğlu (2012), emniyet personelinin empatik beceri, çatışma ve şiddete ilişkin farkındalıkları ile çatışma çözme stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre emniyet personelinin çatışma ve şiddete karşı farkındalık düzeyleri ile empatik becerileri ortalamasının üstünde bulunmuştur. Emniyet personelinin çatışma çözme stilleri incelendiğinde eğitim durumu ve rütbe değişkenine göre çatışma çözme stilleri arasında bir farklılık bulunmazken kadın personelin uzlaşma stratejisini daha sık kullandığı ve birimlere göre kullanılan stratejilerin farklılaştığı ifade edilmiştir. Emniyet personelinin çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeyleri ile çatışma çözme stilleri arasındaki ilişkiye bakıldığında bütünleştirme ve uzlaşma stratejilerini daha sık tercih eden personelin çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeyleri daha yüksek iken; daha çok hükmetme ve kaçınma stratejilerini tercih

eden personelin farkındalık düzeyleri daha düşük olarak bulunmuştur. Empatik beceri ile çatışma çözme stilleri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise empatik beceri puanları yükseldikçe uyuma, bütünleştirme ve uzlaşma stratejilerinin daha yoğun kullanıldığı, empatik beceri puanları düştükçe ise kaçınma ve hükmetme stratejilerinin daha sık kullanıldığı ifade edilmiştir.

Lee, Marshall ve Feinberg (2020), ebeveynlerin çocuğa yönelik saldırganlık, eşe yönelik saldırganlık ve çatışma çözme stratejilerinin çocuğun sosyal-duygusal yeterlilik üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmaya bebek bekleyen 79 heteroseksüel çift katılmıştır. Gönüllü ebeveynlerden oluşan grup duygusal-davranışsal öz düzenleme, problem çözme, çatışma yönetimi, saldırganlık tutumlarını çözme ve çocuk bakımı konularını içeren eğitim programına dahil edilmişlerdir. Doğumdan 24 ay sonra ebeveynlerin her ikisi ile de yarı yapılandırılmış telefon görüşmeleri yapılarak ailedeki saldırganlık tutumları ve çatışmaları tanımlamaları istenmiştir. Görüşmeler sonunda her katılımcı çocuğunun sosyal-duygusal yeterliliği hakkında rapor vermiştir. Araştırma bulguları ailedeki saldırganlık tutumlarının çocuğun sosyal-duygusal yeterliliği üzerinde olumsuz etkileri olduğunu vurgulamaktadır. Olumlu çatışma çözme deneyimlerinin aile içindeki saldırganlık tutumlarının olumsuz etkilerini azalttığı ve çocuğun sosyal-duygusal yeterliliği üzerindeki zararlı etkisini ortadan kaldırdığı görülmektedir.

Koçdaş (2020), çeşitli sektörden çalışanların duygusal zekâ düzeyleri ile çatışma çözme düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda yaş, cinsiyet, eğitim, sektör ve kıdem yılı değişkenlerine göre duygusal zeka düzeyleri ve çatışma çözme stratejilerinde farklılaşma görünmezken; mavi yakalı çalışanların beyaz yakalı çalışanlara oranla duygusal zeka ve çatışma çözme becerilerinin daha yüksek olduğu ayrıca çalışan bireylerin çatışma çözme düzeyleri ile duygusal zeka düzeyi arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu bulunmuştur.

2.3.2 Duygu Düzenleme Becerileri İle İlgili Araştırmalar

Garnefski, Teerds, Kraaij, Legerstee, ve Van Den Kommer (2004), bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin depresif semptomları cinsiyet değişkeni açısından nasıl farklılaştığını incelemiştir. Araştırmaya 251 erkek, 379 kadın katılmıştır. Bulgular incelendiğinde kadınların daha fazla olumlu yeniden odaklanma, ruminasyon ve felaketleştirme stratejilerini kullandıkları görülmüştür. Aynı çalışmada bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile depresif semptomlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Martin ve Dahlen (2005), duygu düzenleme stratejileri ile duygulanım, depresyon ve öfke arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın araştırma grubunu 362 üniversite öğrencisi

oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda öfke duygusu ile ruminasyon, olumlu yeniden değerlendirme ve felaketleştirme ile bağlantılı olduğunu; kendini suçlama, olumlu yeniden değerlendirme, felaketleştirme ve ruminasyon stratejilerinin bireyde olumsuz duyguları yordadığını ifade etmiştir. Benzer amaçla Bear, Uribe-Zarain ve Shiomi (2009) Amerikan ve Japon öğrencileri karşılaştırdıkları çalışmada, öfke duygusu ile kendini suçlama stratejisi arasında pozitif yönlü ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir.

Rood, Roelofs, Bögels ve Arntz (2011), yaptıkları deneysel çalışmada katılımcılara stres yaratan bir olay karşısında teşvik edilen ruminasyon, olumlu yeniden değerlendirme, kabul ve mesafe koyma stratejileri ile hangi duyguların ortaya çıktığını gözlemlemeye çalışmışlardır. Sonuçlar değerlendirildiğinde olumlu yeniden değerlendirme stratejisinin diğer stratejilerle kıyaslandığında olumlu duyguları arttırdığı ve olumsuz duygularda azalmaya neden olduğunu rapor etmişlerdir.

Çelik ve Onat Kocabıyık (2014), yaşları 18-34 arasında değişen 426 genç yetişkinin saldırganlık ifade biçimlerinin cinsiyet ve bilişsel duygu düzenleme stratejileri bağlamında incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre katılımcıların dürtüsel saldırganlık ifade biçimleri BDD stratejilerinden diğerlerini suçlama ve yıkım arasında pozitif yönlü; BDD stratejilerinden plana yeniden odaklanma ve pozitif yeniden gözden geçirme ile ters yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

Sepetçi (2019), yetişkinlerde bilişsel duygu düzenleme stratejileri, sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ve kişilerarası ilişki problemleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma 18 ile 62 yaş arası 543 katılımcı ile yürütülmüştür. Araştırmanın bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile ilgili bulgularına bakıldığında kişilerarası ilişki problemleri ile bilişsel duygu düzenleme stratejilerinden pozitif yeniden odaklanma, plana yeniden odaklanma, bakış açısına yerleştirme pozitif yeniden değerlendirme, negatif yönde ilişki bulunurken kabul, kendini suçlama, diğerlerini suçlama, ruminasyon ve felaketleştirme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aynı araştırmada sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile bilişsel duygu düzenleme arasındaki ilişkinin korelasyon analizine bakıldığında öfke kontrolünün adaptif duygu düzenleme stratejileri ile pozitif adaptif olmayan stratejilerden olan felaketleştirme stratejisi ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Öfke bastırılması ve dışa vurumu ile adaptif bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile negatif yönde, adaptif olmayan stratejiler ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Kabasakaloğlu (2019), lise öğrencileri ile yürüttüğü çalışmada bilişsel duygu düzenleme becerileri ile öfke ve saldırganlık ifade biçimleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 224 kız, 168 erkek ğrenci katılmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutları ile öfke ve öfke ifade biçimleri bazı alt boyutlarında anlamlı ilişki bulunmuştur. BDD stratejileri alt boyutu olan kendini suçlama ile öfke ite, öfke kontrol ve düşmanlık puanları arasında pozitif yönde; diğerleri suçlama, ruminasyon ve felaketleştirme puanları ile sürekli öfke, öfke içte ve öfke dışa puanları arasında pozitif; felaketleştirme ve diğerlerini suçlama puanları ile öfke kontrol ortalama puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak uyumlu BDD stratejilerinden olan olumlu yeniden odaklanma, olumlu yeniden değerlendirme ve plana yeniden odaklanma ile öfke kontrol puanı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu araştırma ile ilgili adaptif bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile öfke kontrol becerilerinin, adaptif olmayan BDD stratejileri ile öfke ite, öfke dışa ve sürekli öfke puanları arasında ilişki bulunduğu ifade edilebilir.

ney (2016), yaşları 11-14 arasında olan ergenler ve ebeveynleri ile yürüttüğü çalışmada ergenin duygu düzenlemesi ve ergenin çatışma çözme davranışları ile ebeveynin evlilik çatışma çözme stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada ebeveynin evlilik çatışma çözüm stilleri ile ergenin çatışma çözme davranışları arasındaki ilişkide ergenlerin duygu düzenlemesinin aracı rolüne bakılmıştır. Araştırma bulgularında çocuğun duygu düzenleme becerileri ile ebeveynin çatışma çözme stilleri arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Çocuğun duygu düzenleme becerilerinin çatışma çözme becerisi üzerinde de etkili olduğu bulunmuştur. Sonuçlar incelendiğinde çocuğun duygu düzenleme becerilerinin, ebeveyn çatışma çözme stilleri ve ergen çatışma çözme stilleri arasında aracılık etkisi olduğu bulunmuştur.

Karaer ve Akdemir (2019), ebeveyn tutumları, algılanan sosyal destek, duygu düzenleme becerileri ve eşlik eden psikiyatrik bozuklukları araştırmıştır. Araştırmasını ocuk ve ergen psikiyatri polikliniğinde başvuran internet bağımlılığı tanısı almış 12-17 yaş grubundaki 40 bireyle yrtmştir. Benzer yaş, sosyo-ekonomik düzeydeki 40 tanı almamış ergeni kontrol grubu olarak belirlemiştir. Sonuçlar karşılaştırıldığında; internet bağımlılığı tanısı almış ergenlerin ebeveynlerinin duygusal erişilebilirliklerinin daha az ve kabul/katılım, denetim/izleme konusunda daha yetersiz oldukları belirlenmiştir. İnternet bağımlılığı olan ergenlerin daha düşük düzeyde algılanan sosyal desteğe, duygularını tanımlama, sözel olarak ifade etme ve duyguları düzenlemede daha fazla güçlük yaşadıkları belirlenmiştir.

Erdemir-Yeşiltaş (2020), özel eğitime gereksinimi olan çocukların ebeveynleri ile yürüttüğü çalışmada bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile evlilik uyumunun arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın bulgularına bakıldığında toplam evlilik uyumu puanı ile bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutları olan kendini suçlama, felaketleştirme ve diğerlerini suçlama arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Şener (2020), obsesif kompulsif bozukluk (OKB) tanısı almış ve almamış bireylerin bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile özyeterlilik düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda OKB tanısı almayan bireylerin bilişsel duygu düzenleme stratejilerinden pozitif yeniden gözden geçirme ve plana yeniden odaklanma stratejileri puanları OKB tanısı alan bireylere oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bulgular incelendiğinde özyeterlilik toplam puanı ile BDD stratejilerinden olan plana tekrar odaklanma ve pozitif yeniden gözden geçirme arasında pozitif yönde, felaketleştirme (yıkım), düşünceye odaklanma ve kendini suçlama arasından negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Shorer ve Leibovich (2002), küçük çocukların COVID-19 salgını sırasındaki duygusal stres tepkileri ve bunların ebeveyn duygu düzenlemesi ve ebeveyn oyunculuğu ile ilişkilerini incelemiştir. Araştırmaya 2-7 yaş arası çocuğu olan 351 İsraili ebeveyn katılmıştır. Araştırma bulguları ebeveynin duygu düzenleme güçlükleri ve strese maruz kalma düzeylerinin çocukların stres tepkileri ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Duygu düzenleme becerilerinde sınırlılık yaşayan ebeveynlerin COVID-19 salgını sürecinde çocuklarına daha çok rapor verme eğiliminde oldukları ve daha yoğun stres durumuna maruz kalan ebeveynlerin daha düşük duygu düzenleme becerilerine sahip oldukları yorumları yapıldığında ebeveyn duygu düzenlemesinin çocuğun maruz kaldığı stres ve stres tepkileri arasındaki ilişkiye tam olarak aracılık ettiğini ortaya koymuştur.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Nicel araştırma deseni temel alınarak tasarlanan bu araştırma, betimsel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Nicel araştırma deseni gerçekliğin araştırmacıdan bağımsız şekilde nesnel olarak ölçülüp analiz edilebileceğini kabul eden pozitivist düşünceye dayanmaktadır (Büyüköztürk, 2008). Betimsel araştırmalar, var olan bir durumu olduğu şekliyle açıklamaktadır (Karasar, 2012). İlişkisel tarama modeli değişkenler arasından değişimin varlığını ve değişim varsa bunun nasıl olduğunu belirlemeyi amaçlayan araştırmalardır (Karasar, 2012).

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Konya’da ikamet eden 3-18 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerden çocuğun devam ettiği Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı eğitim kurumunda velisi olarak bulunan annesi ya da babasından birisi oluşturmaktadır. Çalışma grubu seçkisiz örnekleme yöntemlerinden biri olan uygun örnekleme yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Uygun örnekleme yöntemi istenilen büyüklükte gruba ulaşana kadar zaman, para ve işgücü kaybını önlemeyi amaçlamaktadır (Büyüköztürk vd., 2018). Ayrıca ebeveynlerin 3-18 yaş arasında çocuğa sahip olma şartı aranarak kriter örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 1’de çalışma grubunun çeşitli demografik değişkenlere göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun cinsiyet, yaş, ekonomik durum algısı, eğitim düzeyi ve özel gereksinimli çocuğu olup olmama değişkenlerine göre dağılımı

		Değişkenler	f	%
Cinsiyet	Kadın	ÖGÇ Olan	231	43
		ÖGÇ Olmayan	206	38
		Toplam	437	81
	Erkek	ÖGÇ Olan	37	7
		ÖGÇ Olmayan	67	12
		Toplam	104	19
Yaş	40 yaş altı	ÖGÇ Olan	110	20
		ÖGÇ Olmayan	144	27
		Toplam	254	47
	40 yaş ve üzeri	ÖGÇ Olan	158	29
		ÖGÇ Olmayan	129	24
		Toplam	287	53
Sosyoekonomik Düzey	Düşük SED	ÖGÇ Olan	45	8
		ÖGÇ Olmayan	15	3
		Toplam	60	11
	Orta SED	ÖGÇ Olan	200	37
		ÖGÇ Olmayan	234	43
		Toplam	434	80
	Yüksek SED	ÖGÇ Olan	23	4
		ÖGÇ Olmayan	24	4
		Toplam	47	9
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	ÖGÇ Olan	50	9
		ÖGÇ Olmayan	24	4
		Toplam	74	14
	Lise	ÖGÇ Olan	56	10
		ÖGÇ Olmayan	45	8
		Toplam	101	19
	Lisans	ÖGÇ Olan	123	23
		ÖGÇ Olmayan	153	28
		Toplam	276	51
	Lisansüstü	ÖGÇ Olan	39	7
		ÖGÇ Olmayan	51	9
		Toplam	90	17
ÖGÇ Sahip Olup Olmama Durumu	ÖGÇ Sahip Olup Olmama Durumu	ÖGÇ Olan	268	50
		ÖGÇ Olmayan	273	50
		Toplam	541	100
TOPLAM			541	

Tablo 1 incelendiğinde çalışma grubunun %81'i kadın (n=437), %19'unu erkekler (n=104) oluşturmaktadır. Katılımcıların %46'sı 40 ve altı (n=254) ve %54'ü ise 40 üzeri (n=287) yaş grubundadır. Ekonomik düzeye göre %11'i düşük (n=60), %80'i orta (n=434) ve %9'u yüksek (n=47) ekonomik düzeye sahiptir. Katılımcıların %14'ü ilköğretim (n=74), %19'u lise (n=101), %51'i lisans (n=276) ve %17'si yüksek lisans ve doktora (n=90) seviyesinde eğitim durumuna sahiptir. Katılımcı ebeveynlerin %49'unun özel gereksinimli çocuğu bulunurken (n=268), %51 (n=273)'inin özel gereksinimli çocuğu bulunmamaktadır.

3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri

Araştırmada veri toplamak için katılımcıların demografik bilgilerine ulaşmak amacıyla kişisel bilgi formu, çatışma çözme stillerini belirlemek amacıyla Çatışma Çözme Stilleri Formu ve bilişsel duygu düzenleme stratejilerini ölçmek amacıyla Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Ölçeği kullanılmıştır. Verileri toplamak için ölçek ve formlardaki maddeler Google-Forms ortamına aktarılarak öğrenci velilerine online ortamda ulaştırılmıştır.

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın amacı doğrultusunda ebeveynlerin demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi ve özel gereksinimli çocuğa sahip olup-olmama) hakkında bilgi alınması amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan form kullanılmıştır.

3.3.2 Çatışma Çözme Stilleri Formu

Çatışma Çözme Stilleri Formu çatışma durumunda gösterilen duyguları, davranışları ve tutumları belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Bu form Ohio Çatışma Çözme Komisyonu tarafından hazırlanmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Sargın, Tor, Bozoğlan ve Köroğlu (2007) tarafından yapılmıştır. Ölçek 5'li likert tipindedir ve 29 maddeden oluşmaktadır. Araştırma grubu üzerinde yapılan analiz sonucunda Cronbach Alpha değeri $\alpha=,888$ bulunmuştur. Formun değerlendirilmesinde her bir madde ayrı ayrı ele alınmış, formdaki her bir maddeye verilen cevapların dağılımı ağırlıklı ortalamalara dönüştürülmüş ve kesme noktası olarak 3,40 değeri alınmıştır. Başka bir deyişle maddelerin ortaya çıkan ağırlıklı ortalaması 3,40 üzerinde ise yüksek oranda o davranışın sergilendiği, 3,40'ın altında ise düşük oranda o davranışın sergilendiği kabul edilmiştir (Bozoğlan, 2010).

Tablo 2. Çatışma Çözme Stillerinin Çatışma Çözme Stratejilerine Göre Sınıflandırılması

STRATEJİ	STİL
BÜTÜNLEŞTİRME	3. Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım. 16. Duygularım hakkında ailemle konuşurum. 17. Bir çatışma içinde diğer insanların gereksinimlerinin daha çok farkındayım 18. Probleme daha çok odaklanırım. 22. Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim. 27. Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum. 29. Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm.
UYMA	5. İnanmasam da yanlışımı kabul ederim. 6. Pes ederim. 7. Özür dilerim 24. Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum. 25. Diğer insanlara saygılı davranırım.
UZLAŞMA	8. Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşamadığım şeyleri bulmaya çalışırım. 9. Bir uzlaşmaya varmayı denerim. 11. Kimin haklı olduğuna karar vermede başka kişilerin yardımını alırım. 21. Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım 26. Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya daha açık hale gelirim. 28. Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim.
HÜKMETME	12. Diğer kişiyi tehdit ederim 13. Fiziksel olarak kavga ederim 14. Biz çözüm yolu buluncaya kadar sızlanır, şikâyet ederim. 15. Pes ederim ama diğer insana da ne kadar acı çektiğimi de hissettiririm. 19. Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım 20. Sözel olmayan iletişim becerileri kullanırım.
KAÇINMA	1. Kişiden kaçınırım 2. Konuyu değiştiririm 4. Çatışmayı şakaya dönüştürmeye çalışırım. 10. Anlaşmış gibi görünürüm 23. Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim.

3.3.3 Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği (BDDÖ)

Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği yetişkin bireylerin stres veren yaşam olayları karşısında kullandıkları bilişsel duygu düzenleme stratejilerini ölçmek amacıyla Garmesfki ve arkadaşları (2002) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Onat ve Otrar (2010) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda Coranbach Alpha değeri $\alpha=,917$ bulunmuştur. BDDÖ 36 madde ve 9 alt boyuttan oluşmaktadır. Her bir

alt boyut 4 maddeden oluşmaktadır ve 4 ile 20 arasında puan almaktadır. Ölçeğin alt boyutları; kendini suçlama, kabul, ruminasyon, olumlu yeniden odaklanma, plan yapmaya yeniden odaklanma, olumlu yeniden değerlendirme, olayın değerini azaltma, felaketleştirme (yıkım) ve diğerini suçlama şeklindedir. Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeğinin değerlendirmesi alt boyutlarının toplam puanları üzerinden yapılmaktadır (Onat ve Otrar, 2010).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın katılımcılarını Konya ilinde ikamet eden 541 ebeveyn oluşturmaktadır. Bu araştırma için Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (12/11/2021 tarihli 2021/525 karar nolu) izin alınmıştır. Veri seti Google Anketlere aktarılıp katılımcılara çevrimiçi ortamlarda ulaştırılmıştır. Katılımcılara ulaşmak için rehabilitasyon merkezleri ve okulların çevrimiçi gruplarına ulaşıp çocuğun eğitim kurumundaki velisinin ilgili form ve ölçekleri doldurması istenmiştir. Toplam 546 katılımcıya ulaşıp yapılan analiz sonucunda normal dağılım göstermeyen 5 katılımcının verileri çıkarılıp toplam 541 katılımcının verileri analiz için kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma verileri SPSS 21.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çatışma Çözme Stilleri Formu ve Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği sonuçlarının normal dağılıma sahip olup olmadıkları basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) katsayıları hesaplanarak belirlenmiş, değerlerin ± 1 arasında olduğu ve normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Ebeveynlerin çatışma çözme stillerine ait analizler puan ortalamalar göz önüne alınarak yapılmıştır. Ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre bilişsel duygu stratejilerinin farklılık gösterip göstermediği; gösterip göstermediği bağımsız örneklem t-testi ile test edilmiştir. Ebeveynlerin bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile çatışma çözme stilleri arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile test edilmiştir. Bunlarla birlikte örneklem hakkında bilgi vermek için tanımlayıcı istatistikler frekans, yüzde, ortalama, standart sapma değerleri ile sunulmuştur.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmada kullanılan form ve ölçeğe ilişkin aritmetik ortalamalar, standart sapma ve çarpıklık-basıklık değerleri ile araştırmanın problemleri ve alt problemleri ile ilgili bulgulara yer verilmektedir.

4.1. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çatışma Çözme Stilllerine İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Çarpıklık-Basıklık Değerleri

Tablo 3. Çatışma Çözme Stilleri Formuna İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Çarpıklık-Basıklık Değerlerine İlişkin Bulgular

STRATEJİ	STİL	n	\bar{x}	Ss	Skewness	Kurtosis
BÜTÜNLEŞTİRME	3.Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım.	541	3,70	0,93	-,607	,220
	16. Duygularım hakkında ailemle konuşurum.	541	3,06	1,28	-,162	-,967
	17.Bir çatışma içinde diğer insanların gereksinimlerinin daha çok farkındayım	541	2,98	1,05	-,170	-,352
	18. Probleme daha çok odaklanırım.	541	3,45	1,08	-,560	-,148
	22.Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim.	541	3,80	1,04	-,663	-,055
	27. Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum.	541	3,67	1,13	-,700	-,203
	29. Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm.	541	3,67	1,17	-,607	-,518
	UYMA	5. İnanmasam da yanlışımlı kabul ederim.	541	2,41	1,17	,401
6. Pes ederim.		541	2,27	1,14	,732	-,179
7. Özür dilerim.		541	3,08	1,10	-,057	-,472
24.Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum.		541	3,68	1,10	-,478	-,606
25. Diğer insanlara saygılı davranırım.		541	4,09	1,06	-,622	,132
UZLAŞMA	8. Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlayamadığım şeyleri bulmaya çalışırım.	541	3,55	0,96	-,230	-,358
	9. Bir uzlaşmaya varmayı denerim.	541	3,67	1,01	-,617	,030
	11. Kimin haklı olduğuna karar vermede başka kişilerin yardımını alırım.	541	2,90	1,21	-,010	-,931
	21.Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım	541	3,42	1,14	-,471	-,443
	26. Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya daha açık hale gelirim.	541	3,25	1,26	-,165	-,967
	28.Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim.	541	3,61	1,17	-,547	-,659
HÜKÜME	12. Diğer kişiyi tehdit ederim	541	1,51	0,87	,516	,428
	13.Fiziksel olarak kavga ederim	541	1,51	0,82	,401	,361

	14. Biz çözüm yolu buluncaya kadar sızlanır, şikâyet ederim.	541	1,96	1,05	,964	,282
	15. Pes ederim ama diğer insana da ne kadar acı çektiğimi de hissettiririm.	541	2,06	1,11	,804	-,290
	19. Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım.	541	3,60	1,06	-,523	-,317
	20. Sözel olmayan iletişim becerileri kullanırım.	541	2,70	1,32	,217	-,648
KACINMA	1. Kişiden kaçırım	541	2,78	1,13	,053	-,645
	2. Konuyu değiştiririm	541	2,85	1,10	-,003	-,709
	4. Çatışmayı şakaya dönüştürmeye çalışırım.	541	2,74	1,17	,150	-,821
	10. Anlaşmış gibi görünürüm	541	2,46	1,18	,444	-,658
	23. Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim.	541	3,06	1,19	-,063	-,861

Çalışmaya grubunun Çatışma Çözme Stilleri Formu maddelerinden aldıkları puanların 1,51 ile 4,09 arasında olduğu görülmektedir. Stiller arasından en düşük ortalama “Diğerlerini tehdit ederim” ve “Fiziksel olarak kavga ederim” ($\bar{x}=1,51$) stiline ait iken; en yüksek ortalama “Diğer insanlara saygılı davranırım” stiline olduğu görülmektedir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ve +1 arasında olduğu ve değerlerin normal dağılım gösterdiği görülmektedir (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2013).

4.1.1. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Çatışma Çözme Stillerine İlişkin Bulgular

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin cinsiyete göre çatışma çözme stilleri puan ortalamaları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin cinsiyetlerine göre çatışma çözme stillerine ilişkin bulgular

STİLLER	Kadın		Erkek	
	ÖGÇ Olan \bar{x}	ÖGÇ Olmayan \bar{x}	ÖGÇ Olan \bar{x}	ÖGÇ Olmayan \bar{x}
3. Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım.	3,78	3,75	3,77	3,26
16. Duygularım hakkında ailemle konuşurum.	3,39	2,98	2,46	2,56
17. Bir çatışma içinde diğer insanların gereksinimlerinin daha çok farkındayım.	3,12	2,96	2,92	2,53
18. Probleme daha çok odaklanırım.	3,67	3,41	3,46	2,82
22. Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim.	3,94	3,88	3,54	3,18
27. Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum.	3,77	3,83	3,15	3,06
29. Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm.	3,71	3,86	3,08	3,21
5. İnanmasam da yanlışımı kabul ederim.	2,32	2,48	2,77	2,24
6. Pes ederim.	2,27	2,28	2,23	2,06
7. Özür dilerim	3,04	3,18	2,85	2,91

	24. Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum.	3,90	3,72	3,15	3,12
	25. Diğer insanlara saygılı davranırım.	4,21	4,19	3,62	3,65
UZLAŞMA	8. Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşılmadığım şeyleri bulmaya çalışırım.	3,45	3,67	3,85	3,24
	9. Bir uzlaşmaya varmayı denerim.	3,51	3,88	4,08	3,26
	11. Kimin haklı olduğuna karar vermede başka kişilerin yardımını alırım.	2,73	3,11	3,08	2,59
	21. Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım	3,49	3,56	2,92	3,00
	26. Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim.	3,32	3,38	2,85	2,68
	28. Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim.	3,70	3,70	3,31	3,15
HÜKMETME	12. Diğer kişiyi tehdit ederim	1,52	1,39	1,38	1,41
	13. Fiziksel olarak kavga ederim	1,45	1,35	1,31	1,47
	14. Biz çözüm yolu buluncaya kadar sızlanır, şikâyet ederim.	1,91	2,06	1,77	1,59
	15. Pes ederim ama diğer insana da ne kadar acı çektiğimi de hissettirim.	2,15	2,10	1,54	1,68
	19. Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım.	3,65	3,71	3,46	3,18
	20. Sözel olmayan iletişim becerileri kullanırım.	2,80	2,60	2,77	2,38
KAÇINMA	1. Kişiden kaçınırım	2,74	2,94	2,92	2,41
	2. Konuyu değiştiririm	2,82	2,80	3,38	2,76
	4. Çatışmayı şakaya dönüştürmeye çalışırım.	2,65	2,60	3,23	3,12
	10. Anlaşmış gibi görünürüm	2,50	2,49	2,54	2,12
	23. Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümleri ertelerim.	3,16	3,03	3,15	2,71

Kadınların bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,78$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,75$), “Probleme daha çok odaklanırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,67$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,41$), “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,94$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,88$), “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,77$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,83$) ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,71$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,86$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu stiller arasından “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım”, “Probleme daha çok odaklanırım” ve “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” stilleri aritmetik puan ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan annelerin; “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stilleri aritmetik puan ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan annelerin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Kadınların uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,90$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,72$) ve “Diğer insanlara

saygılı davranırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,21$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,19$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmakla birlikte her iki stilde de özel gereksinimli çocuğu olan annelerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

Kadınların uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşamadığım şeyleri bulmaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,45$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,67$), “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,51$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,88$), “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,49$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,56$) ve “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,70$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,70$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu stiller arasından “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşamadığım şeyleri bulmaya çalışırım”, “Bir uzlaşmaya varmayı denerim”, “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan annelerin lehine daha yüksek olduğu görülürken ve “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” stili aritmetik ortalamalarının eşit olduğu görülmektedir.

Kadınların hükmetme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,65$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,71$) stili aritmetik ortalamaları her iki grupta da yüksek olmakla birlikte özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

Kadınların kaçınma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde her iki grupta da hiçbir stil aritmetik ortalaması yüksek bulunmamıştır.

Erkeklerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” ($\bar{x}=3,77$), “Probleme daha çok odaklanırım” ($\bar{x}=3,46$), “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” ($\bar{x}=3,54$), stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan babaların lehine yüksek bulunmuştur.

Erkeklerin uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Diğer insanlara saygılı davranırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,62$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,65$) stili aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmakla birlikte stilde de özel gereksinimli çocuğu olmayan babaların lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

Erkeklerin uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşılmadığım şeyleri bulmaya çalışırım” ($\bar{x}=3,85$) ve “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” ($\bar{x}=4,08$), stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan babaların lehine yüksek bulunmuştur.

Erkeklerin hükmetme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” ($\bar{x}=3,46$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan babaların lehine yüksek bulunmuştur.

Erkeklerin kaçınma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde her iki grupta da hiçbir stil aritmetik ortalaması yüksek bulunmamıştır.

Kadın ve erkek karşılaştırıldığında “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” ÖGÇ olan ($\bar{x}=3,77$), ÖGÇ olmayan ($\bar{x}=3,83$), “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” ÖGÇ ($\bar{x}=3,71$), ÖGÇ olmayan ($\bar{x}=3,86$); “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” ÖGÇ Olan ($\bar{x}=3,49$), ÖGÇ olmayan ($\bar{x}=3,56$), “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler ararım” ÖGÇ olan ve olmayan ($\bar{x}=3,70$) stilleri aritmetik ortalamaları erkeklere göre yüksek olduğu görülmektedir.

4.1.2. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Çatışma Çözme Stillerine İlişkin Bulgular

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin grubunun yaşlarına göre Çatışma Çözme Stilleri puan ortalamaları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin yaşlarına göre çatışma çözme stillerine ilişkin bulgular

STİLLER	40 yaş altı		40 yaş ve üzeri	
	ÖGÇ Olan \bar{x}	ÖGÇ Olmayan \bar{x}	ÖGÇ Olan \bar{x}	ÖGÇ Olmayan \bar{x}
3. Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım.	3,85	3,64	3,73	3,62
16. Duygularım hakkında ailemle konuşurum.	3,00	2,84	3,45	2,92
17. Bir çatışma içinde diğer insanların gereksinimlerinin daha çok farkındayım	2,92	2,87	3,21	2,85
18. Probleme daha çok odaklanırım.	3,56	3,39	3,70	3,12
22. Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim.	3,95	3,92	3,84	3,46
27. Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum.	3,74	3,73	3,64	3,54
29. Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm.	3,72	3,72	3,55	3,68

UYMA	5. İnanmasam da yanlışımı kabul ederim.	2,51	2,25	2,29	2,62
	6. Pes ederim.	2,54	2,20	2,07	2,26
	7. Özür dilerim	3,18	3,20	2,89	3,02
	24.Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum.	3,79	3,68	3,80	3,45
	25. Diğer insanlara saygılı davranırım.	4,13	4,16	4,13	3,94
UZLAŞMA	8. Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlayamadığım şeyleri bulmaya çalışırım.	3,64	3,55	3,41	3,58
	9. Bir uzlaşmaya varmayı denerim.	3,79	3,80	3,45	3,65
	11. Kimin haklı olduğuna karar vermede başka kişilerin yardımını alırım.	2,97	2,92	2,64	3,06
	21.Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım	3,26	3,48	3,52	3,35
	26. Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim.	3,15	3,31	3,32	3,09
28.Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim.	3,59	3,63	3,68	3,49	
HÜKMETME	12. Diğer kişiyi tehdit ederim	1,59	1,45	1,45	1,32
	13.Fiziksel olarak kavga ederim	1,62	1,41	1,30	1,34
	14.Biz çözüm yolu buluncaya kadar sızlanır, şikâyet ederim.	2,15	2,00	1,71	1,88
	15. Pes ederim ama diğer insana da ne kadar acı çektiğimi de hissettiririm.	2,26	2,13	1,93	1,85
	19. Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım.	3,54	3,68	3,68	3,46
20. Sözel olmayan iletişim becerileri kullanırım.	2,67	2,40	2,89	2,72	
KAÇINMA	1.Kişiden kaçınırım	2,92	2,79	2,66	2,85
	2.Konuyu değiştiririm	3,08	2,67	2,77	2,94
	4.Çatışmayı şakaya dönüştürmeye çalışırım.	2,62	2,63	2,80	2,85
	10. Anlaşmış gibi görünürüm	2,74	2,36	2,34	2,45
	23. Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim.	3,21	2,92	3,13	2,98

40 yaş altı ebeveynlerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Probleme daha çok odaklanırım” ($\bar{x}=3,56$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek bulunmuştur. “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,85$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,64$), “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,95$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,92$), “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,74$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,73$) ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,72$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,72$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu stiller arasından “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stili aritmetik ortalaması her iki grupta da eşit olmakla birlikte; “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” ve “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

40 yaş altı ebeveynlerin uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,79$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,68$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine ve “Diğer insanlara saygılı davranırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,13$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,16$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olmakla birlikte hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur.

40 yaş altı ebeveynlerin uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” ($\bar{x}=3,48$) stili puanları özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlayamadığım şeyleri bulmaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,64$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,55$), “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,79$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,80$) ve “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,59$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,63$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu stiller arasından “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlayamadığım şeyleri bulmaya çalışırım” stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülürken “Bir uzlaşmaya varmayı denerim.” ve “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” stili aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde daha yüksek bulunmuştur.

40 yaş altı ebeveynlerin hükmetme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,54$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,68$) stili aritmetik ortalamaları her iki grupta da yüksek olmakla birlikte özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

40 yaş altı ebeveynlerin kaçınma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde her iki grupta da hiçbir stil aritmetik ortalaması yüksek bulunmamıştır.

40 yaş ve üzeri ebeveynlerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Duygularım hakkında ailemle konuşurum” ($\bar{x}=3,45$) ve “Probleme daha çok odaklanırım” ($\bar{x}=3,70$) stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde daha yüksek bulunmuştur. “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,73$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,62$), “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,84$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,46$), “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,64$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,54$) ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni

beceriler geliştiririm” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,55$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,68$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu stiller arasında “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım”, “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” ve “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine, “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmüştür.

40 yaş ve üzeri ebeveynlerin uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,80$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,45$) ve “Diğer insanlara saygılı davranırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,13$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,94$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmakla birlikte her iki stil için de özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

40 yaş ve üzeri ebeveynlerin uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” ($\bar{x}=3,52$) stili puanları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşamadığım şeyleri bulmaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,41$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,58$), “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,45$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,65$) ve “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,68$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,49$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu stiller arasından “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşamadığım şeyleri bulmaya çalışırım” ve “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülürken; “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” stili aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde daha yüksek bulunmuştur.

40 yaş ve üzeri ebeveynlerin hükmetme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,68$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,46$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine daha yüksek bulunmakla birlikte her iki grupta da yüksek olduğu görülmüştür

40 yaş ve üzeri ebeveynlerin kaçınma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde her iki grupta da hiçbir stil aritmetik ortalaması yüksek bulunmamıştır.

“Duyguların hakkında ailemle konuşurum” stili; 40 yaş ve üzeri ÖGÇ olan (\bar{x} =3,45), “Probleme daha çok odaklarımın” stili 40 yaş altı ÖGÇ olan (\bar{x} =3,56), 40 yaş ve üzeri ÖGÇ olan (\bar{x} =3,70), “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” stili 40 yaş altı ÖGÇ olmayan (\bar{x} =3,48) ve 40 yaş ve üzeri ÖGÇ olmayan (\bar{x} =3,52) ebeveynlerde yüksek olduğu görülmektedir.

4.1.3. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Çatışma Çözme Stillere İlişkin Bulgular

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin grubunun eğitim düzeyine göre Çatışma Çözme Stilleri puan ortalamaları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre çatışma çözme stillerine ilişkin bulgular

STİLLER	İlköğretim		Lise		Lisans		Lisansüstü	
	ÖG Ç Var \bar{x}	ÖG Ç Yok \bar{x}	ÖG Ç Var \bar{x}	ÖG Ç Yok \bar{x}	ÖG Ç Var \bar{x}	ÖG Ç Yok \bar{x}	ÖGÇ Var \bar{x}	ÖG Ç Yok \bar{x}
3. Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım.	3,61	3,75	3,81	3,65	3,79	3,59	3,92	3,67
16. Duygularım hakkında ailemle konuşurum.	2,83	3,25	3,33	2,57	3,35	2,86	3,46	3,04
BÜTÜNLEŞTİRME 17. Bir çatışma içinde diğer insanların gereksinimlerinin daha çok farkındayım	3,00	3,08	3,24	2,83	3,12	2,79	2,92	2,96
18. Probleme daha çok odaklanırım.	3,28	3,58	3,76	3,26	3,77	3,10	3,54	3,59
22. Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim.	3,56	3,92	3,67	3,61	4,12	3,62	3,92	3,96
27. Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum.	3,00	3,50	3,86	3,83	3,95	3,54	3,46	3,85
29. Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm.	3,11	3,92	3,81	3,83	3,79	3,54	3,46	3,96
5. İnanmasam da yanlışımı kabul ederim.	2,50	3,00	2,24	2,74	2,51	2,38	2,00	2,00
6. Pes ederim.	2,33	2,58	2,10	2,22	2,40	2,19	2,00	2,19
7. Özür dilerim	3,39	3,25	2,67	3,26	3,05	3,04	2,92	3,15
UYUMA 24. Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum.	3,72	3,50	3,90	3,70	3,79	3,41	3,77	3,96
25. Diğer insanlara saygılı davranırım.	3,94	4,25	4,14	4,00	4,28	3,99	3,85	4,22
8. Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşılmadığım şeyleri bulmaya çalışırım.	3,22	3,67	3,29	3,43	3,65	3,60	3,77	3,52
9. Bir uzlaşmaya varmayı denerim.	3,33	4,08	3,24	3,74	3,79	3,69	3,85	3,67
UZLAŞMA 11. Kimin haklı olduğuna karar vermede başka kişilerin yardımını alırım.	2,83	3,42	2,76	3,09	2,77	2,87	2,77	3,04

	21. Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım	3,33	3,50	3,24	3,48	3,53	3,38	3,44	3,38
	26. Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim.	3,00	3,25	3,38	3,48	3,47	3,10	2,69	3,26
	28.Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim.	3,28	3,67	3,67	3,83	3,77	3,32	4,00	3,69
	12. Diğer kişiyi tehdit ederim	1,72	1,42	1,48	1,61	1,40	1,36	1,62	1,30
	13.Fiziksel olarak kavga ederim	1,50	1,58	1,67	1,35	1,30	1,36	1,38	1,37
HÜKMETME	14.Biz çözüm yolu buluncaya kadar sızlanır, şikâyet ederim.	2,00	2,00	1,67	2,26	2,07	1,86	1,54	1,89
	15. Pes ederim ama diğer insana da ne kadar acı çektiğimi de hissettiririm.	2,28	2,25	2,10	2,26	2,12	1,96	1,54	1,78
	19. Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım.	3,67	3,75	3,52	3,83	3,67	3,45	3,54	3,67
	20. Sözel olmayan iletişim becerileri kullanırım.	2,61	3,08	2,52	2,39	2,84	2,36	3,38	3,00
KAÇINMA	1.Kişiden kaçınırım	2,50	2,50	2,67	3,52	2,93	2,63	2,77	2,89
	2.Konuyu değiştiririm	2,72	2,67	3,00	3,09	2,95	2,71	2,77	2,85
	4.Çatışmayı şakaya dönüştürmeye çalışırım.	2,78	3,00	2,67	2,87	2,74	2,68	2,69	2,63
	10. Anlaşmış gibi görünürüm	2,67	2,67	2,43	2,70	2,53	2,29	2,31	2,33
	23. Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim.	2,83	3,00	3,43	2,91	3,30	2,87	2,69	3,19

İlköğretim mezunu ebeveynlerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Probleme daha çok odaklanırım” ($\bar{x} = 3,58$), “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” ($\bar{x} = 3,50$) ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” ($\bar{x} = 3,92$) stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek bulunmuştur. “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x} = 3,61$; ÖGÇ olmayan $\bar{x} = 3,75$), “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” (ÖGÇ olan $\bar{x} = 3,56$; ÖGÇ olmayan $\bar{x} = 3,92$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmakla birlikte her iki stil puanı da özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde daha yüksek olduğu görülmektedir.

İlköğretim mezunu ebeveynlerin uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x} = 3,72$; ÖGÇ olmayan $\bar{x} = 3,50$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine ve “Diğer insanlara saygılı davranırım” (ÖGÇ olan $\bar{x} = 3,94$; ÖGÇ olmayan $\bar{x} = 4,25$) stil aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek bulurken; her iki stil de hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur.

İlköğretim mezunu ebeveynlerin uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşılmadığım şeyleri bulmaya çalışırım”, ($\bar{x}=3,67$) “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” ($\bar{x}=4,08$), “Kimin haklı olduğuna karar vermede başka kişilerin yardımını alırım” ($\bar{x}=3,42$), “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” ($\bar{x}=3,50$) ve “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” ($\bar{x}=3,67$) stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek bulunmuştur.

İlköğretim mezunu ebeveynlerin hükmetme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,67$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,75$) stil aritmetik ortalaması hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olmakla birlikte; gruplar arasında özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

İlköğretim mezunu ebeveynlerin kaçınma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde her iki grupta da hiçbir stil aritmetik ortalaması yüksek bulunmamıştır.

Lise mezunu ebeveynlerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Probleme daha çok odaklanırım” ($\bar{x}=3,76$) stili aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek bulunmuştur. “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,81$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,65$), “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,67$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,61$), “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,86$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,83$) ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,81$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,83$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu stiller arasından “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım”, “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” ve “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine iken “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir.

Lise mezunu ebeveynlerin uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,90$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,70$) ve “Diğer insanlara saygılı davranırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,14$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,00$) stil aritmetik ortalaması hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan

ebeveynlerde yüksek bulunurken her iki stilin de özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görölmektedir.

Lise mezunu ebeveynlerin uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,67$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,83$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde daha yüksek olmakla birlikte her iki ebeveyn grubunda da yüksek olduğu görölmektedir. Buna ek olarak “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşamadığım şeyleri bulmaya çalışırım” ($\bar{x}=3,43$), “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” ($\bar{x}=3,74$), “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” ($\bar{x}=3,48$) ve “Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim” ($\bar{x}=3,48$) stil puanları özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur.

Lise mezunu ebeveynlerin hükmetme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,52$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,83$) stil aritmetik ortalaması hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olmakla birlikte; gruplar arasında özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görölmektedir.

Lise mezunu ebeveynlerin kaçınma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim” ($\bar{x}=3,43$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur.

Lisans mezunu ebeveynlerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Probleme daha çok odaklanırım” ($\bar{x}=3,77$) stili aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek bulunmuştur. “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,79$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,59$), “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,12$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,62$), “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,95$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,54$) ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,79$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,54$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu stillerin her birinin aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görölmektedir.

Lisans mezunu ebeveynlerin uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,79$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,41$) ve “Diğer insanlara saygılı davranırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,28$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,99$) stil

aritmetik ortalaması hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek bulunurken her iki stilin de özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görölmektedir.

Lisans mezunu ebeveynlerin uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşımadığım şeyleri bulmaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,65$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,60$) ve “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,79$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,69$) stilleri aritmetik ortalamaları her iki ebeveyn grubunda da yüksek olmakla birlikte özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde daha yüksek olduğu görölmektedir. Buna ek olarak “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” ($\bar{x}=3,53$), “Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim” ($\bar{x}=3,47$) ve “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” ($\bar{x}=3,77$) stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur.

Lisans mezunu ebeveynlerin hükmetme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,67$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,45$) stil aritmetik ortalaması hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olmakla birlikte; gruplar arasında özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görölmektedir.

Lisans mezunu ebeveynlerin kaçınma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde her iki grupta da hiçbir stil aritmetik ortalaması yüksek bulunmamıştır.

Lisansüstü mezunu ebeveynlerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Duygularım hakkında ailemle konuşurum” ($\bar{x}=3,46$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek bulunmuştur. “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,92$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,67$), “Probleme daha çok odaklanırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,54$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,59$), “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,92$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,96$), “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,46$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,85$) ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,46$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,96$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu stillerden “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde daha yüksek “Probleme daha çok odaklanırım”, “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim”,

“Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

Lisansüstü mezunu ebeveynlerin uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,77$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,96$) ve “Diğer insanlara saygılı davranırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,85$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,22$) stil aritmetik ortalaması hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek bulunurken her iki stilin de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

Lisansüstü mezunu ebeveynlerin uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşılmadığım şeyleri bulmaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,77$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,52$), “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,85$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,67$) ve “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,00$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,69$) stilleri aritmetik ortalamaları her iki ebeveyn grubunda da yüksek olmakla birlikte özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna ek olarak “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” ($\bar{x}=3,44$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur.

Lisansüstü mezunu ebeveynlerin hükmetme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,54$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,67$) stil aritmetik ortalaması hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olmakla birlikte; gruplar arasında özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

Lisans mezunu ebeveynlerin kaçınma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde her iki grupta da hiçbir stil aritmetik ortalaması yüksek bulunmamıştır.

4.1.4. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Stillerine İlişkin Bulgular

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin sosyoekonomik düzeylerine göre Çatışma Çözme Stilleri puan ortalamaları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin sosyoekonomik düzeylerine göre çatışma çözme stillerine ilişkin bulgular

STİLLER	Düşük SED		Orta SED		Yüksek SED	
	ÖGÇ Var \bar{x}	ÖGÇ Yok \bar{x}	ÖGÇ Var \bar{x}	ÖGÇ Yok \bar{x}	ÖGÇ Var \bar{x}	ÖGÇ Yok \bar{x}
3. Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım.	3,59	4,00	3,79	3,62	4,13	3,50
16. Duygularım hakkında ailemle konuşurum.	3,59	3,00	3,17	2,85	3,38	3,08
BÜTÜNLEŞTİRME 17. Bir çatışma içinde diğer insanların gereksinimlerinin daha çok farkındayımdır	3,29	3,50	3,09	2,81	2,75	2,92
18. Probleme daha çok odaklanırım.	3,82	4,25	3,56	3,22	4,00	3,08
22. Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim.	3,82	4,25	3,83	3,63	4,50	4,08
27. Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum.	4,12	4,25	3,54	3,61	4,00	3,58
29. Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm.	4,00	4,38	3,51	3,63	3,75	4,00
UYMA 5. İnanmasam da yanlışımı kabul ederim.	2,76	2,75	2,36	2,33	1,75	3,08
6. Pes ederim.	2,41	2,25	2,34	2,20	1,25	2,50
7. Özür dilerim	2,94	4,00	3,06	3,00	2,75	3,67
24. Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum.	3,82	4,63	3,73	3,53	4,38	3,33
25. Diğer insanlara saygılı davranırım.	4,47	4,75	4,00	4,00	4,63	4,17
8. Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşımadığım şeyleri bulmaya çalışırım.	3,35	4,13	3,50	3,51	3,88	3,75
9. Bir uzlaşmaya varmayı denerim.	3,47	4,25	3,60	3,64	3,75	4,25
UZLAŞMA 11. Kimin haklı olduğuna karar vermede başka kişilerin yardımını alırım.	2,65	3,75	2,86	2,94	2,38	2,92
21. Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım	3,53	3,75	3,37	3,38	3,50	3,67
26. Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim.	3,59	4,25	3,24	3,12	2,63	3,42
28. Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim.	3,88	4,13	3,59	3,53	3,63	3,50
12. Diğer kişiyi tehdit ederim	1,59	1,38	1,53	1,37	1,13	1,67
13. Fiziksel olarak kavga ederim	1,35	1,13	1,49	1,39	1,13	1,42
HÜKMETME 14. Biz çözüm yolu buluncaya kadar sızlanır, şikâyet ederim.	1,71	1,75	2,03	1,96	1,13	1,92
15. Pes ederim ama diğer insana da ne kadar acı çektiğimi de hissettiririm.	2,29	2,38	2,09	1,95	1,38	2,25
19. Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayımdır.	3,65	4,25	3,56	3,51	4,13	3,83
20. Sözel olmayan iletişim becerileri kullanırım.	2,76	3,00	2,79	2,53	3,00	2,50
KACINMA 1. Kişiden kaçınırım	2,41	3,25	2,81	2,79	3,13	2,75
2. Konuyu değiştiririm	2,88	3,13	2,91	2,79	2,75	2,58
4. Çatışmayı şakaya dönüştürmeye çalışırım.	2,82	3,13	2,76	2,62	2,25	3,58
10. Anlaşmış gibi görünürüm	2,59	2,88	2,60	2,31	1,50	3,00
23. Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim.	3,47	3,38	3,11	2,88	2,88	3,42

Düşük sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Duygularım hakkında ailemler konuşurum” ($\bar{x}=3,59$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek bulunurken; “Bir çatışma içinde diğer insanların gereksinimlerinin daha çok farkındayım” ($\bar{x}=3,50$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,59$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,00$), “Probleme daha çok odaklanırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,82$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,25$), “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,82$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,25$), “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,12$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,25$) ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,00$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,38$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu stillerin her birinin aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

Düşük sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,82$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,63$) ve “Diğer insanlara saygılı davranırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,47$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,75$) stil aritmetik ortalaması hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek bulunurken her iki stilin de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir. Buna ek olarak “Özür dilerim” ($\bar{x}=4,00$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olduğu görülmektedir.

Düşük sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşamadığım şeyleri bulmaya çalışırım” ($\bar{x}=4,13$) ve “Kimin haklı olduğuna karar vermede başka kişilerin yardımını alırım” ($\bar{x}=3,75$) stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olduğu bulunmuştur. Buna ek olarak, “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,47$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,25$), “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,53$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,75$), “Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,59$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,25$) ve “Çatışmada daha barışçıl ve sevgi dolu çözümler denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,88$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,13$) stil puanları hem özel gereksinimli çocuğu olana

hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olmakla birlikte özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

Düşük sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin hükmetme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,65$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,25$) stil aritmetik ortalaması hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olmakla birlikte; gruplar arasında özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

Düşük sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin kaçınma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim” ($\bar{x}=3,47$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur.

Orta sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Probleme daha çok odaklanırım” ($\bar{x}=3,56$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,79$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,62$), “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,83$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,63$), “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,54$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,61$) ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,51$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,63$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu stillerden “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” ve “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” stilleri özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde daha yüksek iken; “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde daha yüksek bulunmuştur.

Orta sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,73$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,53$) ve “Diğer insanlara saygılı davranırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,00$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,00$) stil aritmetik ortalaması hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek bulunurken; “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” stili aritmetik ortalamasının özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir.

Orta sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşamadığım şeyleri bulmaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,50$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,51$), “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,60$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,64$) ve “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,59$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,53$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Buna ek olarak “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek iken; “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur.

Orta sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin hükmetme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,56$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,51$) stil aritmetik ortalaması hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olmakla birlikte; gruplar arasında özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

Orta sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin kaçınma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde her iki grupta da hiçbir stil aritmetik ortalaması yüksek bulunmamıştır.

Yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Probleme daha çok odaklanırım” ($\bar{x}=4,00$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek bulunmuştur. “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,13$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,50$), “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,50$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,08$), “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,00$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,58$) ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,75$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,00$) stilleri aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu stiller arasından “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek bulunurken diğer stillerin aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek bulunmuştur.

Yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Özür dilerim” ($\bar{x}=3,67$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu

olmayan ebeveynlerde yüksek bulunurken; “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” ($\bar{x}=4,38$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. “Diğer insanlara saygılı davranırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,63$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,17$) stili aritmetik ortalaması hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olmakla birlikte; özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek bulunmuştur.

Yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim” ($\bar{x}=3,42$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olduğu bulunmuştur. Buna ek olarak, “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşılmadığım şeyleri bulmaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,88$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,75$), “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,75$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,25$), “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,50$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,67$) ve “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,63$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,50$) stil puanları hem özel gereksinimli çocuğu olana hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olduğu görülmektedir. Bu stiller arasından “Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim” ve “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde daha yüksek iken; “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” ve “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur.

Yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin hükmetme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,13$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,83$) stil aritmetik ortalaması hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olmakla birlikte; gruplar arasında özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

Yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin kaçınma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim” ($\bar{x}=3,42$) stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur.

4.1.5. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çatışma Çözme Stilllerine İlişkin Bulgular

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama durumuna göre Çatışma Çözme Stilleri puan ortalamaları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama durumuna göre çatışma çözme stillerine ilişkin bulgular

STİLLER		ÖGÇ Var \bar{x}	ÖGÇ Yok \bar{x}
BÜTÜNLEŞTİRME	3.Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım.	3,79	3,62
	16. Duygularım hakkında ailemle konuşurum.	3,28	2,85
	17.Bir çatışma içinde diğer insanların gereksinimlerinin daha çok farkındayım	3,09	2,87
	18. Probleme daha çok odaklanırım.	3,64	3,25
	22.Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim.	3,9	3,7
	27. Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum.	3,71	3,63
	29. Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm.	3,63	2,76
UYMA	5. İnanmasam da yanlışımı kabul ederim.	2,4	2,42
	6. Pes ederim.	2,31	2,23
	7. Özür dilerim	3,05	3,11
	24.Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum.	3,82	3,55
	25. Diğer insanlara saygılı davranırım.	4,14	4,05
UZLAŞMA	8. Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşılamadığım şeyleri bulmaya çalışırım.	3,53	3,57
	9. Bir uzlaşmaya varmayı denerim.	3,61	3,74
	11. Kimin haklı olduğuna karar vermede başka kişilerin yardımını alırım.	2,8	3
	21.Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım	3,43	3,41
	26. Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim.	3,28	3,21
	28.Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim.	3,67	3,56
HÜKMETME	12. Diğer kişiyi tehdit ederim	1,63	1,4
	13.Fiziksel olarak kavga ederim	1,65	1,37
	14.Biz çözüm yolu buluncaya kadar sızlanır, şikâyet ederim.	1,97	1,95
	15. Pes ederim ama diğer insana da ne kadar acı çektiğimi de hissettirim.	2,1	2,01
	19. Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım	3,63	3,57
	20. Sözel olmayan iletişim becerileri kullanırım.	2,83	2,56
KAÇINMA	1.Kişiden kaçınırım	2,76	2,81
	2.Konuyu değiştiririm	2,9	2,79
	4.Çatışmayı şakaya dönüştürmeye çalışırım.	2,74	2,74
	10. Anlaşmış gibi görünürüm	2,52	2,4
	23. Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim.	3,19	2,94

Bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Probleme daha çok odaklanırım” ($\bar{x}=3,64$) ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” ($\bar{x}=3,63$) stilleri aritmetik puan ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine; “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,79$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,62$), “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,9$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,7$), “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkına varırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,71$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,63$) stilleri aritmetik puan ortalamaları her iki grupta da yüksek bulunurken bu maddelerin her biri özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde daha yüksek olduğu görülmüştür.

Uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Karşımdaki insanların farkında olurum” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,82$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,55$) ve “Diğer insanlara saygılı davranırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=4,14$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=4,05$) stilleri aritmetik puan ortalamaları her iki grupta da yüksek olduğu görülmekle birlikte özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlayamadığım şeyleri bulmaya çalışırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,53$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,57$), “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,61$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,74$) ve “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,43$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,41$) ve “Çatışmada daha barışçıl ve sevgi dolu çözümler denerim” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,67$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,56$) stilleri aritmetik puan ortalamaları her iki grupta da yüksek olduğu görülmekle birlikte özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Hükmetme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” (ÖGÇ olan $\bar{x}=3,63$; ÖGÇ olmayan $\bar{x}=3,57$) stili stilleri aritmetik puan ortalamaları her iki grupta da yüksek olduğu görülmekle birlikte özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Kaçınma stratejisine ait stil puanlarında ise her iki grupta da hiçbir stil aritmetik ortalaması yüksek bulunmamıştır.

4.2. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Çarpıklık-Basıklık Değerlerine İlişkin Bulgular

Tablo 9. Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeğine İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Çarpıklık-Basıklık Değerleri

Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri	n	\bar{x}	Ss	Min.	Max.	Skewness	Kurtosis
Kendini Suçlama	541	10,32	0,81	4	20	,240	-,269
Kabul	541	12,28	0,78	4	20	,012	-,397
Ruminasyon	541	13,03	0,88	4	20	-,189	-,569
Olumlu Yeniden Odaklanma	541	12,48	0,77	4	20	-,086	-,494
Plan Yapmaya Yeniden Odaklanma	541	14,62	0,92	4	20	-,502	-,462
Olumlu Yeniden Değerlendirme	541	14,11	0,89	5	20	-,337	-,534
Olayın Değerini Azaltma	541	12,71	0,81	5	20	-,065	-,442
Felaketleştirme (Yıkım)	541	9,26	0,86	4	18	,424	-,573
Diğerini Suçlama	541	9,59	0,87	4	18	,293	-,604

Çalışmaya grubunun bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutları incelendiğinde, kendini suçlama alt boyutunun puan ortalaması 10,32; kabul alt boyutunun puan ortalaması 12,28; ruminasyon alt boyutunun puan ortalaması 13,03; olumlu yeniden odaklanma boyutunun puan ortalaması 12,48; plan yapmaya yeniden odaklanma alt boyutunun puan ortalaması 14,62; olumlu yeniden değerlendirme alt boyutunun puan ortalaması 14,11; olayın değerini azaltma alt boyutunun puan ortalaması 12,71; yıkım alt boyutunun puan ortalaması 9,26; diğerlerini suçlama alt boyutunun puan ortalaması 9,59 olarak görülmektedir. Bu değerler incelendiğinde en düşük puan ortalaması yıkım (\bar{x} =9,26), en yüksek puan ortalamasının ise plan yapmaya yeniden odaklanma (\bar{x} =14,62) alt boyutunda olduğu görülmektedir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ve +1 arasında olduğu ve değerlerin normal dağılım gösterdiği görülmektedir (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2013).

4.2.1. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutlarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t test analiz bulguları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin cinsiyetlerine göre bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutlarına ilişkin bulgular

Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri		Kadın					Erkek				
		n	\bar{x}	Ss	t	p	n	\bar{x}	Ss	t	P
Kendini Suçlama	ÖGÇ Var	231	2,51	0,87	-3,165	.002*	37	2,18	0,76	-2,025	.046*
	ÖGÇ Yok	206	2,76	0,72			67	2,49	0,75		
Kabul Etme	ÖGÇ Var	231	3,20	0,83	2,132	.043*	37	3,03	0,67	1,978	.051
	ÖGÇ Yok	206	3,05	0,68			67	2,71	0,85		
Düşünceye Tekrar Odaklanma(Ruminasyon)	ÖGÇ Var	231	3,23	0,90	2,520	.012*	37	3,21	0,76	2,324	.022*
	ÖGÇ Yok	206	3,44	0,84			67	2,81	0,87		
Pozitif Tekrar Odaklanma	ÖGÇ Var	231	3,12	0,76	-0,373	.709	37	3,21	0,71	1,420	.139
	ÖGÇ Yok	206	3,15	0,75			67	2,96	0,86		
Plana Tekrar Odaklanma	ÖGÇ Var	231	3,74	0,94	0,688	.402	37	3,79	0,65	2,961	.004*
	ÖGÇ Yok	206	3,68	0,87			67	3,24	1,03		
Pozitif Yeniden Gözden Geçirme	ÖGÇ Var	231	3,54	0,96	-0,507	.612	37	3,45	0,45	0,700	.485
	ÖGÇ Yok	206	3,59	0,89			67	3,35	0,85		
Bakış Açısına Yerleştirme	ÖGÇ Var	231	3,26	0,81	1,224	.222	37	3,30	0,86	2,442	.016*
	ÖGÇ Yok	206	3,16	0,80			67	2,90	0,79		
Yıkım	ÖGÇ Var	231	2,43	0,93	2,338	.020*	37	2,24	0,81	0,298	.766
	ÖGÇ Yok	206	2,24	0,83			67	2,20	0,71		
Diğerlerini Suçlama	ÖGÇ Var	231	2,23	0,98	-5,588	.000**	37	1,95	0,82	3,468	.001*
	ÖGÇ Yok	206	2,65	0,75			67	2,44	0,62		

*p <.05

**p <.01

Tablo 10 incelendiğinde kadın katılımcılar arasında özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kendini suçlama ($t=-3,165$; $p=.002$), kabul etme ($t=2,132$; $p=.043$), ruminasyon ($t=2,520$; $p=.012$), yıkım ($t=2,338$; $p=.020$) ve diğerlerini suçlama ($t=-5,588$; $p=.000$) bilişsel duygu düzenleme stratejileri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Kabul etme ve yıkım stratejileri özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde; kendini suçlama, ruminasyon, diğerlerini suçlama stratejileri özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir.

Erkek katılımcılar arasında özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kendini suçlama ($t=-2,025$; $p=.046$), ruminasyon ($t=2,324$; $p=.022$), plana tekrar odaklanma ($t=2,961$; $p=.004$), bakış açısına yerleştirme ($t=2,442$; $p=.016$) ve diğerlerini suçlama ($t=3,468$; $p=.001$) bilişsel duygu düzenleme stratejileri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Ruminasyon, plana tekrar odaklanma ve bakış açısına yerleştirme stratejileri özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde; kendini suçlama ve diğerlerine suçlama stratejileri özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir.

4.2.2. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutlarının ebeveynlerin yaşlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t test analiz bulguları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin yaşlarına göre bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutlarına ilişkin bulgular

Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri		40 yaş altı					40 yaş ve üzeri				
		n	\bar{x}	Ss	t	P	n	\bar{x}	Ss	t	p
Kendini Suçlama	ÖGÇ Var	110	2,73	0,90	0,718	.473	158	2,28	0,78	-4,859	.000**
	ÖGÇ Yok	144	2,65	0,71			129	2,73	0,76		
Kabul Etme	ÖGÇ Var	110	3,23	0,77	2,419	.016*	158	3,14	0,84	2,167	.031*
	ÖGÇ Yok	144	2,99	0,76			129	2,94	0,72		
Düşünceye Tekrar Odaklanma(Ruminasyon)	ÖGÇ Var	110	3,47	0,75	1,511	.132	158	3,06	0,92	-1,980	.049*
	ÖGÇ Yok	144	3,31	0,94			129	3,27	0,83		
Pozitif Tekrar Odaklanma	ÖGÇ Var	110	3,09	0,70	-0,986	.325	158	3,17	0,79	1,637	.103
	ÖGÇ Yok	144	3,18	0,79			129	3,02	0,76		
Plana Tekrar Odaklanma	ÖGÇ Var	110	3,61	0,91	0,854	.394	158	3,84	0,89	1,894	.059
	ÖGÇ Yok	144	3,51	0,92			129	3,63	0,94		
Pozitif Yeniden Gözden Geçirme	ÖGÇ Var	110	3,45	0,94	-0,136	.892	158	3,58	0,87	-0,098	.922
	ÖGÇ Yok	144	3,47	0,91			129	3,59	0,85		
Bakış Açısına Yerleştirme	ÖGÇ Var	110	3,25	0,81	1,397	.164	158	3,27	0,81	1,925	.055
	ÖGÇ Yok	144	3,10	0,82			129	3,09	0,78		
Yıkım	ÖGÇ Var	110	2,70	0,93	4,161	.000**	158	2,20	0,84	-0,074	.941
	ÖGÇ Yok	144	2,24	0,82			129	2,21	0,78		
Diğerlerini Suçlama	ÖGÇ Var	110	2,40	0,98	-2,254	.025*	158	2,05	0,92	-0,083	.000**
	ÖGÇ Yok	144	2,64	0,72			129	2,55	0,73		

*p <.05

**p <.01

Tablo 11 incelendiğinde 40 yaş altı katılımcılar arasında özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kabul etme (t=2,419; p=.016), yıkım (t=4,161; p=.000) ve diğerlerini suçlama (t=-2,254; p=.025) bilişsel duygu düzenleme stratejileri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Kabul etme ve yıkım stratejileri özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin; diğerlerini suçlama stratejileri özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir.

40 yaş ve üzeri katılımcılar arasında özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kendini suçlama (t=-4,859; p=.000), kabul etme (t=2,167; p=.031), ruminasyon (t=-1,980; p=.049), ve diğerlerini suçlama (t=-0,083; p=.000) bilişsel duygu düzenleme stratejileri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Kabul etme stratejisi özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin; kendini suçlama, ruminasyon ve diğerlerini suçlama stratejileri özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir.

4.2.3. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutlarının ebeveynlerin sosyoekonomik düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t test analiz bulguları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin sosyoekonomik düzeylerine göre bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutlarına ilişkin bulgular

Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri		Düşük SED					Orta SED					Yüksek SED				
		N	\bar{x}	Ss	T	P	n	\bar{x}	Ss	t	p	n	\bar{x}	Ss	t	p
Kendini Suçlama	ÖGÇ Var	45	2,35	0,76	-3,381	.001	200	2,57	0,87	-1,378	.169	23	1,83	0,70	-3,531	.001**
	ÖGÇ Yok	15	3,13	0,83		**	234	2,67	0,72			24	2,60	0,80		
Kabul Etme	ÖGÇ Var	45	2,97	1,13	-1,568	.122	200	3,25	0,73	5,00	.000	23	2,95	0,72	-1,020	.313
	ÖGÇ Yok	15	3,47	0,87			234	2,91	0,69		**	24	3,21	1,01		
Düşünceye Tekrar Odaklanma (Ruminasyon)	ÖGÇ Var	45	3,02	1,04	-1,861	.068	200	3,32	0,79	0,673	.501	23	2,83	1,14	-1,517	.136
	ÖGÇ Yok	15	3,58	0,90			234	3,27	0,87			24	3,30	1,01		
Pozitif Tekrar Odaklanma	ÖGÇ Var	45	3,02	0,65	-1,584	.119	200	3,17	0,74	1,526	.128	23	3,03	0,99	-1,306	.198
	ÖGÇ Yok	15	3,35	0,86			234	3,06	0,77			24	3,36	0,74		
Plana Tekrar Odaklanma	ÖGÇ Var	45	3,50	1,02	-1,759	.084	200	3,75	0,89	2,751	.006	23	4,15	0,57	1,359	.181
	ÖGÇ Yok	15	4,03	1,00			234	3,52	0,90		**	24	3,80	1,10		
Pozitif Yeniden Gözden Geçirme	ÖGÇ Var	45	3,37	0,78	-1,646	.105	200	3,51	0,93	0,382	.703	23	3,96	0,74	0,584	.562
	ÖGÇ Yok	15	3,78	1,01			234	3,48	0,86			24	3,81	0,93		
Bakış Açısına Yerleştirme	ÖGÇ Var	45	3,23	0,87	-1,580	.120	200	3,24	0,81	2,691	.007	23	3,48	0,74	0,749	.458
	ÖGÇ Yok	15	3,65	0,94			234	3,04	0,76		**	24	3,29	0,95		
Yıkım	ÖGÇ Var	45	2,45	0,84	-1,020	.312	200	2,52	0,90	3,501	.001	23	1,38	0,29	-2,567	.014*
	ÖGÇ Yok	15	2,72	0,99			234	2,23	0,77		**	24	1,84	0,82		
Diğerlerini Suçlama	ÖGÇ Var	45	2,16	1,17	-3,442	.001	200	2,26	0,89	-3,323	.001	23	1,66	1,00	-5,905	.000**
	ÖGÇ Yok	15	3,27	0,73		**	234	2,52	0,71		**	24	3,02	0,50		

*p <.05

**p <.01

Tablo 12 incelendiğinde sosyoekonomik durumu düşük olan katılımcılar arasında özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kendini suçlama ($t=-3,381$; $p=.001$) ve diğerlerini suçlama ($t=-3,442$; $p=.001$) bilişsel duygu düzenleme stratejileri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Kendini suçlama ve diğerlerini suçlama stratejileri özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir.

Orta düzeyde sosyoekonomik durumu olan katılımcılar arasında özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kabul etme ($t=5,00$; $p=.00$), plana tekrar odaklanma ($t=2,751$; $p=.006$), bakış açısına yerleştirme ($t=2,691$; $p=.007$), yıkım ($t=3,501$; $p=.001$) ve diğerlerini suçlama ($t=-3,323$; $p=.001$) bilişsel duygu düzenleme stratejileri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Kabul etme, plana tekrar odaklanma, bakış açısına yerleştirme ve yıkım stratejileri özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine; diğerlerini suçlama stratejisi özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir.

Sosyoekonomik durumu yüksek olan katılımcılar arasında özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kendini suçlama ($t=-3,531$; $p=.001$), yıkım ($t=-2,567$; $p=.014$) ve diğerlerini suçlama ($t=-5,905$; $p=.000$) bilişsel duygu düzenleme stratejileri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Kendini suçlama, yıkım ve diğerlerini suçlama stratejileri özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir.

4.2.4. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutlarının ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t test analiz bulguları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutlarına ilişkin bulgular

Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri		İlköğretim					Lise					Lisans					Lisansüstü				
		n	\bar{x}	Ss	T	p	n	\bar{x}	Ss	t	p	n	\bar{x}	Ss	t	p	n	\bar{x}	Ss	t	p
Kendini Suçlama	ÖGÇ Var	50	2,36	0,84	-2,516	.014*	56	2,29	0,77	-2,533	.013	123	2,69	0,87	1,222	.223	39	2,16	0,82	-4,914	.000
	ÖGÇ Yok	24	2,89	0,88			45	2,65	0,64		*	153	2,58	0,70			51	2,98	0,76		**
Kabul Etme	ÖGÇ Var	50	3,12	1,06	-0,463	.645	56	3,03	0,87	0,194	.847	123	3,26	0,72	4,655	.000	39	3,21	0,59	0,615	.540
	ÖGÇ Yok	24	3,24	0,99			45	2,99	0,78			153	2,86	0,67		*	51	3,12	0,74		
Düşünceye Tekrar Odaklanma (Ruminasyon)	ÖGÇ Var	50	3,27	1,05	-1,060	.293	56	2,97	0,81	0,248	.805	123	3,35	0,80	1,179	.239	39	3,15	0,95	-2,841	.006
	ÖGÇ Yok	24	3,53	0,86			45	2,93	0,80			153	3,23	0,90			51	3,66	0,75		**
Pozitif Tekrar Odaklanma	ÖGÇ Var	50	2,97	0,92	-0,509	.612	56	3,03	0,78	-6,636	.526	123	3,23	0,62	2,009	.046	39	3,20	0,84	-0,190	.850
	ÖGÇ Yok	24	3,08	0,85			45	3,13	0,81			153	3,06	0,77		*	51	3,23	0,74		
Plana Tekrar Odaklanma	ÖGÇ Var	50	3,40	1,14	-0,768	.445	56	3,54	0,97	0,790	.431	123	3,87	0,79	3,800	.000	39	4,10	0,54	0,570	.570
	ÖGÇ Yok	24	3,60	0,99			45	3,39	0,93			153	3,47	0,93		**	51	4,02	0,78		
Pozitif Yeniden Gözden Geçirme	ÖGÇ Var	50	3,20	1,18	-0,736	.464	56	3,32	0,86	-1,192	.236	123	3,68	0,80	2,604	.010	39	3,76	0,67	-0,907	.367
	ÖGÇ Yok	24	3,41	1,01			45	3,54	0,97			153	3,42	0,86		*	51	3,89	0,73		
Bakış Açısına Yerleştirme	ÖGÇ Var	50	3,08	1,10	-0,257	.798	56	3,18	0,83	-0,312	.756	123	3,34	0,71	3,886	.000	39	3,37	0,63	0,567	.572
	ÖGÇ Yok	24	3,15	0,86			45	3,23	0,94			153	2,98	0,81		**	51	3,29	0,56		
Yıkım	ÖGÇ Var	50	2,53	1,10	-0,195	.846	56	2,42	0,78	0,019	.985	123	2,41	0,88	2,914	.004	39	2,21	0,94	0,103	.918
	ÖGÇ Yok	24	2,57	0,70			45	2,42	0,76			153	2,13	0,76		*	51	2,19	0,93		
Diğerlerini Suçlama	ÖGÇ Var	50	2,09	1,10	-3,656	.000	56	2,10	0,77	-2,789	.006	123	2,27	0,97	-2,444	.015	39	2,19	1,00	-2,886	.005
	ÖGÇ Yok	24	3,03	0,90		**	45	2,51	0,66		*	153	2,52	0,67		*	51	2,74	0,79		**

*p <.05

**p <.01

Tablo 13 incelendiğinde ilköğretim mezunu katılımcılar arasında özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kendini suçlama ($t=-2,516$; $p=.014$) ve diğerlerini suçlama ($t=-3,656$; $p=.000$) bilişsel duygu düzenleme stratejileri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Kendini suçlama ve diğerlerini suçlama stratejileri özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir.

Lise mezunu katılımcılar arasında özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kendini suçlama ($t=-2,533$; $p=.013$) ve diğerlerini suçlama ($t=-2,789$; $p=.006$) bilişsel duygu düzenleme stratejileri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Kendini suçlama ve diğerlerini suçlama stratejileri özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir.

Lisans mezunu katılımcılar arasında özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kabul etme ($t=4,655$; $p=.000$), pozitif tekrar odaklanma ($t=2,009$; $p=.046$), plana tekrar odaklanma ($t=3,800$; $p=.000$), pozitif yeniden gözden geçirme ($t=2,604$; $p=.010$), bakış açısına yerleştirme ($t=3,886$; $p=.000$), yıkım ($t=2,914$; $p=.004$) ve diğerlerini suçlama ($t=-2,444$; $p=.015$) bilişsel duygu düzenleme stratejileri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Kabul etme, pozitif tekrar odaklanma, plana tekrar odaklanma, pozitif yeniden gözden geçirme, bakış açısına yerleştirme ve yıkım stratejileri özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin; diğerlerini suçlama stratejisi özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir.

Lisansüstü mezunu katılımcılar arasında özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kendini suçlama ($t=-4,914$; $p=.000$), ruminasyon ($t=-2,841$; $p=.005$) ve diğerlerini suçlama ($t=-2,886$; $p=.005$) bilişsel duygu düzenleme stratejileri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Kendini suçlama, ruminasyon ve diğerlerini suçlama stratejileri özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir.

4.2.5. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeğinden elde edilen puanlarının özel gereksinimli çocuğu olup olmama değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t test analiz bulguları Tablo 14'te verilmektedir.

Tablo 14. Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine ilişkin bulguları

Değişkenler	Özel Gereksinimli Çocuğu	\bar{x}	Ss	df	t	P
Kendini Suçlama	Var	9,87	0,86	-3,25	523,27	0,001
	Yok	10,76	0,74			
Kabul Etme	Var	12,71	0,81	3,12	532,42	0,002
	Yok	11,87	0,74			
Düşünceye Odaklanma (Ruminasyon)	Var	12,91	0,88	-0,77	538,91	0,437
	Yok	13,15	0,88			
Pozitif Tekrar Odaklanma	Var	12,54	0,75	0,46	538,87	0,640
	Yok	12,41	0,78			
Plana Tekrar Odaklanma	Var	14,98	0,91	2,22	538,97	0,026
	Yok	14,27	0,93			
Pozitif Yeniden Gözden Geçirme	Var	14,11	0,90	0,01	538,07	0,985
	Yok	14,11	0,88			
Bakış Açısına Yerleştirme	Var	13,05	0,81	2,39	538,47	0,017
	Yok	12,38	0,80			
Yıkım (Felaketleştirme)	Var	9,63	0,91	2,44	527,15	0,015
	Yok	8,90	0,80			
Diğerlerini Suçlama	Var	8,77	0,96	-5,57	497,73	0,000
	Yok	10,40	0,73			

Tablo 14’te sunulan t-testi analizi sonuçlarına göre kendini suçlama ($t=523,26$; $p=.001$), kabul etme ($t=532,42$; $p=.002$), plana tekrar odaklanma ($t=538,96$; $p=.026$), bakış açısına yerleştirme ($t=538,47$; $p=.017$), yıkım ($t=527,14$; $p=.015$) ve diğerlerini suçlama ($t=597,73$; $p=.000$) boyutları özel gereksinimi olan çocuğun olup olmamasına göre anlamlı bir şekilde değişiklik göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin kendini suçlama ve diğerlerini suçlama stratejileri puan ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlere puan ortalamalarına göre anlamlı düzeyde düşük iken; kabul etme, plana tekrar odaklanma, bakış açısına yerleştirme ve yıkım puan ortalamaları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

4.3. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Çatışma Çözme Stilleri ile Bilişsel Duygu Düzenleme Becerileri Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeğinden elde edilen puanları ile Çatışma Çözme Stilleri Forumundan elde edilen puanları arasındaki korelasyon analizi sonuçları tablo 15’te verilmektedir.

Tablo 15. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çatışma çözme stilleri ile bilişsel duyu düzenleme stratejileri alt boyutları korelasyon tablosu

		Kendini Suçlama	Kabul Etme	Düşünceye Odaklanma	Pozitif Tekrar odaklanma	Plana Tekrar Odaklanma	Pozitif Yeniden Gözden Geçirme	Bakış Açısına Yerleştirme	Yıkım	Diğerlerini Suçlama
BÜTÜNLEŞTİR	ÇÇS_3	-,038	,055	,196**	,233**	,277**	,269**	,163**	-,055	,119
	ÇÇS_16	-,019	,070	,061	,123*	,151*	,126*	,080	-,046	,112
	ÇÇS_17	-,194**	-,041	-,031	,142*	-,005	-,001	,029	-,077	,045
	ÇÇS_18	,001	,114	,067	,088	,154*	,174**	,203**	-,134*	,053
	ÇÇS_22	-,032	,076	,136*	,070	,227**	,292**	,113	-,073	,069
	ÇÇS_27	-,092	,047	,026	,115	,272**	,287**	,173**	-,149*	,011
	ÇÇS_29	-,123*	,034	-,069	,081	,251**	,266**	,095	-,042	,008
UYMA	ÇÇS_5	,021	-,161**	-,105	-,029	-,216**	-,087	,071	,068	,071
	ÇÇS_6	,221**	-,043	,140*	-,124*	-,135*	-,138*	-,070	,219**	,235**
	ÇÇS_7	,113	-,027	,055	-,064	-,102	-,027	,043	,120*	,220**
	ÇÇS_24	-,164**	,109	,129*	,170**	,292**	,320**	,134*	-,142*	-,036
	ÇÇS_25	-,194**	,000	-,028	,046	,189**	,264**	,079	-,178**	-,101
UZLAŞMA	ÇÇS_8	,018	,040	,118	,080	,203**	,247**	,221**	,004	,071
	ÇÇS_9	,101	,159**	,166**	,079	,227**	,289**	,194**	,141*	,109
	ÇÇS_11	,054	,055	,153*	,216**	,004	,092	,147*	,210**	,164**
	ÇÇS_21	-,017	,112	,061	,166**	,219**	,300**	,223**	-,065	,082
	ÇÇS_26	-,167**	,099	-,062	,233**	,228**	,234**	,237**	-,074	-,126*
	ÇÇS_28	-,147*	,071	-,019	,250**	,296**	,308**	,142*	-,143*	-,109
HÜKMETME	ÇÇS_12	,122*	-,003	-,031	,017	-,161**	-,170**	-,083	,208**	,274**
	ÇÇS_13	,103	,023	-,044	-,053	-,198**	-,167**	-,070	,249**	,155*
	ÇÇS_14	,118	-,039	,120*	-,109	-,230**	-,251**	-,100	,105	,237**
	ÇÇS_15	,216**	,053	,078	-,090	-,134*	-,092	,085	,207**	,101
	ÇÇS_19	-,081	,037	,068	,176**	,112	,225**	,153*	-,073	,033
	ÇÇS_20	,040	,064	,006	,135*	-,020	,023	,014	,132*	,194**
KAÇINMA	ÇÇS_1	,149*	,121*	,106	,055	,115	,180**	,215**	,055	,033
	ÇÇS_2	-,033	,127*	,019	,060	,066	,150*	,127*	,062	-,127*
	ÇÇS_4	,014	-,094	-,015	,172**	-,108	,015	,065	,002	-,049
	ÇÇS_10	,070	,073	,179**	,081	-,141*	-,090	,066	,149*	,134*
	ÇÇS_23	-,112	,068	-,078	,079	,015	,017	,087	-,082	-,013

*p <.05

**p <.01

Tablo 15 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile çatışma çözme stilleri arasındaki ilişki incelendiğinde korelasyona ait bulgular aşağıda yer almaktadır.

Kendini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil 17 stil 29 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 6, 24 ve 25 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejilerinden stil 26 ve stil 28 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 12 ve stil 15 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 1 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “pes ederim” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “diğer kişiyi tehdit ederim” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Kabul etme bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 5 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 9; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 1 ve stil 2 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “inanmasam da yanlısımı kabul ederim” stili ile negatif yönde; en düşük ilişki ise “kişiden kaçınırım” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Düşünceye odaklanma (ruminasyon) bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil 3 ve stil 22 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 6 ve stil 24 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 9 ve stil 11 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 14 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 10 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “bir çözüm yolu buluncaya kadar sızlanır şikayet ederim” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Pozitif tekrar odaklanma bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil 3, stil 16 ve stil 17 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 6 ve stil 24 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 11, stil 21, stil 26 ve stil 28 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 19 ve stil 20 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 4 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “duygularım hakkında ailemle konuşum” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Plana tekrar odaklanma bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil 3, stil 16, stil 18, stil 22, stil 27 ve stil 29 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 5, stil 6, stil 24 ve stil 25 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 8, stil 9, stil 21, stil 26 ve stil 28 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil

12, stil 13, stil 14 ve stil 15 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 10 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “çatışmada daha barışçıl ve sevgi dolu çözümler denerim” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “pes ederim” stili ile negatif yönde olduğu görülmektedir.

Pozitif yeniden gözden geçirme bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil 3, stil 16, stil 18, stil 22, stil 27 ve stil 29 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 6, stil 24 ve stil 25 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 8, stil 9, stil 21, stil 26 ve stil 28 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 12, stil 13, stil 14 ve stil 19 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 1 ve stil 2 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “karşımdaki insanların duygularından haberdar olurum” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “duygularım hakkında ailemle konuşurum” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Bakış açısına yerleştirme bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil 3, stil 18 ve stil 27 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 24 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 8, stil 9, stil 11, stil 21, stil 26 ve stil 28 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 19 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 1 ve stil 2 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “konuyu değiştiririm” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Yıkım bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil 18 ve stil 27 arasında, uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 6, stil 7, stil 24 ve stil 25 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 9, stil 11 ve stil 28 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 12, stil 13, stil 15 ve stil 20 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 2 ve stil 10 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “fiziksel olarak kavga ederim” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “ sözel olmayan iletişim becerileri kullanırım” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 6 ve stil 7 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 11, stil 26 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 12, stil 13, stil 14 ve stil 20 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 2 ve stil 10 arasında ilişki bulunmuştur. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “bir çözüm yolu buluncaya kadar sızlanır, şikayet ederim” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “ çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim ile” stili ile negatif yönde olduğu görülmektedir.

4.4. Özel Gereksinimli Çocuğu Olmayan Ebeveynlerin Çatışma Çözme Stilleri ile Bilişsel Duygu Düzenleme Becerileri Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeğinden elde edilen puanları ile Çatışma Çözme Stilleri Forumundan elde edilen puanları arasındaki korelasyon analizi sonuçları tablo 16’da verilmektedir.

Tablo 16.Özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin çatışma çözme stilleri ile bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutları korelasyon tablosu

		Kendini Suçlama	Kabul Etme	Düşünceye Odaklanma	Pozitif Tekrar odaklanma	Plana Tekrar Odaklanma	Pozitif Yeniden Gözden Geçirme	Bakış Açısına Yerleştirme	Yıkım	Diğerlerini Suçlama
BÜTÜNLEŞTİR	ÇÇS_3	,148*	,013	,167**	,038	,186**	,170**	-,021	-,068	-,016
	ÇÇS_16	,003	,149*	,168**	,052	,163**	,229**	,167**	-,093	,058
	ÇÇS_17	,103	,283**	,190**	,080	,219**	,236**	,242**	,000	,090
	ÇÇS_18	,207**	,179**	,325**	,159**	,293**	,191**	,272**	,070	,236**
	ÇÇS_22	,123*	,256**	,247**	,158**	,291**	,289**	,201**	-,083	,162**
	ÇÇS_27	,073	,165**	,223**	,254**	,369**	,347**	,237**	-,031	,035
	ÇÇS_29	,089	,239**	,282**	,195**	,350**	,329**	,264**	-,037	,142*
UYMA	ÇÇS_5	,034	,121*	-,110	,004	-,128*	-,038	,071	,057	,108
	ÇÇS_6	,117	,190**	,031	,028	-,127*	,012	,155*	,189**	,185**
	ÇÇS_7	,038	,168**	,018	-,025	-,016	,106	,135*	-,081	,097
	ÇÇS_24	,129*	,101	,196**	,149*	,329**	,308**	,134*	-,049	-,008
	ÇÇS_25	,158**	,208**	,231**	,212**	,356**	,360**	,232**	-,095	,067
UZLAŞMA	ÇÇS_8	,015	,146*	,227**	,114	,169**	,256**	,165**	-,084	,058
	ÇÇS_9	,014	,166**	,194**	,185**	,250**	,297**	,217**	-,177**	,028
	ÇÇS_11	,142*	,127*	,229**	,074	,183**	,137*	,219**	,065	,100
	ÇÇS_21	-,017	,112	,061	,166**	,219**	,300**	,223**	-,065	,082
	ÇÇS_26	,077	,201**	,159**	,127*	,119*	,229**	,201**	,073	,073
	ÇÇS_28	,005	,083	,106	,163**	,263**	,276**	,156**	-,122*	-,055
HÜKMETME	ÇÇS_12	,019	,148*	-,051	-,126*	-,198**	-,200**	,030	,139*	,135*
	ÇÇS_13	,011	,013	-,032	-,020	-,089	-,058	,000	,127*	,035
	ÇÇS_14	,088	,178**	,057	-,046	-,173**	-,166**	,075	,082	,198**
	ÇÇS_15	-,044	,191**	-,019	-,048	-,209**	-,136**	,119*	,050	,140*
	ÇÇS_19	,233**	,274**	,339**	,224**	,333**	,292**	,286**	,022	,234**
	ÇÇS_20	,218**	,199**	,140*	,066	,165**	,105	,171**	,078	,145*
	ÇÇS_1	,079	,111	,034	,054	,007	,130*	,164**	,093	,019
KAÇINMA	ÇÇS_2	,059	,163**	,042	,063	-,019	,147*	,173**	,177**	,037
	ÇÇS_4	,014	,111	,024	,088	,039	,182**	,163**	,008	,037
	ÇÇS_10	,147*	,309**	,107	,061	-,031	-,008	,241**	,129*	,183**
	ÇÇS_23	,182**	,278**	,186**	,097	,154*	,120*	,247**	,086	,235**

*p < .05

**p < .01

Tablo 16 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile çatışma çözme stilleri arasındaki ilişki incelendiğinde korelasyona ait bulgular aşağıda yer almaktadır.

Kendini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil 3, stil 18 ve stil 22 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 24 ve stil 25 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejilerinden stil 11 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 19 ve stil 20 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 10 ve stil 23 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Kabul etme bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil 16, stil 17, stil 18, stil 22, stil 27 ve stil 29 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 5, stil 6, stil 7 ve stil 25 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 8, stil 9 ve stil 11 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 12, stil 14, stil 15, stil 19 ve stil 20 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 2, stil 10 ve stil 23 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “anlaşmış gibi görünürüm” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “inanmasam da yanlışıma kabul ederim” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Düşünceye odaklanma (ruminasyon) bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil 3, stil 16, stil 17, stil 18, stil 22, stil 27 ve stil 29 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 24 ve stil 25 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 8, stil 9, stil 11 ve stil 26 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 19 ve stil 20 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 23 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “sözel olmayan iletişim becerileri kullanırım” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Pozitif tekrar odaklanma bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil 18, stil 22, stil 27 ve stil 29 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 24 ve stil 25 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 9, stil 21, stil 26 ve stil 28 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 12 ve stil 19 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “diğer kişiyi tehdit ederim” stili ile negatif yönde olduğu görülmektedir.

Plana tekrar odaklanma bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil3, stil 16, stil 17, stil 18, stil 22, stil 27 ve stil 29 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 5, stil 6, stil 24 ve stil 25 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 8, stil 9, stil 11, stil 21, stil 26 ve stil 28 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 12, stil 14, stil15, stil 19 ve stil 20 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 23 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “pes ederim” stili ile negatif yönde olduğu görülmektedir.

Pozitif yeniden gözden geçirme bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil3, stil 16, stil 17, stil 18, stil 22, stil 27 ve stil 29 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 24 ve stil 25 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 8, stil 9, stil 11, stil 21, stil 26 ve stil 28 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 12, stil 14, stil 15 ve stil 19 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 2, stil 4 ve stil 23 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “diğer insanlara saygılı davranırım” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Bakış açısına yerleştirme bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil 16, stil 17, stil 18, stil 22, stil 27 ve stil 29 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil6, stil 7, stil 24 ve stil 25 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 8, stil 9, stil11, stil 21, stil 26 ve stil 28 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 15, stil 19 ve stil 20 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil, stil 2, stil 4, stil 10 ve stil 23 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “pes ederim ama diğer insanlara da ne kadar acı çektiğimi hissettiririm” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Yıkım bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 6 arasında; uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait stil 9 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 12 ve stil 13 arasında; kaçınma çatışma çözme stratejisine ait stil 2 ve stil 10 arasında ilişki bulunmaktadır. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “pes ederim” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “anlaşmış gibi görünürüm” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait stil 18 ve stil 22 arasında; uyma çatışma çözme stratejisine ait stil 6 arasında; hükmetme çatışma çözme stratejisine ait stil 12, stil 14, stil 15, stil 19 ve stil 20 arasında;

kaçınma çatışma çözüme stratejisine ait stil 10 ve stil 23 arasında ilişki bulunmuştur. Korelasyonlar arasında en yüksek ilişki “probleme daha çok odaklanırım” stili ile pozitif yönde; en düşük ilişki ise “diğer kişiyi tehdit ederim” stili ile pozitif yönde olduğu görülmektedir.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular, literatür ışığında tartışılmıştır. Araştırma bulgularına ilişkin sonuçlara yer verilmiş ve bu sonuçlara dayalı öneriler sunulmuştur.

5.1. Tartışma

5.1.1. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin çatışma çözme stillerine yönelik bulgulara ilişkin tartışma ve yorumlar

Araştırma bulgularına göre özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynler cinsiyetlerine göre ele alındığında, kadınların bütünleştirme stratejisine ait aritmetik ortalaması yüksek bulunan stiller arasında “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım”, “Probleme daha çok odaklanırım” ve “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” stil aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan annelerde daha yüksek bulunurken; “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stil aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan annelerde daha yüksek olduğu görülmektedir. Sözü edilen bu stillerin aritmetik ortalamaları incelendiğinde puanların birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Bu durum Dökmen (1987), Ersoy ve Köşger (2016)’in elde ettiği kadınların kendi duygularına ve çevresindeki bireylerin duygularına yönelik farkındalığın fazla olması ile açıklanabileceği gibi empatik becerilerinin de yüksek olması ile açıklanabilir. Bu bulgulara ek olarak annelerin özel gereksinimli çocuğu olmasıyla birlikte aile ilişkilerinde, okulda veya diğer toplumsal alanlarda daha fazla sorunla baş başa kaldıkları İçmeli, Ataoğlu, Canan ve Özçetin (2008), Toran, Etgüer ve Ünsever (2017) tarafından belirtilmektedir. Karşılaştıkları zorlukları aşabilmek için özel gereksinimli çocuğu olan annelerin problemlere yönelik yapıcı çözümler üretmek durumunda kalmaları ile açıklanabilir. Elde edilen bulgular ışığında empatik düzeyi yüksek olan bireylerin çatışma sürecinde bütünleştirme stratejilerini daha fazla kullandıkları ifade edilebilir.

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan erkeklerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde özel gereksinimli çocuğu olmayan babaların hiçbir stilde aritmetik ortalamaları yüksek bulunmamıştır. Bütünleştirme stratejisi literatür bilgisinde (Rahim vd., 200) çatışma sürecinde yaratıcı düşünmeyi, açık iletişimi ve bilgi değişimini içerdiği düşünüldüğünde özel gereksinimli çocuğu olmayan babaların bunları kullanmadığı görülmektedir. Özel gereksinimli çocuğu olan babaların ise “Diğer kişilerin bakış açısını

anlamaya çalışırım”, “Probleme daha çok odaklanırım” ve “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” stilleri aritmetik ortalamaları yüksek bulunmuştur. Bu durum ise özel gereksinimli çocuğa sahip olan babaları çatışma sürecinde bütünleştirme stratejilerini kullanmaları açısından farklılaştığını göstermektedir. Özel gereksinimli çocuğa sahip olmanın erkekler için açık iletişim, yaratıcı düşünme gibi becerileri kazandırdığını geliştirdiği söylenebilir. Bunun nedeni olarak da özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmanın getirdiği güçlükler ve problemler babalarda bu becerilerin gelişmesine etki ettiği düşünülebilir. Ayrıca “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” stilineki yüksekliğin empati ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Empati bireylerin olaylara karşısındaki kişinin bakış açısıyla bakarak onun duygu ve düşüncelerini anlaması olarak tanımlanmaktadır (Ersoy ve Köşger, 2016). Özel gereksinimli çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte babaların yaşadıkları zorluklar birçok olumsuz duyguyu beraberinde getirmektedir. Bu olumsuz duyguları deneyimlemenin diğer insanların yaşantılarına ve duygularına daha fazla duyarlı olmalarını sağladığı düşünülebilir. “Kendimin ve karşımdakilerin hissettiklerinin farkında olurum” stili puanlarının özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan kadınlarda yüksek çıkarken, erkeklerde yüksek olmadığı görülmektedir. Bu durum kadınların karşıdaki bireylerin hissettiklerine daha duyarlı olduklarını göstermektedir.

Kadınlarda uyma stratejisine ait bulgular incelendiğinde hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” ve “Diğer insanlara saygılı davranırım” stilleri aritmetik ortalamaları yüksek bulunmakla birlikte iki stilde de özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir. Empati bir başkasının duygularını, içinde bulunduğu durumu anlamak (Vikipedi, 2022) olduğu göz önüne alınırsa, kadınların empatik becerilerin yüksek olduğu bilinmekle (Dökmen, 2013) birlikte özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yaşadıkları duygusal zorluklarla dolu süreç onları benzer zorlukları yaşayan diğer bireylere de daha duyarlı bireyler olmalarında etkili olduğu düşünülebilir.

Uyma stratejisine ait stiller arasında “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” stiline kadınların yüksek ortalamalara, erkeklerin ise daha düşük ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Buna göre uyma stratejisinde bu madde için kadınların engelli çocuğu olsa veya olmasa da kadınların karşıdaki insanların daha fazla farkında olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir deyişle özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmamak erkeklerde karşıdaki insanların duygularının kadınlara göre daha az farkında oldukları söylenebilir. Uyma

davranışının karşıdaki bireyler ile olan ilişkiyi kendi menfaatlerinin üzerinde tutma olduğu göz önüne alınırsa (Solmuş, 2010), kadınların karşıdaki kişi ile ilişkilerin daha fazla önemsendiği ifade edilebilir. Ataerkil toplumlarda erkek çocuklarının yetiştirilmesinin bu durum üzerinde etkili olduğu düşünülebilir.

Kadınların uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşılmadığım şeyleri bulmaya çalışırım”, “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” ve “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan annelerde; “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler bulmaya çalışırım” stil aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan annelerde yüksek bulunmuştur. Kadın katılımcıların empatik becerilerinin yüksek olduğu ve özel gereksinimli çocuğa sahip olmaları ile birlikte çatışmaları yönetirken daha yapıcı çözüm yollarına başvurdukları ifade edilebilir.

Erkeklerin uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşılmadığım şeyleri bulmaya çalışırım” ve “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” stili aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayanlardan daha yüksektir. Özel gereksinimli çocuğu olmayan babaların uzlaşma stratejisine ait stil puanlarının hiçbirinin yüksek olmadığı görülmektedir. Buradaki sonuçlara bakıldığında özel gereksinimli çocuğu olmayan babaların çatışma sürecinde uzlaşma stratejilerini daha az kullandıkları görülmektedir. Tanımdan yola çıkarak özel gereksinimli çocuğu olmayan babaların çatışmalarda kendi isteklerinden vazgeçemedikleri ve çatışma çözüme ulaştırmaya çalışmadıkları, özel gereksinimli çocuğu olan babaların ise yaşadıkları çatışmaları çözmek için karşılıklı ödün vermeye ve iş birliğine daha meyilli oldukları düşünülebilir. “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” stilinde özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan kadınlar yüksek puan alırken erkeklerin yüksek puan almadığı görülmektedir. Bu sonuca göre kadınların erkeklere göre daha fazla kendilerini açtıkları ve duygularını ifade ettikleri söylenebilir.

Kadın katılımcıların hükmetme stratejilerine ait stil puanları arasında “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan annelerin lehine yüksek bulunmuştur. Özel gereksinimli çocuğa sahip olmanın getirdiği ek sorumluluk ve yüklerin annelerin kendi duygularını fark etme ve kendilerini tanıma konusunda engellerle karşılaştıkları düşünüldüğünde özel gereksinimli çocuk annelerinin kendileri ile ilgili duyguları fark edemedikleri söylenebilir. “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” stil puanının özel gereksinimli çocuğu olan annelerde yüksek

olması bu bulguyu desteklemektedir. Özel gereksinimli çocuğa sahip olan annelerin çocuklarının özel durumundan kaynaklanan birçok duygusal güçlük yaşamaktadırlar. Güleş (2018) ve Bal (2018)'a göre özel gereksinimli çocuğu olan annelerin yaşadıkları güçlüklerin onların kişilik özelliklerine etki ettiği; empatik becerilerini artırdığı, merhamet düzeylerini artırdığı ve daha yumuşak başlı bireyler yaptığı ifade edilebilir.

Erkek katılımcıların hükmetme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stili aritmetik ortalamasının özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek bulunmuştur. Bu stili kullanan bireylerin kendilerine olan ilgileri daha yüksektir (Yürür ve Soygüzel, 2010). Özel gereksinimli çocuklarının dünyaya gelmesiyle birlikte ebeveynler birçok sorunla baş etmek zorunda kalmaktadır. Özel gereksinimli çocuklara karşı kamusal alanda dışlayıcı tutumlar, diğer çocukların sahip oldukları birçok haktan yararlanmakta sorun yaşamaları, eğitim ve sağlık harcamalarının külfetli olması, çocuğun davranışlar problemleri ile baş etmede güçlüklerin yaşanması bu sorunların sadece birkaçıdır. Aşmak zorunda kaldıkları bu sorunlar kendilerinde birçok olumsuz duygu yaratmakta ve ebeveynler çatışma süreçlerinde de kendi duygularına daha fazla odaklanmaktadır.

Çalışma bulguları özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan kadın ve erkeklerin en az kaçınma stratejilerine başvurduklarını göstermektedir. Araştırmanın bu bulgusunun literatürle de desteklendiği görülmektedir (Koroğlu, 2007; Bozoğlan, 2010). Kaçınmanın çatışma sürecinde soruna ve kişilere ilgisiz tutum sergileyerek sorunu yok saymak olduğu düşünüldüğünde çatışma sürecinde istenmeyen bir durum olan kaçınma durumunu göstermemeleri olumlu bir durum olarak söylenebilir.

Araştırmada ebeveynlerin yaş durumuna göre çatışma çözme stillerini incelemek üzere genç yetişkinliğin sona erip orta yetişkinliğin başladığı 40 yaş altı ile 40 yaş ve üzeri olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Santrock (2011)'a göre bu iki yetişkinlik döneminde sosyal ve duygusal gelişimde farklılıklar olmaktadır. Yaşlara göre bakıldığında “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım”, “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” tüm katılımcılarda yüksek bulunmuştur. 40 yaş altı ebeveynlerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Probleme daha çok odaklanırım” stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerde daha yüksek bulunmuştur. 40 yaş üzeri ebeveynlerde ise “Probleme daha çok odaklanırım” ve “Duygularım hakkında ailemle konuşurum” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde yüksek olduğu görülmüştür.

Ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğa sahip olmaları ile birlikte diğer ebeveynlere oranla çözmek zorunda kaldıkları daha fazla sorunu beraberinde getirmektedir. Ebeveynler özel gereksinimli çocuklarının sosyal hayata katılımı veya okula kabul edilmesi gibi birçok haktan yararlanabilmeleri için kişiler arası çatışmalara girebilmektedirler. Yaşadıkları bu çatışmaları çözmeleri ancak sorunun kaynağına yani probleme odaklanmaları ile mümkün olacağı düşünülmektedir. Yaşanılan sorunlarla baş edebilmenin ve duygusal tükenmişliği engellemenin etkili yöntemlerinden biri sosyal desteğin sağlanmasıdır (Demirel ve Yücel, 2017). Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde bu ağlara olan ihtiyaçların daha fazla olduğu bilinmekle birlikte ilerleyen yaşlarda ebeveynlerin bu destek ağlar arasında özellikle aile desteğinden daha fazla yararlandıkları düşünülebilir.

Uyma stratejisine ait “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” ve “Diğer insanlara saygılı davranırım” stili aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan katılımcılarda yüksek olduğu görülmektedir. Çatışma çözümünde istenilen bir özellik olduğu her iki grupta da yüksek olmasının engelli çocuğa sahip olup olmamanın bu maddelerde etkili olmadığı görülmektedir.

Uzlaşma stratejisine ait “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşılmadığım şeyleri bulmaya çalışırım”, “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” ve “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” stillerinin tüm gruplarda yüksek olduğu görülmektedir. Ancak “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” ifadesinde 40 yaş altı özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek bulunurken, 40 yaş ve üzeri özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek bulunmuştur. Bu sonuç; 40 yaş altındaki ebeveynlerde özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin çatışma sürecinde çözüm aramak için karşı tarafla daha çok sözlü iletişime geçtiğini ifade etmektedir. Yaş ilerledikçe özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin kendilerini daha çok ifade ettikleri ifade edilebilir.

Hükmetme stratejisine ait “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stili tüm ebeveynlerde yüksek olduğu görülmektedir. Buna ek olarak 40 yaş altı ebeveynlerde özel gereksinimli çocuğu olmayan, 40 yaş ve üzeri ebeveynlerde özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir. Yaş ve özel gereksinimli çocuğu olup olmamanın bu stratejiyi kullanmalarında etkili olmadığı görülmektedir.

Çalışma bulguları özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan 40 yaş altı ve 40 yaş üzeri en az kaçınma stratejilerine başvurduklarını göstermektedir. Yaş ve özel gereksinimli çocuğu olup olmamanın bu stratejiyi kullanmalarında etkili olmadığı görülmektedir.

Bütünleştirme stratejisi puanları incelendiğinde; “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” ve “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” stiline tüm katılımcılarda yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim durumu ve özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmamanın bu stili kullanmada etkili olmadığı ifade edilebilir. İlköğretim mezunu özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin “Probleme daha çok odaklanırım”, “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stili ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Yaratıcı düşünme, açık iletişim ve bilgi alışverişi gibi süreçlerin çatışmaların olumlu çözümdeki önemli etkisi bilinmektedir. Elde edilen bulgulara göre özel gereksinimli çocuğu olan ilköğretim mezunu ebeveynlerin çatışma sürecinde yaratıcı düşünme, açık iletişim ve bilgi alışverişine daha az başvurdukları ifade edilebilir. Eğitim, birçok konuda bireylerin bilgi ve becerilerini artırırken, bireylerin yaratıcı düşünme ve iletişim becerilerinin geliştirilmesini de desteklemektedir. Çocuğun özel gereksinimli olması ebeveynlere baş etmeleri gereken birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Eğitim düzeyinin düşük olması ve özel gereksinimli çocuğun getirdiği yeni sorunlar özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin problem çözme becerilerinde sınırlılık yaşamalarına neden olduğu ifade edilebilir.

Lise ve lisans mezunu ebeveynlerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanları incelendiğinde; “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim”, “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stilli aritmetik ortalamaları hem özel gereksinimli çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek bulunmaktadır. Lise ve lisans mezunu ebeveynlerde özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmamanın durumunun bu stillere başvurmada etkili olmadığı söylenebilir. “Probleme daha çok odaklanırım” stili özel gereksinimli çocuğu olan lise ve lisans mezunu ebeveynlerde yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum; özel gereksinimli çocuğun getirdiği yeni sorunlar ve kişilerarası problemleri çözebilmek için lise ve lisans mezunu özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin sorunlara daha çok odaklandıklarını ifade etmektedir.

Lisansüstü eğitim düzeyine sahip ebeveynlerde “Probleme daha çok odaklanırım”, “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum”, “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stilleri puanları hem özel gereksinimli

çocuğu olan hem de olmayan ebeveynlerde yüksek olduğu görünmektedir. Çatışma sürecinde lisansüstü eğitime sahip ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumunun bu stillere başvurmada etkili olmadığı söylenebilir. “Duygularım hakkında ailemle konuşurum” stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu stil puanı diğer eğitim seviyesinde olan hiçbir grupta yüksek bulunmamıştır. Tuna (1997) ve Öksüz (2005)’ün belirttiği gibi, eğitim düzeyi yükseldikçe ebeveynlerin çocuklarının özel durumuna yönelik duyguları tanıma, anlama ve ifade etme gibi becerilerinde artmaktadır. Özel gereksinimli çocuğa sahip olmakla birlikte ebeveynler kaygı, korku, üzüntü gibi yoğun olumsuz duygular yaşamaktadırlar. Hissettikleri duyguların olumsuz etkileriyle baş edebilmeleri için başvurdukları yollardan biri de kendilerini açmak ve duygularını diğer bireylerle paylaşmaktır. Lisansüstü eğitim seviyesine sahip olan özel gereksinimli çocuk ebeveynlerinde de duygularını daha çok ifade ettiklerini görülmektedir. İlköğretim mezunları ile lise ve lisans mezunu ebeveynlerin bütünleştirme stratejisine ait stil puanlarında görülen bu farklılaşma eğitim düzeyi arttıkça özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin olmayan ebeveynlere göre daha fazla bütünleştirme stratejisine başvurdukları şeklinde yorumlanabilir.

Uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde; “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” ve “Diğer insanlara saygılı davranırım” stili aritmetik ortalamalarının tüm eğitim seviyesine sahip özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerde yüksek olduğu görülmektedir. Bu stillerde ifade edilen özelliklerin çatışma çözümünde istenilen bir özellik olduğu her iki grupta da yüksek olmasının özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmamanın bu maddelerde etkili olmadığı ifade edilebilir.

İlköğretim mezunu ebeveynlerin uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşımadığım şeyleri bulmaya çalışırım”, “Bir uzlaşmaya varmayı denerim”, “Kimin haklı olduğuna karar vermede başka kişilerin yardımını alırım”, “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” ve “Çatışmada daha barışçıl ve sevgi dolu çözümler ararım” stilleri özel gereksinimli çocuğu olmayanların lehine daha yüksek olduğu görülmektedir. Çatışma yaşayan her iki tarafın da isteklerinden ödün vermesini ifade eden uzlaşma stratejisine göre çözüm için bireylerin açık iletişimde olması gerekmektedir. Elde edilen bulgulara göre özel gereksinimli çocuğu olan ilköğretim mezunu ebeveynlerin çözüm için açık iletişim kurarak kendi amaçlarında ödün vermedikleri ifade edilebilir.

Lise mezunu ebeveynlerin uzlaşma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşımadığım şeyleri bulmaya çalışırım”, “Bir

uzlaşmaya varmayı denerim”, “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” ve “Çatışmada bir artış olduğunda sözel ifadeler kullanırım” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde yüksek olduğu görülmektedir. Çatışma sürecinde ebeveynin uzlaşma stratejisine uygun stillerde hareket etmesi bireyin açık iletişim kurması ve birtakım isteklerinden ödün verebilmesini gerektirmektedir. Buradaki sonuca göre, özel gereksinimli çocuğu olan lise mezunu ebeveynlerin açık iletişim kurma ve isteklerinden ödün verme becerilerinde sınırlılıklar yaşadıkları ifade edilebilir.

Lisans mezunu ebeveyn grubunda çatışma sürecinde “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım”, “Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim”, “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler ararım” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde yüksek olduğu görülmektedir. Buradaki sonuca göre çatışma sürecinde lisans mezunu özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin diğer ebeveynlere göre daha fazla açık iletişim kurdukları ve kendi isteklerinden ödün verdikleri ifade edilebilir. Lisans üzeri eğitim düzeyine sahip ebeveynler arasından özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” stilini özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin daha fazla kullandıkları görülmektedir. Bu bulguya göre özel gereksinimli çocuğu olan lisans üzeri mezuniyete sahip ebeveynlerin olmayan ebeveynlerden daha fazla açık iletişim kurdukları ifade edilebilir. “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlayamadığım şeyleri bulmaya çalışırım” ve “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” stilleri aritmetik ortalamaları lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerde yüksek olduğu görülmektedir. Bu stillere başvurmanın çatışma sürecinde istendik bir özellik olduğu, her iki grupta da yüksek olmasının özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmamanın bu maddelerde etkili olmadığı ifade edilebilir.

Elde edilen bu sonuçlar incelendiğinde, kişilerarası çatışma sürecinde ilköğretim ve lise mezunu ebeveynler arasında özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin; lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip ebeveynler arasında özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin uzlaşma stratejilerini daha fazla kullandıklarını görülmektedir. Bu sonuçlara göre eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerde özel gereksinimli çocuğu olan, eğitim düzeyi düşük olan ebeveynlerde ise özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynler daha fazla uzlaşmacı tavır sergilemektedir. Çatışma sürecinde her iki tarafın da kazanması yaklaşımını ifade eden uzlaşma stratejilerini kullanmak bireyin kendi isteklerinden ödün vermesi ve karşı taraftan da ödün vermesini beklemesi olarak tanımlanabilir. Özel gereksinimli çocuk dünyaya geldiğinde

ebeveynin baş etmesi gereken birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların büyük bir bölümünü de kişilerarası ilişkiler oluşturmaktadır. Eğitim seviyesi ne olursa olsun özel gereksinimli çocuk ebeveynleri, çocuklarının özel gereksinimi ile birlikte diğer ebeveynlere oranla birçok zorlukla baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Bahadır (2006) ve Kara (2013) çalışmalarında; kişilerarası çatışmaları da içeren bu zorluklarla mücadele ederken bireylerin iletişim becerilerinin çatışma sürecinde etkili olduğunu ifade etmektedirler. Bireylerin günlük yaşantılarında karşılaştıkları kişilerarası sıkıntılarla baş edebilmenin ön koşulu olan bilgiyi eğitim ile ulaşabilmektedirler (Bener, 2019). Eğitim düzeyi ile iletişim becerileri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu düşünüldüğünde; özel gereksinimli çocuğa sahip olmanın ve eğitim düzeyinin çatışmalarda uzlaşmacı tavır sergilemeyi etkilediği görülmektedir.

Araştırmada ebeveynlerin hükmetme stratejisine ait “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stilini her eğitim seviyesindeki özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin yüksek düzeyde başvurdukları görülmektedir. Bu bulguya göre eğitim düzeyi ve özel gereksinimli çocuğu olup olmamanın bu stratejiyi kullanmalarında etkili olmadığı ifade edilebilir.

Araştırmada ebeveynlerin kaçınma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde lise mezunu ebeveynlerin kaçınma stratejisine ait olan “Kişiden kaçınırım” ve “Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim” stili puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. İlköğretim, lisans ve lisansüstü eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin bu stratejiye ait hiçbir stil puanı yüksek olmadığı görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu Meriç (2012) ve Baştürkçü (2016) tarafından yürütülen çalışmaları desteklemektedir. Buna ek olarak lise mezunu ebeveynler arasında “Kişiden kaçınırım” stili aritmetik ortalaması özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynler lehine yüksektir. Bakım verenler olarak ebeveynler çocuklarının sağlık, eğitim ve sosyalleşme gibi birçok ihtiyacını da karşılamak için kişiler arası etkileşim süreçlerine dahil olmaktadır. Bu süreçlerde iletişim engelleri, kişisel değerler, sınırlı kaynaklar gibi birçok etmeden kaynaklanan kişiler arası çatışmalar yaşanabilmektedir. Çocuğun özel gereksinimli olmasının getirdiği diğer ihtiyaç ve zorluklar düşünüldüğünde ebeveyn çocuğunun haklarını korumak ve ihtiyaçlarını karşılamak için kendini daha fazla çatışma ortamında bulabilmektedir. Çatışma ortamıyla baş başa kalan ebeveynin çocuğunun haklarını savunmak için kişilerden kaçınmak yerine kişilerle yüzleşmesi beklenmektedir. Bu sonuca göre özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çatışma süreçlerinde artış olduğunda kişilerden kaçınmak yerine çözümü ertelemeyi tercih ettiği düşünülebilir.

Ebeveynlerin algıladıkları sosyoekonomik düzeylerine göre kullandıkları çatışma çözme stilleri incelendiğinde en çok bütünleştirme stratejisine başvurdukları görülmektedir. Düşük ekonomik düzeye sahip ebeveynler arasında özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin “Duygularım hakkında ailemle konuşurum” stilini daha çok kullandıkları görülmektedir. Özel gereksinimli çocuk beraberinde birçok duygusal zorlanmayı getirmektedir. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yaşadıkları güçlükleri aşabilmeleri duygularını aileleri, arkadaşları ve uzmanlar ile paylaşmalarının kabul sürecinde etkili olduğu bilinmektedir. Sosyal ağ, bireylerin sorunları ile baş etmesine yardımcı olan kişi, kişiler ya da kurumlardır (Deveci ve Ahmedoğlu, 2018). Bailey vd. (1994) yaptıkları çalışmada sosyal destek ağların birey üzerinde olumlu etkileri olduğunu ve stresi azalttığını ifade etmektedirler. Araştırma sonucuna göre özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çocuğu ile ilgili stres yaratan süreçler için kullandıkları stratejileri kişiler arası sorunları çözebilmek için de diğer ebeveynlere oranla daha fazla kullandıkları düşünülebilir. Düşük ekonomik düzeye sahip özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin “Bir çatışma içinde diğer insanların gereksinimlerinin daha çok farkındayım” stilini özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlere oranla daha çok kullandıkları görülmektedir. Özel gereksinimli çocuklarının eğitime ve sosyal yaşama entegre olması için akranlarına göre daha fazla ihtiyaçları olduğu ve dolayısıyla ebeveynlerinin bu ihtiyaçları karşılamak için daha fazla çocukları ile meşgul oldukları bilinmektedir. Bu durum özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çevresindeki bireylerin ihtiyaçları ile daha az ilgilendikleri sonucunu açıklamaktadır. Orta ve yüksek ekonomik düzeye sahip özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin “Probleme daha çok odaklanırım” stilini diğer ebeveynlerden daha çok kullanmaktadırlar. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler çocuklarının doğumundan itibaren kendi aileleri, kurumlar ya da uzmanlar ile birçok sorun yaşamaktadırlar. Bu sorunları çözememeleri çocuklarının eğitim hayatları ya da sosyal hayatlarında birçok haktan yararlanamamaları ile sonuçlanabilmektedir. Bu sonuçlara birçok kez deneyimleyen özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çatışma sürecinde probleme daha çok odaklandıkları düşünülebilir. “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım”, “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” “Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stilleri özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan tüm ekonomik düzeye sahip ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. Bu bulguya göre eğitim düzeyi ve özel gereksinimli çocuğu olup olmamanın bu stilleri kullanmalarında etkili olmadığı ifade edilebilir.

Uyma stratejisine ait stil puanları incelendiğinde; “Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum” stilini yüksek ekonomik düzeye sahip özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin diğer ebeveynlerden az kullandıkları görülmektedir. Karşıdaki bireyin duygularının farkında olmak empatik becerilerin başında gelmektedir. Özel gereksinimle dünyaya gelen çocukla ya da ekonomik sıkıntılarla baş eden ebeveynlerin yaşadıkları zorlu duygular kendilerini çevreye daha duyarlı bireyler haline getirmişlerdir. Algılanan ekonomik düzeyi yüksek olan ve özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin ise buldukları durum itibari ile çevreye daha az duyarlı olmaları beklenebilir. Çatışma sürecinde “Özür dilerim” stiline ise özel gereksinimli çocuğu olmayan düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin yüksek düzeyde başvurdukları görülmektedir. Bu bulguya göre özel gereksinimli çocuğu olmayan yüksek ve düşük sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlerin çatışma sürecinde daha fazla özür diledikleri ifade edilebilir. “Diğer insanlara saygılı davranırım” stiline ise tüm ebeveynlerin yüksek düzeyde başvurdukları görülmektedir. Ebeveynlerin ekonomik düzeyi ve özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmamalarının çatışma sürecinde istendik bir tutum olan bu stile başvurularının etkili olmadığı ifade edilebilir.

Uzlaşma stratejisine ait “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlaşamadığım şeyleri bulmaya çalışırım” stilini ebeveyn grupları arasında en az, düşük ekonomik düzeye sahip özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin kullandığı görülmektedir. Ekonomik olarak dezavantajlı olan düşük gelir düzeyine sahip ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğa sahip olmakla birlikte çatışma sürecinde uzlaşmacı tavır sergilemek için anlaştıkları ve anlaşamadıkları şeyleri bulmakta sınırlılık yaşadıkları ifade edilebilir. “Kimin haklı olduğuna karar vermede başka kişilerin yardımını alırım” stili özel gereksinimli çocuğu olmayan düşük ekonomik düzeye sahip ebeveynlerde yüksek bulunmuştur. “Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım” stilini düşük ve yüksek ekonomik düzeye sahip ebeveynlerin; “Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya açık hale gelirim” stiline özel gereksinimli çocuğu olmayan yüksek ekonomik düzeye sahip ebeveynlerin ve hem özel gereksinimli hem de özel gereksinimli çocuğu olmayan düşük ekonomik düzeye sahip ebeveynlerin başvurduğu görülmektedir. “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” ve Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” stillerini tüm ebeveynlerin yüksek düzeyde başvurduğu görülmektedir. Uzlaşma stratejilerine ait bu bulgular incelendiğinde orta ekonomik düzeye sahip özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin diğer ebeveynlerden daha az kendi isteklerinden ödün verdikleri; özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre farklılaşmadığı ifade edilebilir. Düşük ve

yüksek ekonomik düzeye sahip ebeveynler arasında ise özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin çatışma sürecinde daha fazla uzlaşmacı tavır sergiledikleri söylenebilir.

Araştırmada ebeveynlerin hükmetme stratejisine ait “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stilini tüm ekonomik düzeylerdeki özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin yüksek düzeyde başvurdukları görülmektedir. Bu bulguya göre eğitim düzeyi ve özel gereksinimli çocuğu olup olmamanın bu stratejiyi kullanmalarında etkili olmadığı ifade edilebilir.

Araştırmada ebeveynlerin ekonomik düzeylerine göre kaçınma stratejilerine ait stil puanları incelendiğinde özel gereksinimli çocuğu olmayan ekonomik düzeyi yüksek ebeveynlerin “Çatışmayı şakaya dönüştürmeye çalışırım” ve “Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim” stiline; düşük ekonomik düzeye sahip özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin ise “Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim” stiline yüksek düzeyde başvurdukları görülmektedir. Kaçınma stratejisine başvuran bireylerin soruna, kendilerine ve karşısındaki bireylere ilgisini düşük tutarak çatışmayı inkar ettikleri görülmektedir. Bu bulgulara göre özel gereksinimli çocuğu olan düşük ekonomik düzeye sahip ebeveynler ve özel gereksinimli çocuğu olmayan yüksek ekonomik düzeye sahip ebeveynlerin kısa süreli rahatlama için çatışma yaratan durumu diğer ebeveynlerden daha fazla inkar ettikleri ifade edilebilir.

Araştırmada ebeveynlerin bütünleştirme stratejisine ait “Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” “Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim” ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stil aritmetik ortalama puanları her iki ebeveyn grubunda da yüksek çıkmakla beraber özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde daha yüksektir. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin “Probleme daha çok odaklanırım” ve “Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm” stillerine diğer ebeveynlere göre aritmetik ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuca göre özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin karşıladıkları çatışmaları çözerken hem kişilerarası ilişkiyi hem de çatışmaya dönük problemi ön plana alarak çatışmayı çözdükleri düşünülmektedir. Buradaki yükseklik özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çözüm için yaratıcı düşünmeyi, açık iletişim kurmayı ve bilgi alışverişini diğer ebeveynlere göre daha aktif olarak kullandıklarını göstermektedir. Özel gereksinimli çocuğun hayatlarına girmesiyle birlikte ebeveynler daha fazla kişiler arası sorunla mücadele ederek sorunları yapıcı bir şekilde ele almayı öğrendikleri düşünülebilir. Başka bir deyişle çatışma çözümünde olması arzu edilen

bütünleştirme stratejisine özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin daha fazla başvurdukları görülmektedir. Araştırmada bu sonuç, çocuklarının özel gereksinimli olmasıyla birlikte aile içi ve aile dışındaki kişiler arası ilişkilerde daha fazla sorunlarla karşılaşan ebeveynlerin bu sorunları ele alırken yaratıcı düşünme, problemi yapıcı bir şekilde çözüme kavuşturma süreçlerini daha fazla kullandıkları ifade edilebilir.

Uyma stratejisine ait “Karşımdaki insanların farkında olurum” ve “Diğer insanlara saygılı davranırım” stilleri aritmetik puan ortalamaları her iki grupta da yüksek olduğu görülmekle birlikte özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar ebeveynlerin çatışmalarda karşı tarafları dikkate aldığı ancak tamamen kendi amaçlarından vazgeçemediklerini düşünülebilir. Bu sonuca ek olarak çatışma süreçlerinde özel gereksinimli çocuğu olan bireylerin diğer ebeveynlere oranla karşı taraftaki bireyleri daha fazla önemsedikleri; bu sonucun nedeni olarak daha yüksek empatik düzeye sahip olmaları gösterilebilir. Bu çalışmadan elde edilen sonuç şu şekilde yorumlanabilir: yaşadıkları güçlüklerle bağlı olarak empati ile bağlantılı olduğu, ebeveynlerin diğer ebeveynlerden daha duyarlı bireyler oldukları söylenebilir. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin başkalarının görüşlerini tutumlarını daha fazla önemsedikleri anlamına gelmektedir.

Araştırmada uzlaşma stratejisine ait “Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlayamadığım şeyleri bulmaya çalışırım” ve “Bir uzlaşmaya varmayı denerim” stilleri aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olmayan; “Arkadaşlarıma sözle ifadeler kullanırım” ve “Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim” stili aritmetik ortalamaları özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynleri lehine yüksek bulunmuştur. Uzlaşma, çatışma çözüme ulaştırılması sürecinde tarafların her ikisinin birtakım isteklerinden ödün vermesidir. Her iki ebeveyn grubunun da uzlaşma stratejilerine ait stilleri kullandıkları görülmektedir. Bu stiller arasında özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler karşı tarafla iletişimi vurgulayan stillere diğer ebeveynlerden daha fazla başvurdukları görülmektedir. Özel gereksinimli çocuk sahibi ebeveynlerin yaşadıkları olumsuz durumlar neticesinde duygularının anlaşılmasını beklemektedir. Bu durum onları karşı tarafların duygularına da daha duyarlı bireyler olmalarını desteklediği düşünülmektedir. Bu durumda kendi düşünce ve duygularını karşı tarafa sözlü olarak bildirerek çatışma sürecinde olumlu duyguların yoğun olduğu çözüm yolları denedikleri ifade edilebilir.

Araştırmada, hükmetme stratejilerine ait yalnızca “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stili aritmetik ortalamasının özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler lehine

olmak üzere her iki grupta da yüksek olduğu görülmektedir. Berking (2018) çatışma sürecinde ortaya çıkan öfke, üzüntü ya da hayal kırıklığı gibi olumsuz duygular, olumlu duygulara göre daha yoğun hissedildiğini ifade etmektedir. Bu duygular ortaya çıktığında ebeveynlerin duygusal farkındalıklarını kendilerine yönlendirmelerinin beklendiği bir sonuç olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak özel gereksinimli çocuğu olan ebeveyn sürekli kaygı ve umutsuzluk gibi birçok olumsuz duyguyla baş etmek zorunda kalmaktadır (Danış, 2006). Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin diğer ebeveynlerden daha fazla “Kendi hissettiklerimin daha fazla farkındayım” stilini kullanmaları; çatışma sürecinde yaşadığı olumsuz duygulara ek olarak çocuklarının özel durumundan kaynaklanan sürekli baş etmek zorunda kaldıkları olumsuz duyguların varlığı ile açıklanabilir.

5.1.2. Ebeveynlerin bilişsel duygu düzenleme stratejilerine yönelik bulgulara ilişkin tartışma ve yorumlar

Araştırma bulgularına göre, kadınların özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kendini suçlama, kabul etme, ruminasyon, yıkım ve diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaştığı; erkeklerin özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kendini suçlama, kabul etme, ruminasyon, plana tekrar odaklanma, bakış açısına yerleştirme ve diğerlerine suçlama stratejilerinin anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

Kendini suçlama ve diğerlerini suçlama stratejileri hem erkek hem de kadın katılımcılara arasından özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek olduğu görülmektedir. Bilişsel duygu düzenleme stratejisi olarak kendini suçlayan bireylerde yaşanan olayla ilgili kendini sorumlu tuttuğu görülmektedir (Yeşiltaş, 2020). Diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejisi ise yaşanan deneyimler sonucunda oluşan olumsuz duygularla baş edebilmek için sorunun diğer kişilerde ya da çevrede olduğuna dair düşünceleri içerir. Ebeveynler özel gereksinimli çocukları olduğunu öğrenmeleri ile birlikte birçok zorlu süreçleri yaşayarak en son kabullenme aşamasına gelebilmektedir. Kabullenme aşamasına gelene kadar birçok zorlu duygu ile baş başa kalmakta ve bu süreçlerde başına gelen kötü durumdan dolayı kendini, eşini, uzmanları, tanrıyı veya çevreyi suçlamaktadır. Elde edilen sonuç, özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çeşitli kaynaklardan destek alarak ya da almaksızın kabullenme aşamasına geldiklerinde daha önce deneyimledikleri ve üstesinden geldikleri kendini suçlama ve diğerlerini suçlama stratejilerine diğer ebeveynlerden daha az başvurdukları ile ifade edilebilir.

Araştırmada, kadın katılımcıların özel gereksinimli çocuğu olup olmama değişkenine göre kabul etme stratejilerinin farklılaştığı ve bu farklılaşmanın özel gereksinimli çocuğu olan annelerin lehine olduğu görülmektedir. Kabul etme bireyin yaşanan olay ile ilgili duygularını bastırmadan ya da değiştirmeden olduğu gibi kabul etmeye yönelik düşüncelerini yönetmesidir (Wolgast vd., 2011). Aşama Modeli'ne göre şok, öfke, pazarlık, depresyon ve nihai olarak kabul aşamasına gelen ebeveynin çocuğunun özel gereksiniminden doğan durumları ve duyguları olduğu gibi kabul ettiği düşünüldüğünde stres yaratan diğer durumlarda da aynı stratejiyi kullandığı düşünülebilir.

Araştırma sonuçları incelendiğinde kadın ve erkek katılımcıların stres yaratan durumlarda ruminasyon bilişsel duygu düzenleme stratejisini kullanmalarının özel gereksinimli çocuğu olup olmamasına göre farklılaştığı görülmektedir. Özel gereksinimli çocuğu olmayan anneler daha çok başvurdukları görülürken; babalar arasından bu durumun tersi olarak özel gereksinimli çocuğu olan babaların daha fazla başvurduğu görülmektedir. Ruminasyon stres yaratan durumlar ve sonuçları ile ilgili pasif biçimde düşünmeyi olarak ifade edilmektedir. Annelerin birincil bakım veren bireyler olarak doğumlarından itibaren çocukları ve çocukların sorunları ile daha fazla ilgilenmektedirler. Çocuğun özel gereksinimle dünyaya gelmesi, annelerin çocuğu ile ilgili çok daha fazla sorunla baş başa kalmalarına ve işlevsel çözümlere ulaşabilmeleri için duygularını kontrol ederek yaratıcı çözüm yolları bulmalarını gerekli kılmaktadır. Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin sürece odaklanarak aktif bir şekilde hareket etmeleri onların daha az ruminasyon bilişsel duygu düzenleme stratejilerine yönelmeleri ile açıklanabilir. Bunun yanı sıra babalarda durumun farklı olduğu, özel gereksinimli çocuğu olan babaların daha fazla ruminasyona başvurduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde; Martin ve Dahlen (2005), Öngen (2010), Nolen-Hoeksema (2010), Ataman (2011), Rey Peña ve Extremera Pacheco (2012), Akyunus İnce (2012), Özen-Rıza (2016) yaptıkları araştırmalarda erkeklerin kadınlara oranla ruminasyona daha az başvurduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmada yapılan analizlerin sonucu bu durumu destekler niteliktedir. Ancak babaların özel gereksinimli çocuğa sahip olmaları hayatlarını zorlaştıran, stres yaratan birçok durumu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların bazıları rahatlıkla çözülebilecek sorunlar olmakla birlikte birçoğu büyük mücadeleler gerektiren ve zaman zaman çözülemeyecek sorunlardır. Özel gereksinimli çocuğu olan babaların ruminasyon bilişsel duygu düzenleme stratejilerine başvurmaları diğer babalara oranla daha fazla strese maruz kalmaları ile açıklanabilir.

Araştırmada, erkek katılımcılar arasında özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama durumuna göre plana tekrar odaklanma ve bakış açısına yerleştirme stratejileri özel gereksinimli çocuğu olan erkeklerin lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Garnesfski (2001), olumsuz bir olayla başa çıkmak için olayın nasıl ele alınacağını işlevsel bir şekilde düşünmeye plana tekrar odaklanma; olayın değerini azaltarak yarattığı stres durumundan kaçınmaya çalışmak ise bakış açısına yerleştirme olarak ifade etmektedir. Stres yaratan durumlarla diğer babalardan daha sık karşılaşılan özel gereksinimli çocuk babalarının her iki stratejiye başvurmaları da kaygıyı yönetmeleri ve iyimser hissetmeleri ile sonuçlanmaktadır. Bunun yanı sıra plana tekrar odaklanma adaptif bir strateji olup bireylerin benlik saygısı ile ilişkili olmakla birlikte Schroevers vd. (2007)'e göre bakış açısına yerleştirme, kısa bir süreliğine iyilik halini yükseltmekte, uzun vadede ve sık kullanıldığı depresyonla ilişkili olduğu bilinmektedir.

Araştırmada, kadın katılımcılar arasında ebeveynin özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama durumuna göre yıkım bilişsel duygu düzenleme stratejisi özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Yıkım, yaşanan olayın gerçek değerinin üzerinde olumsuz ve abartılı bir şekilde anlam yüklemektir. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler karşılaştıkları bazı sorunları yaratıcı sorun çözme stilleri kullanarak ya da olumlu kişilerarası ilişkiler geliştirerek çözebilmektedirler. Ancak yaşanan bazı olayların çözümü her zaman kolay olmamakta zaman zaman ise çözümsüz kalabilmektedir. Bu durumlarla diğer ebeveynlerden daha sık karşılaşılan özel gereksinimli çocuğu olan annelerin olaylara karşı umutsuzluk düzeylerinin yüksek olduğu bilinmektedir (Dönmez, Bayhan ve Artan, 2001; Dökmen ve Kışlak, 2004; Danış, 2006; Karadağ, 2009). Umutsuzluk, bireyin geleceğe yönelik beklentilerinin olumsuz yönde olduğu duygu durumunu ifade etmektedir. Umutsuzluk ve yıkım bilişsel duygu düzenleme stratejisinin depresyonla ilişkili olduğunu gösteren çok sayıda çalışmalar bulunmaktadır (Sullivan vd., 1995; Kallay vd., 2009).

Ebeveynleri yaş gruplarına göre genç yetişkinliğin sonu, orta yetişkinliğin başı olan kronolojik olarak 40 yaş (Santrock, 2011) göz önüne alınarak veriler toplanmış ve analizler yapılmıştır. 40 yaş ve üzeri ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre kendini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmaktadır. Olumsuz bir duygu yaratan durumlarda 40 yaş ve üzeri ebeveynler özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynler daha fazla kendini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejisine başvurumaktadırlar. Çocuğunun özel gereksinimli olduğunu öğrenen ebeveynlerin yaşadığı

süreci Kübler-Ross modeli ile açıklamak mümkündür. Bu modele göre ebeveyn inkar, öfke, pazarlık, depresyon aşamalarının ardından kabullenme aşamasına ulaşmaktadır. Özellikle öfke aşamasında başına gelen durum için kendini, eşini, uzmanları ya da tanrıyı sorumlu tutmaktadır. Ebeveynin yaşanmışlıkları ve deneyimleri sonucu kabullenme aşamasına geldiği düşünüldüğünde tipik çocuğu olan ebeveynlerle karşılaştırıldığında olaylar karşısında olayları daha çok olduğu gibi kabul etme, daha az kendini ve diğer bireyleri sorumlu tutma eğilimi göstermesi beklenmektedir. Kabul etme ve diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejileri her iki yaş grubunda da özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre farklılaşmaktadır. Kabul bilişsel duygu düzenleme stratejisi özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine iken diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejisi özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine anlamlı düzeyde daha yüksektir. Araştırmanın diğer bir alt boyutu olan ruminasyona yönelik tutumlar incelendiğinde 40 yaş ve üzeri ebeveynlerde özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre farklılaşmaktadır. 40 yaş ve üzeri ebeveyn grubunda, özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynler olan ebeveynlere oranla daha fazla ruminasyona başvurumaktadırlar.

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin sosyoekonomik düzeylerine göre bilişsel duygu düzenleme stratejileri incelendiğinde; düşük SED sahip ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğa sahip olmama durumuna göre kendini suçlama ve diğerlerini suçlama stratejilerinin özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine farklılaştığı görülmektedir. Bu bulguya göre düşük SED sahip ebeveynlerden özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynler olumsuz bir durumla karşı karşıya kaldıklarında özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerden daha fazla kendilerini ya da çevreyi sorumlu tutma eğilimi göstermektedirler. Sosyoekonomik düzeye göre ayrıldığında gruplar arasında farklılaşma en çok orta SED sahip ebeveynlerde olduğu görülmektedir. Nüfus dağılımı göz önüne alındığında (TÜİK, 2022) orta gelir düzeyine sahip ebeveynlerin toplumun büyük çoğunluğunu oluşturduğu, istatistiki verilerin de bu çoğunluğa bağlı olarak daha fazla farklılaştığı düşünülebilir. Orta SED sahip ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğu olma durumuna göre karşılaştırıldığında kabul etme, plana tekrar odaklanma, bakış açısına yerleştirme, yıkım ve diğerlerini suçlama stratejilerinin farklılaştığı görülmektedir. Kabul etme, plana tekrar odaklanma, bakış açısına yerleştirme ve yıkım stratejilerine başvurma düzeyi özel gereksinimli çocuğu olan; diğerlerini suçlama stratejisi ise özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek bulunmuştur. Kabul etmenin yaşanan bir durumu ilgili duyguları değiştirmeye ya da bastırmaya ihtiyaç duymadan olduğu gibi kabullenmeyi; plana tekrar

odaklanma ise olumsuz durumla ilgili duyguları bastırmayıp olayı yeniden ele almayı ifade eden adaptif bir duygu düzenleme stratejileridir. Bu bulgulara göre orta SED sahip özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin olumsuz durumlarda duygularını bastırmadıkları, olduğu gibi kabul ettikleri ve olayları yeniden ele alıp nasıl çözüleceğini diğer ebeveynlerden daha fazla düşündükleri ifade edilebilir. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin sıklıkla olumsuz durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Olayları ele alırken duygularını diğer ebeveynlerden daha az değiştirerek olaya odaklandıkları ve olayı çözmek için yeniden organize oldukları düşünülebilir. Garnesfski vd. (2001)'e göre bu durum ebeveynlerin kaygı düzeylerini azaltarak, benlik saygılarını yükseltmektedir. Buna ek olarak adaptif olmayan duygu düzenleme stratejileri arasında yer alan bakış açısına yerleştirme ve yıkım stratejilerine orta SED sahip özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin daha fazla başvurdukları görülmektedir. Özel gereksinimli çocuğa sahip olmakla birlikte çocukları ile evde ya da toplumsal alanlarda yaşadıkları birçok olumsuz durum bazen çözülemeyecek boyutta olabilmektedir. Bu durumla sıklıkla karşılaşan olayların yarattığı olumsuz duygularla baş edebilmek için daha fazla olayın değerini azalttıkları düşünülebilir. Bu durumların sıklıkla ve yoğun bir şekilde başlarına gelmesi ise onların her şeyin daha kötüye gideceğine dair umutsuzluk içinde olmaları ile açıklanabilir. Yüksek SED sahip ebeveynlerin kendini suçlama, diğerlerini suçlama ve yıkım bilişsel duygu düzenleme stratejileri özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine yüksek bulunmuştur. Olumsuz durumla karşı karşıya kalan ebeveynlerin olay ya da durumla ilgili kendini sorumlu tutması kendini suçlama; çevreyi ya da diğer kişileri sorumlu tutması diğerlerini suçlama, durumla ilgili her şeyin kötüye gideceğine dair düşüncelere kapılması ise yıkım bilişsel duygu stratejilerini kullandığını ifade etmektedir. Bu stratejilerin her biri adaptif olmayan bilişsel duygu düzenleme stratejileridir. Özel gereksinimli çocuğu olmayan yüksek SED sahip ebeveynlerin diğer ebeveynlerden daha fazla adaptif olmayan bilişse duygu stratejilerini kullandıkları görülmektedir. Özel gereksinimli çocuğun dünyaya gelmesi ile birlikte ebeveynler yas sürecinden geçmekte; özellikle kendini ve çevreyi suçladıkları sürecin sonunda kabullenme aşamasına gelmektedirler. Bu durumu deneyimleyen ebeveynlerin olumsuz diğer durumlarla karşılaştıklarında daha az kendilerini ya da çevreyi suçladıkları ifade edilebilir. Yüksek SED sahip ebeveynlerin hayatlarında karşılaştıkları sorunlarda ekonomik zorluklar yaşamaları diğer SED sahip ebeveynlerden daha az olduğu düşünüldüğünde özel gereksinimli çocukları ile ilgili sağlık, eğitim ya da sosyal yaşama entegre olmaları için daha fazla kaynağa sahiptirler. Bu durumun olumsuz olaylarla karşılaştıklarında diğer ebeveynlerden daha az her şeyin daha kötü olacağına dair inançlara sahip olmalarını açıklayabileceği düşünölmektedir.

Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin eğitim durumlarına göre bilişsel duygu düzenleme stratejilerine bakıldığında ilköğretim, lise ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre kendini suçlama ve diğerlerini suçlama alt boyutlarının özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine farklılaştığı görülmektedir. İlköğretim, lise ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin diğer ebeveynlere oranla yaşanan olumsuz durumlarda daha az kendilerini ve diğer bireyleri suçladıkları görülmektedir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadıkları yas sürecinin sonunda kabul aşamasına geçmektedirler. Bu durumu deneyimleyen ebeveynlerin yaşanan olumsuz durumlarla ilgili duygularını düzenlerken de bu deneyimlerinden yararlanarak kendilerini veya diğer bireyleri daha az suçlama eğilimi gösterdikleri ifade edilebilir. Lisans mezunu ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre kabul etme, pozitif tekrar odaklanma, plana tekrar odaklanma, pozitif yeniden gözden geçirme, bakış açısına yerleştirme, yıkım ve diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutları farklılaşmaktadır. Diğerlerini suçlama özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine daha yüksek iken; kabul etme, pozitif tekrar odaklanma, plana tekrar odaklanma, pozitif yeniden gözden geçirme, bakış açısına yerleştirme ve yıkım bilişsel duygu düzenleme stratejileri özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine daha yüksek bulunmuştur. Özel gereksinimli çocuğa sahip olan ebeveynlerin kabullenme sürecine kadar başına gelen bu olumsuz olayla baş edebilmek için kendini, eşini, uzmanı ya da yaratıcıyı suçlama aşamalarını geçtikleri bilinmektedir. Yaşadığı bu deneyim, özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynin olumsuz duygularla baş edebilmek için diğer ebeveynlerden daha az diğerlerini suçladığı ve yaşadığı olumsuz duyguyu daha fazla olduğu gibi kabul etmesinde etkili olduğu ifade edilebilir. Bunun yanı sıra özel gereksinimli çocuğa sahip olmanın maddi, fiziki ya da ruhsal olarak ebeveynde birçok zorlanmaya sebep olduğu bilinmektedir. Başa çıkılması için çok fazla çaba gerektiren birçok sorun yaşarken bazı sorunlar da çözümsüz kalabilmektedir. Bu durumları sıklıkla deneyimleyen özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynin yaşanan olay üzerine tekrar düşünerek olumsuz durumu ortadan kaldırmaya çalıştığı düşünülebilir. Olayı çözümleyememe durumunda olayın kendisine katabileceği olumlu kazanımlara odaklanarak olayla ilgili olumlu anlamlar yaratmaya çalıştığı ifade edilebilir. Olumsuz durumlarla sıklıkla karşılaştığı düşünüldüğünde olayın olumlu yönlerine odaklanarak ya da olayın değerini azaltarak olayın yarattığı olumsuz duygu ile baş etmeye çalıştığı ifade edilebilir. Buna ek olarak çözümsüz kalan durumlar stres ve kaygının yoğun bir şekilde hissedilmesine neden olmakta ve ebeveynlerde her şeyin çok kötüye gideceğine dair düşüncelerin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.

Ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama değişkenine göre bilişsel duygu düzenleme stratejilerinden kendini suçlama, diğerlerini suçlama, kabul etme, plana tekrar odaklanma, bakış açısına yerleştirme ve diğerlerini suçlama, kabul etme, plana tekrar odaklanma, bakış açısına yerleştirme ve yıkım boyutları anlamlı farklılık görülmektedir. Özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynler anlamlı düzeyde daha çok kendini suçlama ve diğerlerini suçlama stratejileri kullanırken; özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler kabul etme, plana tekrar odaklanma, bakış açısına yerleştirme ve yıkım stratejileri kullanmaktadır. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin diğer ebeveynlerden daha az kendini ve başkalarını suçlama; daha fazla kabul bilişsel duygu düzenleme stratejisi kullanmaları Kübler-Ross'un yas modeli ile açıklanabilir. İnkâr, öfke, pazarlık, depresyon ve kabullenme süreçlerini yaşayan ebeveynler birçok duygusal dalgalanma yaşamaktadırlar. Özellikle öfke aşamasında çocuklarının özel gereksinimli olmasında uzmanları, kendilerini, tanrıyı ve aile bireylerini suçlama gibi tepkiler vermektedirler. Bu aşamanın ardından pazarlık, depresyon ve nihayetinde kabul aşamasına ulaşmaktadırlar. Bu süreçleri yaşayıp kabul aşamasına gelen bir ebeveynin olumsuz duyguları yaratan durumlarda da daha az suçlama eğilimi göstereceği düşünülebilir. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarının nitelikli eğitime ulaşması, okula kabul edilmesi, toplumsal yaşamda var olabilmesi hatta toplu taşımalarda seyahat edebilmesi çok büyük mücadeleler gerektirmektedir. Bu ebeveynler çocuklarının özel durumundan dolayı günlük hayatta çok fazla sorunla karşılaşmakta bu sorunları çözebilmek için alternatif yöntemler denemektedirler. Tüm bu çabalarına rağmen kendilerini zaman zaman çözümsüzlük içinde bulup her şeyin olumsuz sonuçlanacağına, artık devam edemeyeceklerine yönelik düşüncelere kapılabilmektedirler. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler bu senaryoyu çocuklarının özel durumunu öğrendikleri günden itibaren defalarca prova etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu durum özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin diğer ebeveynlere göre daha fazla plana tekrar odaklanma, bakış açısına yerleştirme ve yıkım bilişsel duygu düzenleme stratejileri kullanmalarını açıklayabilmektedir.

5.1.3. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin çatışma çözme stilleri ve bilişsel duygu düzenleme stratejileri arasındaki korelasyona yönelik bulgulara ilişkin tartışma ve yorumlar

Araştırmanın korelasyon sonuçları özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynler olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Her iki grupta da farklı stratejilere ait çatışma çözme stilleri ile duygu düzenleme stratejileri arasında ilişki olduğu görülmektedir. Sonuçlar yorumlanırken gruplar arasında korelasyonun yüksek olduğu stiller göz önüne alınmaktadır.

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin kendini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki uyma çatışma çözme stratejisine ait “pes ederim” stili arasında pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde hükmetme çatışma çözme stiline ait “kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stili arasında pozitif yönde olduğu görülmektedir. Kendini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejisi stres yaratan durumlarda bireylerin kendilerini sorumlu tutmasıdır. Çocuğu özel gereksinimli olan ebeveynlerin utanç, suçluluk gibi duygularla yoğun bir şekilde baş etmek zorunda kaldıkları bilinmektedir (Metin, 2018; Özen, 2016). Bear vd. (2009), üniversite öğrencileriyle yürüttükleri bir çalışmada öfke ve utanma duyguları ile kendini suçlama arasında ilişki olduğu tespit etmişlerdir. Bir çatışma ile karşı karşıya kalan özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynin durumla ilgili suçluluk duygusunu daha çok kendine atfedip diğer kişilerle çatışma durumunda karşı taraf ile ilişkiyi korumak amacıyla uyma stratejisini kullanacağı düşünülebilir. Tipik gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynlerin stres yaratan bir durumla karşılaştıklarında kendilerini suçlama eğilimi göstermeleri kendi hissettiklerine karşı daha yoğun farkındalıklarının olması ile açıklanabilir.

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin kabul etme bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki uyma çatışma çözme stratejisine ait “inanmasam da yanlışımlı kabul ederim” stili arasında negatif yönde ilişki görülmektedir. Kabul etme duygu düzenleme stratejisinde birey durumu ve yarattığı duyguyu olduğu gibi kabul etmesidir. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler aşama modeline göre duygularıyla yüzleşerek kabul aşamasına gelmektedir. Bu aşamaya geçiş sürecinde psikolojik danışmanlardan, psikologlardan veya diğer meslek üyelerinden destek almaktadırlar (Bakkaloğlu, 2013). Aldıkları desteğin kabul etme bilişsel duygu düzenleme stratejisini ile paralel olarak daha düşük düzeyde “inanmasam da yanlışımlı kabul ederim” stilini tercih etmeleri üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde kaçınma çatışma çözme stratejisine ait “anlaşmış gibi görünürüm” stili arasında pozitif yönde olduğu görülmektedir. Sepetçi (2019), yürüttüğü çalışmada kabul bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile öfkenin bastırılması arasında ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışma sonuçları araştırmanın bulgularıyla uyumlu görülmektedir.

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin düşünceye odaklama (ruminasyon) bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait “diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” stili ile pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde hükmetme stratejisine ait “kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stili arasında pozitif yönde olduğu görülmektedir. Özel gereksinimli çocuğu

olan ebeveynlerin yaşadıkları olumsuz deneyimlerin yarattığı duygular diğer bireylere yönelik daha duyarlı olmalarını desteklediği ve empatik becerilerini geliştirdiği söylenebilir. Özel gereksinimli bireylerin olumsuz bir durumun ardından tekrarlayıcı şekilde ve pasif şekilde karşı tarafın hissettiklerine odaklanmış olması onların daha empatik ve duyarlı bireyler olmaları ile açıklanabilir. Tipik gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynlerde ruminatif düşünce ile daha çok kendi süreçleri üzerine yoğunlaştıkları görülmektedir.

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin pozitif tekrar odaklanma bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait “çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler ararım” stili ile pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait “kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” stili arasında pozitif yönde olduğu görülmektedir. Pozitif yeniden odaklanma bilişsel duygu düzenleme stratejisi stres yaratan durumlarda olayın olumsuz yönlerini geriye atıp olumlu taraflarına odaklanmayı içermektedir. Bu yönüyle her iki ebeveyn grubunun da kişiler arası çatışmalarda daha olumlu taraflarına odaklanmaya çalışarak olumlu çatışma çözme stilleri kullandıkları düşünülebilir.

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin plana tekrar odaklanma bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait “çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler ararım” stili ile pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde bütünleştirme stratejisine ait “kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” stili arasında pozitif yönde olduğu görülmektedir. Her iki ebeveyn grubunda da adaptif bilişsel duygu düzenleme stratejisi olan plana tekrar odaklanma ile olumlu çatışma çözme stilleri arasında yüksek ilişki olduğu bulgulanmıştır. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerinin çocuklarının özel durumu ile ayrımcı tutumlara maruz kalmaları, kamusal alandan dışlanmaları, okula kabul edilmeme gibi birçok konuda mücadele vermeleri gerekmektedir (Simplican, Leader, Kosciulek & Leahy, 2015). Yaşadıkları olumsuz deneyimler neticesinde ebeveynler özel gereksinimli çocuklarını toplumsal hayata kabul ettirebilmeleri için kurumlarla, yöneticilerle ya da uzmanlarla pazarlığa girmek zorunda kaldıkları ifade etmektedirler (Buluş ve Ersoy, 2019). Bu yaşanmışlıklar düşünüldüğünde; özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çatışma yaratabilecek olumsuz durumlarla baş edebilmek için durumu yeniden gözden geçirirken çözümün olumlu olmasına odaklandıkları ifade edilebilir. Kabasakaloğlu (2019), yaptığı araştırmada plana yeniden odaklanma bilişsel duygu düzenlemesi kullanan bireylerin daha az kişilerarası ilişki problemi yaşadıklarını ifade

etmektedir. Bireylerin adaptif bilişsel duygu düzenleme stratejileri kullandıkların saldırgan tutumların azalacağı (Roberton vd., 2012; Bayraktar 2018; Çelik, Onat-Kocabıyık 2014), düşünüldüğünde; elde edilen bu sonucun literatürle desteklendiği görülmektedir.

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin pozitif yeniden gözden geçirme bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki uyma çatışma çözme stratejisine ait “karşımdaki insanların duygularından haberdar olurum” stili ile pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde uyma çatışma çözme ilişkisine ait “diğer insanlara saygılı davranırım” stili arasında pozitif yönde olduğu görülmektedir. Pozitif yeniden gözden geçirme bilişsel duygu stratejisine başvuran kişi stres yaratan durumlarda olumlu anlamlar yaratmaya yönelik tutum sergilemektedir. Her iki ebeveyn grubunda da çatışma yaşanan karşı tarafla ilgili olumlu anlamlar içeren çatışma çözme stilleri arasında ilişki görülmektedir. Empati yani eşduyum başkalarının içinde bulunduğu durumları ve duyguları anlamak olarak ifade edilebilir. Elde edilen bu sonuca göre; özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin olumsuz bir durumla karşı karşıya kaldığında olayı yeniden gözden geçirirken karşıdaki bireyin duygularını da düşünerek hareket ettiği ifade edilebilir.

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin bakış açısına yerleştirme (olayın değerini azaltma) bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait “çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya daha açık hale gelirim” stili ile pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde hükmetme çatışma çözme stratejisine ait “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stili arasında pozitif yönde olduğu görülmektedir. Bakış açısına yerleştirme olumsuz bir durumla karşı karşıya kalan bireyin olayın değerini azaltarak olumsuz duygularla baş etmeye çalışmasıdır. Özel gereksinimli çocuk ebeveynler çocuklarının özel durumları ile ilgili okulda, hastanede ya da diğer kamusal alanlarda çatışmalar yaşamaktadır. Bu çatışmalar her zaman bekledikleri şekilde sonuçlanmamaktadır. Bu durumlarla baş edebilmeleri için mantığa bürüne ya da olayın değerini azaltma gibi stratejileri başvurmaktadırlar. Elde edilen bu sonuç, ebeveynlerin çatışmada artış olduğunda uzlaşmayı sağlamak için çatışma yaşanan durumun değerini azaltarak üstesinden geldiklerini ifade etmektedir. Özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynler ise çatışma yaşanan olumsuz durumda olayın değerini azaltırken daha çok kendi duygularını vurgulamaktadırlar. Kabasakaloğlu (2019), yaptığı araştırmasında bakış açısına yerleştirme duygu düzenleme stratejileri ile kişilerarası ilişki problemleri arasında pozitif yönde

ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç tipik gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynlerin kullandıkları stili ile ilgili bulguyu desteklemektedir.

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yıkım bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki hükmetme çatışma çözme stiline ait “fiziksel olarak kavga ederim” stili ile pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde uyma çatışma çözme stratejisine ait “pes ederim” stili arasında pozitif yönde olduğu görülmektedir. Martin ve Dahlen (2005), yaptıkları çalışma bulgularında öfke duygusu ile yıkım arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuç özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin bulgularını destekler niteliktedir. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin tipik gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynlerden farklı olarak daha fazla güçlkle karşılaşmaktadırlar (McIntyre, Eckert, Fiese, Reed ve Wildenger, 2010; Bakkaloğlu, 2013). Bazı güçlükler ve sorunları çözmek, çocuklarının eğitim hayatına devam edebilmeleri, sağlık sisteminden yararlanabilmeleri ya da toplumsal hayatta var olabilmeleri için vazgeçilmez olmaktadır. Birçok yolu denemesine rağmen sorunları ve çatışmaları çözemeyen ebeveyn, umutsuzluk, tükenmişlik, kaygı ve stresten muzdarip olmakta ve her şeyin daha kötüye gideceğine yönelik inanış geliştirebilmektedir. Bu duygularla mücadele eden ebeveynin sorunları çözmek için şiddete başvurabileceği düşünülebilir. Özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynler olumsuz durum ile ilgili her şeyin kötüye gideceğine dair inanç geliştirdiklerinde mücadele etmek yerine daha pasif bir tutum olan pes etmeyi tercih ettikleri ifade edilebilir.

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki hükmetme çatışma çözme stratejisine ait “bir çözüm yolu buluncaya kadar sızlanır, şikayet ederim” stili ile pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait “probleme daha çok odaklanırım” stili arasında ilişki olduğu görülmektedir. Bulgular incelendiğinde özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin adaptif olmayan duygu düzenleme stratejisi olan diğerlerini suçlama ile beklendik şekilde hükmetme stratejisine ait stil ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durum ebeveynlerin yaşadıkları stresli durumlarda diğer bireylerin sorumluluğun daha fazla olduğunu düşündüklerinde çatışmaları çözebilmenin karşı tarafın harekete geçmesini beklediklerini düşündürmektedir. Bu durum Bakkaloğlu'nun (2013) çalışmasında da özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin uzmanlardan “çocuk ve ailesiyle empati kurma ve olumlu tutumlar geliştirme”ye yönelik beklentileri olduğuna dair bulgusu ile açıklanabilir.

5.2. Sonuçlar

Araştırmada elde edilen bulgular ile ilişkili sonuçlara yer verilmiştir.

1. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan anneler en çok bütünüştirme çatışma çözme stratejilerine, en az kaçınma çatışma çözme stratejilerine başvurmaktadırlar. Özel gereksinimli çocuğu olan anneler çatışma sürecinde karşısındaki bireylerin duygularına odaklanırken, özel gereksinimli çocuğu olmayan annelerin kendi duygularına daha çok odaklanmaktadırlar.
2. Özel gereksinimli çocuğu olan babalar çatışma sürecinde bütünüştirme stratejilerine ait stillere başvururken, özel gereksinimli çocuğu olmayan babalar bütünüştirme stratejisine ait stillere başvurmamaktadır. Ek olarak; özel gereksinimli çocuğu olmayan babalar çatışma sürecinde uzlaşma stratejilerine ait stilleri özel gereksinimli çocuğu olan babalardan daha az kullanmaktadırlar.
3. Özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan genç yetişkin ve orta yetişkin ebeveynler en fazla bütünüştirme çatışma çözme stratejilerini, en az kaçınma çatışma çözme stratejilerine başvurmaktadırlar.
4. Özel gereksinimli çocuğu olan ilköğretim mezunu ebeveynler çatışma sürecinde yaratıcı düşünme, açık iletişim ve bilgi alışverişi gibi süreçleri içeren bütünüştirme stratejilerini özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerden daha az başvurmaktadırlar.
5. Lise mezunu özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin uzlaşma stratejilerini kullanmada sınırlılıklar yaşamaktadırlar. Lise mezunu özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin diğer ebeveynlerden daha fazla kaçınma stratejilerine başvurmaktadırlar.
6. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler, eğitim düzeyi arttıkça çatışma sürecinde istedik bir tutum olan bütünüştirme ve uzlaşama stratejilerini kullanma eğilimleri artmaktadır.
7. Özel gereksinimli çocuğu olan düşük SED sahip ebeveynler ve özel gereksinimli çocuğu olmayan yüksek SED sahip ebeveynler kaçınma stratejilerini diğer ebeveynlerden daha fazla kullanmaktadırlar.
8. Ekonomik olarak dezavantajlı olan düşük gelir düzeyine sahip ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğa sahip olmakla birlikte çatışma sürecinde uzlaşmacı tavır sergilemek için anlaştıkları ve anlaşamadıkları şeyleri bulmakta sınırlılık yaşamaktadırlar.
9. Bütünüştirme stratejilerini özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerden daha fazla kullanmaktadır. Uyuma ve uzlaşma

stratejilerine ait karşıdaki bireylerin duygularından haberdar olma, karşıdaki bireyler ile iletişimi vurgulayan stilleri özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler daha fazla kullanmaktadırlar.

10. Kadın katılımcılar arasında; özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre kendini suçlama, kabul etme, ruminasyon, yıkım ve diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmaktadır. Kabul etme ve yıkım stratejileri özel gereksinimli çocuğu olan; kendini suçlama, ruminasyon ve diğerlerini suçlama stratejileri özel gereksinimli çocuğu olmayan annelerin lehinedir.
11. Erkek katılımcılar arasında; özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre kendini suçlama, ruminasyon, plana tekrar odaklanma, bakış açısına yerleştirme ve diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmaktadır. Ruminasyon, plana tekrar odaklanma ve bakış açısına yerleştirme stratejileri özel gereksinimli çocuğu olan; kendini suçlama ve diğerlerini suçlama stratejileri özel gereksinimli çocuğu olmayan babaların lehinedir.
12. 40 yaş altı katılımcılar arasında; özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre kabul etme, yıkım ve diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmaktadır. Kabul etme ve yıkım stratejileri özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin; diğerlerini suçlama özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehinedir.
13. 40 yaş ve üzeri katılımcılar arasında; özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre kendini suçlama, kabul etme, ruminasyon ve diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmaktadır. Kabul etme stratejisi özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin; kendini suçlama, ruminasyon ve diğerlerini suçlama özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehinedir.
14. Düşük sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynler arasında; özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre kendini suçlama ve diğerlerini suçlama stratejileri farklılaşmaktadır. Farklılaşma özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehinedir.
15. Orta sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynler arasında; özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre kabul etme, plana tekrar odaklanma, bakış açısına yerleştirme, yıkım ve diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmaktadır. Kabul etme, plana tekrar odaklanma, bakış açısına yerleştirme ve yıkım stratejileri özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin lehine, diğerlerini suçlama özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehinedir.

16. Yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynler arasında; özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre kendini suçlama, yıkım ve diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmaktadır. Yıkım stratejisi özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin; kendini suçlama ve diğerlerini suçlama stratejileri özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehinedir.
17. İlköğretim ve lise mezunu ebeveynler arasında; özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre kendini suçlama ve diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme becerileri özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehine farklılaşmaktadır.
18. Lisans mezunu ebeveynler arasında; özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre kabul etme, pozitif tekrar odaklanma, plana tekrar odaklanma, pozitif yeniden gözden geçirme, bakış açısına yerleştirme, yıkım ve diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmaktadır. Kabul etme, pozitif tekrar odaklanma, plana tekrar odaklanma, pozitif yeniden gözden geçirme, bakış açısına yerleştirme ve yıkım özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin; diğerlerini suçlama özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehinedir.
19. Lisansüstü eğitim seviyesine sahip ebeveynler arasında; özel gereksinimli çocuğu olup olmama durumuna göre kendini suçlama, ruminasyon ve diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejileri farklılaşmaktadır. Farklılaşma özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerin lehinedir.
20. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin kendini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki uyma çatışma çözme stratejisine ait “pes ederim” stili arasında pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde hükmetme çatışma çözme stiline ait “kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stili arasında pozitif yöndedir.
21. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin kabul etme bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki uyma çatışma çözme stratejisine ait “inanmasam da yanlışımı kabul ederim” stili arasında negatif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde kaçınma çatışma çözme stratejisine ait “anlaşmış gibi görünürüm” stili arasında pozitif yöndedir.
22. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin düşünceye odaklama (ruminasyon) bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait “diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım” stili ile pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde hükmetme stratejisine ait “kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stili arasında pozitif yöndedir.

23. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin pozitif tekrar odaklanma bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait “çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler ararım” stili ile pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde bütünleştirme çatışma çözme stratejisine ait “kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” stili arasında pozitif yöndedir.
24. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin plana tekrar odaklanma bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait “çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler ararım” stili ile pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde bütünleştirme stratejisine ait “kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum” stili arasında pozitif yöndedir.
25. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin pozitif yeniden gözden geçirme bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki uyma çatışma çözme stratejisine ait “karşımdaki insanların duygularından haberdar olurum” stili ile pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde uyma çatışma çözme ilişkisine ait “diğer insanlara saygılı davranırım” stili arasında pozitif yöndedir.
26. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin bakış açısına yerleştirme (olayın değerini azaltma) bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki uzlaşma çatışma çözme stratejisine ait “çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya daha açık hale gelirim” stili ile pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde hükmetme çatışma çözme stratejisine ait “Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım” stili arasında pozitif yöndedir.
27. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yıkım bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile en yüksek ilişki hükmetme çatışma çözme stiline ait “fiziksel olarak kavga ederim” stili ile pozitif yönde iken; özel gereksinimli çocuğu olmayan ebeveynlerde uyma çatışma çözme stratejisine ait “pes ederim” stili arasında pozitif yöndedir.

5.3. Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1. Özel gereksinimli çocuğu olmayan babalara yönelik MEB’e bağlı eğitim kurumlarında okul psikolojik danışmanları tarafından yaratıcı çözüm üretme, açık iletişim gibi konuları içeren olumlu çatışma çözme stillerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yürütülebilir.

2. Okullarda eğitim ilköğretim ve lise eğitim düzeyindeki ebeveynlere yönelik kişilerarası iletişim ve çatışma çözme süreçlerini içeren psikoeğitim programları planlanabilir.
3. Tipik gelişim gösteren çocuğu olan babalara, eğitimin içeriğinde karşıdaki bireylerin duygularına duyarlılıklarını artırmaya yer verilen çatışmalarda uzlaşmacı stratejileri kullanmalarını destekleyecek çatışma çözme becerileri eğitimleri planlanabilir.
4. Rehberlik Araştırma Merkezleri tarafından eğitim düzeyi düşük olan özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlere yönelik çatışma sürecinde iletişim becerileri konulu eğitimler planlanabilir.
5. Özel gereksinimli çocuğu olan düşük SED sahip ebeveynlerin kişiler arası iletişim ve çatışma çözme becerilerini geliştirmek için rehabilitasyon merkezleri rehberlik servisleri tarafından çatışma çözme becerileri konulu eğitimler planlanabilir.
6. Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin ve babaların olumsuz durumlarla karşılaştıklarında adaptif bilişsel duygu düzenleme becerilerini kullanmalarını destekleyecek rehberlik hizmetleri sunulabilir. Bu hizmetler arasında grupla psikolojik danışma oturumları planlanarak felaketleştirme gibi bilişsel çarpıtmalar üzerine çalışılabilir.
7. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarının özel durumlarını kabullenme süreçlerini destekleyecek psikolojik danışma hatları oluşturularak, ebeveynlerin kolaylıkla danışma hatlarına ulaşması sağlanabilir.
8. Tipik gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynlere yönelik olumsuz duygularla baş etme ve sorumluluk alma becerilerini içeren psikoeğitim programları planlanabilir.
9. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlere yönelik; çatışmaların şiddete dönüşmesini engellemek için her şeyin kötüye gideceğine dair inançlar olan yıkım bilişsel duygu düzenlenmesini azaltmayı hedefleyen psikoeğitim programları planlanabilir.
10. Özel gereksinimli çocuğu olan aileler kurumlar ve uzmanlarla çatışma sürecine girdikleri düşünüldüğünde kurumlarda çatışma çözmeye yönelik destek programları başlatılıp kurum psikolojik danışmanları bu konuda eğitilebilir.
11. Mevcut araştırma grubu yalnızca özel gereksinimli çocuğu olup olmaması kriterine göre sınıflandırılmıştır. Çatışma çözme stilleri ile bilişsel duygu düzenleme stratejileri arasındaki ilişki, özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler çocuğun özel gereksinim duyduğu alana göre sınıflandırılarak incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Acer, Ç. (2018). *Okul öncesi öğretmenlerinde bilinçli farkındalık (mindfulness) ve duygu düzenleme ilişkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi.
- Akbalık, F. G. (2001). Çatışma Çözme Ölçeği'nin (üniversite öğrencileri formu) geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 16(2), 205-209.
- Akman, H. (2019). *11-14 Yaş çocukların duygu düzenleme güçlüklerinin anne-baba duygu düzenleme güçlüğü ve ebeveynin duygusal erişilebilirliği ile ilişkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ufuk Üniversitesi.
- Aktaş, F. (2019). *Yaratıcı drama etkinliklerinin 60-72 ay çocukların duygu düzenleme becerilerine etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Akyunus İnce, M. (2012). *Cognitive aspects of personality disorders: influences of basic personality traits, cognitive emotion regulation, and interpersonal problems* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Aldao, A., Nolen-Hoeksema, S., & Schweizer, S. (2010). Emotion-regulation strategies across psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical psychology review*, 30(2), 217-237. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.11.004>
- Altın, M. O. (2017). *Amatör düzeyde futbol oynayan sporcuların bilişsel duygu düzenleme ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi.
- Altıntaş, E. & Gültekin, M. (2003). *Psikolojik danışma kuramları*. Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
- Arslan, C. (2005a). *Kişilerarası çatışma çözme ve problem çözme yaklaşımlarının yüklem karmaşıklığı açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Arslan, C. (2005b). *Kişilerarası çatışma çözme ve problem çözme yaklaşımlarının yüklem karmaşıklığı açısından incelenmesi*. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 75-93.
- Ataman, E. (2011). *Stres veren yaşam olayları karşısında bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin depresyon ve kaygı düzeyini belirlemedeki rolü* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Ateş, N. (2014). *Çatışma çözme eğitiminin 6. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme becerileri ve özsaygı düzeylerine etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi.
- Bahadır, Ş. (20s06). *Romantik ilişkilerde bağlanma stilleri, çatışma çözme stratejileri ve olumsuz duygudurumunu düzenleme arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış doktora tezi) Ankara Üniversitesi.
- Bakkaloğlu, H. (2013). Ebeveynlerin gözüyle özel gereksinimli çocukların erken müdahaleden okul öncesi programlara geçiş süreci. *Eğitim ve Bilim*, 169(38), 311-322.

- Baltaş, A. (1986). *Stres ve başa çıkma yolları*. Remzi Kitabevi.
- Baker, T. B., Piper, M. E., McCarthy, D. E., Majeskie, M. R., & Fiore, M. C. (2004). Addiction motivation reformulated: an affective processing model of negative reinforcement. *Psychological review*, 111(1), 33. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.111.1.33>
- Balzarotti, S., Biassoni, F., Villani, D., Prunas, A., & Velotti, P. (2016). Individual differences in cognitive emotion regulation: implications for subjective and psychological well-being. *Journal Of Happiness Studies*, 17(1), 125-143.
- Barrett, L. F. Mesquita, B. Ochsner, K. N. & Gross, J. J. (2007). The experience of emotion. *Annual Review of Psychology*, 58(1), 373-403.
- Basım, H. N., Çetin, F. & Meydan, C. H. (2009). Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarında kontrol odağının rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 57-69.
- Baştürkü, B. (2015). *İş yaşamında çalışanların duygusal zekâ yeterliliklerinin kişilerarası sorun çözme becerilerine etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Bayraktar, H. İ. (2018). *Madde kullanımı olan ve denetimli serbestlik tedbiri ile tedavi kararı verilen erkek bireylerin saldırganlık seviyeleri ile bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve dürtüsellik düzeyleri arasındaki ilişki* (Tıpta uzmanlık tezi). Sağlık Bilimleri Üniversitesi.
- Bear, G. G., Uribe-Zarain, X., Manning, M. A., & Shiomi, K. (2009). Shame, guilt, blaming, and anger: Differences between children in Japan and The Us. *Motivation And Emotion*, 33(3), 229-238.
- Bedir, D. (2018). *Erken çocukluk döneminde çatışma çözme becerisi hakkında öğretmen görüşlerinin incelenmesi ve çatışma çözme becerileri ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Bell, C., & Song, F. (2005). Emotions in the conflict process: An application of the cognitive appraisal model of emotions to conflict management. *International Journal of Conflict Management*, 16(1): 30- 54. <https://doi.org/10.1108/eb022922>
- Berking, M., & Whitley, B. (2018). *Duygulanım düzenleme eğitimi uygulayıcı el kitabı*. (S. Vatan, Çev.) Nobel.
- Berking, M., Orth, U., Wupperman, P., Meier, L. L., & Caspar, F. (2008). Prospective effects of emotion-regulation skills on emotional adjustment. *Journal of Counseling Psychology*, 55(4), 485-493. <https://doi.org/10.1037/a0013589>
- Bozoğlan, B. (2010). *Balkan ülkeleri üniversite öğrencilerinin çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeyleri ile çatışma çözme stilleri* (Yayınlanmamış doktora Tezi) Selçuk Üniversitesi.

- Cai, D. & Fink, E. (2010). Conflict style differences between individualists and collectivists. *Communication Monographs*, 69(1), 67-87. <https://doi.org/10.1080/03637750216536>
- Carver, C. S., Scheier, M. F. & Weintraub, J. K. (1989). Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 267-283.
- Cole, P. M., Michel, M. K., & Teti, L. O. D. (1994). The development of emotion regulation and dysregulation: A clinical perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2), 73-100. <https://doi.org/10.2307/1166139>
- Cüceloğlu. (2005). *Yeniden İnsan İnsana* (33. b.). Remzi Kitapevi.
- Crum, T. F., & Crum, T. (1998). *The magic of conflict: Turning a life of work into a work of art*. Simon and Schuster.
- Çam, O., & Akgün, E. (2007). Kişilerarası ilişkilerde çatışma ve çatışma yönetimi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Okulu Dergisi*, 2(23), 207-221.
- Çeçen, A. R. (2002). Duygular insan yaşamında neden vazgeçilmez ve önemlidir? *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(9).
- Çelik, H., & Kocabıyık, O. O. (2014). Genç yetişkinlerin saldırganlık ifade biçimlerinin cinsiyet ve bilişsel duygu düzenleme tarzları bağlamında incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 139-155.
- Dardas, D. A., & Ahmad, M. M. (2014). Psychometric properties of the parenting stress index with parents of children with autistic disorder. *Journal of Intellectual Disability Research*, 58(6), 560-571.
- Demir, Y. O. (2009). *Çocuk masallarında kişilerarası çatışma çözme süreci* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Demirbilek, Z. (2019). *Birlikte yaşayan çiftlerin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları: bağlanma, başa çıkma tutumları ve kişiliğin etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi.
- Deutsch, M. (1973). *The resolution of conflict: Constructive and destructive processes*. Yale University Press.
- Dökmen, Ü. (2013). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*. Remzi Kitabevi.
- Dökmen, Ü. (1987). Empati kurma becerisi ile sosyometrik statü arasındaki ilişki. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 20(1), 183-207. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001059
- Dönmez, N. B. (2010). *Öğretmenlik programları için özel eğitim*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

- Eckhardt, C. I., & Kassonove, H. (1998). Articulated cognitive distortions and cognitive deficiencies in maritally violent men. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 12(3), 231-250.
- Edited by Swingle, P. (1970). *The structure of conflict*. Academic Press.
- Ersoy, E. & Köşger, F. (2016). Empati: tanımı ve önemi/empathy: Definition and its importance. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2), 9-17. <http://dx.doi.org/10.20515/otd.33993>
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. & Hyun, H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. (8th ed.). Mc Graw Hill.
- Garnefski, N., Kraaij, V., & Spinhoven, P. (2001). Negative life events, cognitive emotion regulation and emotional problems. *Personality and Individual Differences*, 30(8), 1311-1327. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(00\)00113-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00113-6)
- Garnefski, N., Van Den Kommer, T., Kraaij, V., Teerds, J., Legerstee, J., & Onstein, E. (2002). The relationship between cognitive emotion regulation strategies and emotional problems: comparison between a clinical and a non-clinical sample. *European journal of personality*, 16(5), 403-420.
- Garnefski, N., Teerds, J., Kraaij, V., Legerstee, J., & Van Den Kommer, T. (2004). Cognitive emotion regulation strategies and depressive symptoms: Differences between males and females. *Personality and individual differences*, 36(2), 267-276.
- Geçtan, E. (2002). *Psikanaliz ve Sonrası* (10. basım). Remzi Kitabevi.
- Gilbert, P., & Miles, J. N. (2000). Sensitivity to Social Put-Down: it's relationship to perceptions of social rank, shame, social anxiety, depression, anger and self-other blame. *Personality and Individual Differences*, 29(4), 757-774.
- Gilbert, P., Miles, J. N. (2000), Sensitivity to Social Put-Down: it's relationship to perceptions of social rank, shame, social anxiety, depression, anger and self-other blame, *Personality and individual differences*, 29(4),757-774. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(99\)00230-5](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(99)00230-5)
- Goleman, D. (1995). *Duygusal zeka-neden IQ'dan daha önemli?*. (B. S. Yüksel, Çev.). Varlık Yayınları.
- Gören, A. B. (2016). Engelli çocuğa sahip annelerde yas süreci. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 20(1), 225-244.
- Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology*, 2(3), 271-299.
- Gross, J. J. (1999). Emotion regulation: Past, present, future. *Cognition & Emotion*. 5(13), 551-573. doi:10.1080/026999399379186.
- Gross, J. J. (2001). Emotion regulation in adulthood: Timing is everything. *Current directions in psychological science*, 10(6), 214-219. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00152>

- Gross, J. J. (2002). Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences. *Psychophysiology*, 39(3),281-291. <https://doi.org/10.1017/S0048577201393198>
- Gross, J. J. (2014). Emotion regulation: Conceptual and empirical foundations. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (pp. 3–20). The Guilford Press.
- Gross, J. J., & John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 348. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.2.348>
- Gross, J. J., ve Thompson, R. A. (2007). *Emotion regulation: Conceptual foundations*. Guilford Press.
- Halperin, E. (2013). Emotion, Emotion Regulation, and Conflict Resolutio. *Emotion Review*, 6(1), 68-76. <https://doi.org/10.1177/1754073913491844>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. R. (2013). Pearson Higher (Edt) *Multivariate data analysis: pearson new international edition*.
- Hubbard, J. A. (2001). Emotion expression processes in children's peer interaction: The role of peer rejection, aggression, and gender. *Child development*, 72(5), 1426-1438. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00357>
- Ishii, K. (2010). Conflict management in online relationships. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 13(4), 365-370.
- İşler, S. D. (2018). *Uyumlu ve uyumsuz mükemmeliyetçilik özellikleri ve bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile depresyon arasındaki ilişkiler* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi.
- Jordan, P. J. & Troth, A. C. (2002). Emotional intelligence and conflict resolution in nursing. *Contemporary Nurse*, 13(1), 94-100. <https://doi.org/10.5172/conu.13.1.94>
- Kabasakaloğlu, A. (2019). *Lise öğrencilerinin bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin saldırganlık ve öfke ifade biçimlerini yordaması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2019). *Benlik, aile ve insan gelişimi: kültürel psikoloji* (5. b.) Koç Üniversitesi.
- Kaner, S. (2002). Aile stres değerlendirme ölçeği (The questionnaire on resources and stress/QRS-F) faktör yapısı, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 34(1-2),1-10.
- Kaner, S. (2004). *Engelli çocukları olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi* (Proje Numarası: 2001-0901-007). Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Araştırma Projesi.
- Kara, N. (2013). *Çiftlerde yükleme biçimleri çatışma çözme stilleri ve eşin duygu dışavurum tarzları ile çift uyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi.

- Karadağ, G. (2009). Engelli çocuğa sahip annelerin yaşadıkları güçlükler ile aileden algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri, *TAF Prev Med Bull*, 8(4), 315-322.
- Karadağ, G. (2014). Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadığı zorluklar ve çözüm önerileri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 13(6), .491-494.
- Karasar, N. (2012). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama*. Nobel.
- Karip, E. (2015). *Çatışma Yönetimi* (6. b.). Pegem Akademi.
- Kassel, J. D., Bornovalova, M., & Mehta, N. (2007). Generalized expectancies for negative mood regulation predict change in anxiety and depression among college students. *Behaviour Research and Therapy*, 45(5), 939-950. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2006.07.014>
- Kelley, H. H. (1987). Toward a taxonomy of interpersonal conflict processes. In S. Oskamp & S. Spacapan (Eds.), *Interpersonal processes* (pp. 122–147). Sage Publications, Inc. <https://doi.org/10.1037/0000150-013>
- Koçel, T. (1984). *İşletme yöneticiliği*. İstanbul Üniversitesi.
- Koruklu, N., & Yılmaz, N. (2010). Çatışma çözme ve arabuluculuk eğitim programının okul öncesi kurumlara devam eden çocukların problem çözme becerisine etkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Köksal, G., & Kabasakal, Z. (2012). Zihinsel engelli çocukları olan ebeveynlerin yaşamlarında algıladıkları stresi yordayan faktörlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (32), 71-91.
- Koroğlu, M. (2012). *Emniyet personelinin empatik becerileri, çatışma ve şiddete ilişkin farkındalıkları ile çatışma çözme stilleri* (Yayınlanmamış doktora tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kösehan, A. (2015). *Örgütlerde çatışma ve yönetimi, Denizli’de bir örnek* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Kraaij, V., Pruyboom, E., & Garnefski, N. (2002). Cognitive coping and depressive symptoms in the elderly: a longitudinal study. *Aging & Mental Health*, 6(3), 275-281. <https://doi.org/10.1080/13607860220142387>
- Küçükler, S. (1997). *Bilgi verici psikolojik danışmanlık programının zihinsel özürlü çocukların kardeşlerinin özürle ilgili bilgi düzeylerine ve özürlü kardeşlerine yönelik tutumların etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi.
- Küçükler, S. (2001). Erken eğitimin gelişimsel geriliği olan çocukların anne-babalarının stres ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 3(1), 1-11.
- Lazarus, R. S., Kanner, A. D., & Folkman, S. (1980). Emotions: A cognitive–phenomenological analysis. In *theories of emotion* (pp. 189-217). Academic Press.

- <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-558701-3.50014-4>Lippitt, G. L. (1982). Managing conflict in today's organizations. *Training & Development Journal*.
- Laible, D. J. & Thompson, R. A. (2002). Mother–child conflict in the toddler years: Lessons in emotion, morality, and relationships. *Child Development*, 73(4), 1187-1203.
- Lee, J. K., Marshall, A. D., & Feinberg, M. E. (2022). Parent-to-child aggression, intimate partner aggression, conflict resolution, and children’s social–emotional competence in early childhood. *Family Process*, 61(2), 823-840. <https://doi.org/10.1111/famp.12701>
- Lippitt, G. L. (1983). Can conflict resolution be win-win?. *School Administrator*, 40(3), 20-22.
- Lippitt, G. L. (1982). Managing conflict in today's organizations. *Training & Development Journal*, 36(7), 66–74.
- Löfgren, H., & Malm, B. (2005). *Bridging the fields of drama and conflict management-empowering students to handle conflicts through school-based programmes*. Dracon International.
- Martin, M. & Greenwood, C.W. (2002). *Çocuğunuzun okulla ilgili sorunlarını çözebilirsiniz*. (F. Zengin, Çev.) (3. b.). Sistem Yayıncılık.
- Martin, R. C. & Dahlen, E. R. (2004). Irrational beliefs and the experience and expression of anger. *Journal of Rational Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, 22(1), 3–20.
- Martin, R. C., & Dahlen, E. R. (2005). Cognitive emotion regulation in the prediction of depression, anxiety, stress, and anger. *Personality and Individual Differences*, 39(7), 1249-1260.
- Maxwell, J. P., & Siu, O. L. (2008). The Chinese Coping Strategies Scale: Relationships with aggression, anger, and rumination in a diverse sample of Hong Kong Chinese adults. *Personality and Individual Differences*, 44(5), 1049-1059.
- Meriç, F. (2012). *İşletmelerde çatışma yönetimi: Gaziantep Organize Sanayi Bölgesinde bir uygulama* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi.
- McIntyre, L. L., Eckert, T. L., Fiese, B. H., Reed, F. D. D., & Wildenger, L. K. (2010). Family concern surrounding kindergarten transition: A comparison of student in special and general education. *Early Childhood Education Journal*, 38, 259-263.
- Murdock, N. Y. (2014). Gerçeklik Terapisi. N. Y. Murdock, & F. Akkoyun (Dü.) içinde, *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları: Olgu Sunumu ve Yaklaşımıyla* (F. Akkoyun, Çev., s. 352-375). Nobel.
- Nolen-Hoeksema, S., & Hilt, L. M. (2009). Handbook of depression. In I. H. Gotlib & C. L. Hammen (Eds.) *Gender differences in depression*, (s. 386–404). The Guilford Press.

- Oğuz Taşbaş, E. (2019). Çatışma ve çatışma çözümü sürecinde duyguların rolü. *Muhakeme Dergisi*, 2(2), 8-18. <https://doi.org/10.33817/muhakeme.476068>
- Onat, O., & Otrar, M. (2010). Bilimsel duygu düzenleme ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (31), 123-143.
- Öğülmüş, S. (2006). *Kişilerarası sorun çözme becerileri ve eğitimi* (3. b.). Nobel Akademi.
- Önder, F. C., & Utkan, Ç. (2018). Bilinçli farkındalık ve algılanan stres ilişkisinde ruminasyon ve olumsuz duygu düzenlemenin aracı rolü. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 1004-1019.
- Öz, Z. (2018). *Engelli çocuğu olan anne-babaların kaygı düzeyi ve başa çıkma stratejilerinin değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi.
- Özbayrak, C. (2006). *Türkiye örneğinde duygular ve bilişsel-duygu değerlendirme süreci* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Üniversitesi.
- Özdemir, A. Y., & Özdemir, A. (2007). Duygusal zeka ve çatışma yönetimi stratejileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi: üniversitede çalışan akademik ve idari personel üzerine bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (18), 393-410.
- Özmen, D., & Çetinkaya, A. (2012). Engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadığı sorunlar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 28(3), 35-49.
- Pistole, M. C. (1989). Attachment in adult romantic relationships: Style of conflict resolution and relationship satisfaction. *Journal of social and personal relationships*, 6(4), 505-510.
- Pistole, M. C., & Arricale, F. (2003). Understanding attachment: Beliefs about conflict. *Journal of Counseling & Development*, 81(3), 318-328.
- Rahim, M.A. (1983), A measure of styles of handling interpersonal conflict. *Academy of Management Journal*, 26(2), 368-376.
- Rahim, M. A., Magner, N. R., & Shapiro, D. L. (2000). Do justice perceptions influence styles of handling conflict with supervisors?: What justice perceptions, precisely?. *International Journal of Conflict Management*, 11(1), 9-31. <https://doi.org/10.1108/eb022833>
- Ramsden, S. R., & Hubbard, J. A. (2002). Family expressiveness and parental emotion coaching: Their role in children's emotion regulation and aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30(6), 657-667.
- Rey Peña, L., & Extremera Pacheco, N. (2012). Physical-verbal aggression and depression in adolescents: The role of cognitive emotion regulation strategies. *Universitas Psychologica*, 11(4), 1245-1254.

- Rey Peña, L., & Extremera Pacheco, N. (2012). Physical-verbal aggression and depression in adolescents: The role of cognitive emotion regulation strategies. *Universitas Psychologica*, 11(4), 1245-1254.
- Rıza Özen, S. (2016). *Evli bireylerin bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin psikolojik iyi oluşları ve evlilik doyumları ile ilişkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi.
- Rood, L., Roelofs, J., Bögels, S. M., & Arntz, A. (2012). The effects of experimentally induced rumination, positive reappraisal, acceptance, and distancing when thinking about a stressful event on affect states in adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 40(1), 73-84.
- Roseman, I. J. (2011). Emotional behaviors, emotional goals, emotion strategies: multiple levels of organization integrate variable and consistent responses. *Emotion Review*, 3, 434-443.
- Saltalı, N. D. (2010). *Duygu eğitiminin okul öncesi dönemi çocuklarının duygusal becerilerine etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi) Selçuk Üniversitesi.
- Sargın, N. (2010). Öğrenci Adaylarının Çatışma ve Şiddete İlişkin Farkındalık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(4), 601-616.
- Sargın, N., & Bozoğlan, B. (2010). A study into university students' views on conflict and violence: The case of Turkey, Poland, Romania and Georgia. *European Turks: Education and Integration*. Erciyes University Press, 1, 487-498.
- Sargın, T., Tor, H., Bozoğlan, B., & Köroğlu, M. (2007). The methods that teacher candidates use in solving conflicts have been searched from the point of different variables. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 379-389.
- Sarıkaya, S. (2011). *Zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin stresle başa çıkma düzeylerinin ve yaşam doyumlarının incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Schore, A. N. (2000). *The self-organization of the right brain and the neurobiology of emotional development*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511527883.008>
- Schrumpf, F., Crawford, D. K., & Bodine, R. J. (2007). *Okulda çatışma çözme ve akran arabuluculuk*. (G. Akbalık, Çev.) İmge Kitabevi Yayınları.
- Schultz, D., Izard, C. E., & Bear, G. (2004). Children's emotion processing: Relations to emotionality and aggression. *Development and psychopathology*, 16(2), 371-387.
- Schwartz, W. (1994). Anti-Bias and Conflict Resolution Curricula: Theory and Practice. ERIC/CUE Digest No. 97.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Yargı Yayınevi.

- Sepetçi, M. (2019). *Yetişkin bilişsel duygu düzenleme, kişilerarası ilişki problemleri, sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiler* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi.
- Sevim, S. A. (2005). Üniversite öğrencilerinin çatışmalara yaklaşım biçimleri. *Eurasian Journal of Educational Research*, 21, 223-233.
- Shorer, M., & Leibovich, L. (2022). Young children's emotional stress reactions during the COVID-19 outbreak and their associations with parental emotion regulation and parental playfulness. *Early Child Development and Care*, 192(6), 861-871. <https://doi.org/10.1037/dev0000864>
- Smith, E. E., & Kosslyn, S. M. (2017). *Bilişsel psikoloji: Zihin ve beyin*. (M. Şahin, Çev.) Nobel.
- Solmuş, T. (2010). *İşyeri terapisi*. Papatya Yayıncılık.
- Spirito, A., Stark, L. J., & Williams, C. (1988). Development of a brief coping checklist for use with pediatric populations. *Journal of Pediatric Psychology*, 13(4), 555-574. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/13.4.555>
- Stuewig, J., Tangney, J. P., Heigel, C., Harty, L., McCloskey, L. (2010), Shaming, blaming, and maiming: Functional links among the moral emotions, externalization of blame, and aggression. *Journal of Research in Personality*, 44(1), 91-102. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2009.12.005>
- Sullivan, T. N., Helms, S. W., Kliwer, W., & Goodman, K. L. (2010). Associations between sadness and anger regulation coping, emotional expression, and physical and relational aggression among urban adolescents. *Social Development*, 19(1), 30-51. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2008.00531.x>
- Sullivan, M. J., Bishop, S. R., & Pivik, J. (1995). The pain catastrophizing scale: development and validation. *Psychological Assessment*, 7(4), 524-531.
- Sütterlin, S., Paap, M., Babic, S., Kübler, A., & Vögele, C. (2016). Rumination and age: some things get better. *Journal of Aging Research*, 2012, 1-10. <https://doi.org/10.1155/2012/267327>
- Şahin, G. (2015). *Okul öncesi çocukların yürütücü işlevlerinin ve duygu düzenleme becerilerinin bağlanma örüntüleri açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi) Selçuk Üniversitesi.
- Şimşek, Ö. F. (1999). *Bir grup rehberliği programının öğretmenlerin disiplin anlayışına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Tennen, H., & Affleck, G. (1990). Blaming others for threatening events, *Psychological Bulletin*, 108(2), 209.
- Tezer, E. (1986). *Evli eşler arasındaki çatışma davranışları: algılama ve doyum* (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi.

- Tezer, E. (1996). Conflict-Handling Behavior Toward Spouses and Supervisors, *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 130 (3), 281-292
- Thompson, R. A. (1994). Emotion regulation: A theme in search of definition. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2), 25-52. <https://doi.org/10.2307/1166137>
- Titrek, O. (2016). *IQ'dan EQ'ya duyguları zekice yönetme* (5. B.). Pegem Akademi.
- Topçu, Birol ve Dündar, Süleyman (2011). Evli çiftlerin bazı kişilik özelliklerine göre kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının incelenmesi. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 6 (3), 91-102
- Toy, A. B., & Kesici, İ. (2020). Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin eğitim ihtiyaçları. *İleri Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 61-93.
- Trives, J. J. R., Bravo, B. N., Postigo, J. M. L., Segura, L. R., & Watkins, E. (2016). Age and gender differences in emotion regulation strategies: Autobiographical memory, rumination, problem solving and distraction. *The Spanish journal of psychology*, 19.
- Turk, C. L., Heimberg, R. G., Luterek, J. A., Mennin, D. S., & Fresco, D. M. (2005). Emotion dysregulation in generalized anxiety disorder: A comparison with social anxiety disorder. *Cognitive Therapy and Research*, 29(1), 89-106.
- Tümkaya, S. (2001). Engelli çocuğun annelerine yönelik psikolojik danışma hizmetleri gereksinimi. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 1(2), 95-102.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581>
- Uçar, Y. (2007). *İş yaşamında çatışma yönetimi ve Sivas Demir Çelik İşletmeleri A.Ş. 'de bir araştırma* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi.
- Uğurlu, N., Sayan, A. & Mehtap, T. A. N. (2003). Hemşirelerde benlik saygısı ve iç-dış kontrol odağı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 19(3), 103-113.
- Uysal, Z. (2006). *Çatışma çözme eğitim programının ortaöğretim dokuzuncu sınıf düzeyindeki öğrencilerin çatışma çözme becerilerine etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi.
- Üney, T. (2016). *Ebeveyn evlilik çatışma çözüm stilleri, ergenin duygu düzenlemesi ve ergen çatışma çözme davranışları arasındaki ilişkiler* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Yeşiltaş, D. E. (2020). *Özel eğitime gereksinimi olan çocukların anne babalarının bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin evlilik uyumuna etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi.

- Yüksek, A. Ö., & Özdemir, A. (2007). Duygusal zeka ve çatışma yönetimi stratejileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi: Üniversitede çalışan akademik ve idari personel üzerine uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 393-410.
- Werner, K. & Gross, J. J. (2010). Emotion regulation and psychopathology: A conceptual framework. In A. M. Kring & D. M. Sloan (Eds.), *Emotion regulation and psychopathology: A transdiagnostic approach to etiology and treatment* (pp. 13–37). The Guilford Press.
- Wolgast, M., Lundh, L. G., & Viborg, G. (2011). Cognitive reappraisal and acceptance: An experimental comparison of two emotion regulation strategies. *Behaviour Research and Therapy*, 49(12), 858-866. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2011.09.011>
- Yavuzer, H. (2012). *Çocuk psikolojisi* (35. b.). Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, Z. (2019). *Okul öncesi eğitimi bilim dalı yüksek lisans tezi özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin açık hava oyun parklarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Zlomke, K. R., & Hahn, K. S. (2010). Cognitive emotion regulation strategies: Gender differences and associations to worry. *Personality and Individual Differences*, 48(4), 408-413.

EKLER

EK-1 Kişisel Bilgi Formu

Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sayın Ebeveyn;

Bu araştırma, özel gereksinim gerektiren çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin tutumları farklı değişkenler açısından incelenmek amacıyla yapılmaktadır. Araştırmanın etik ve bilimsel açıdan uygunluğu Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Araştırmadaki bilgiler gizli tutulacaktır. Bazı demografik bilgilerin de yer aldığı araştırma sorularında kim olduğunuzu söyleyecek herhangi bir soru yöneltilmemektedir. Sorulara vereceğiniz samimi ve içten cevaplar araştırmanın güvenilirliğini artırmaktadır. Araştırmaya katılım gönüllülük ilkesine dayanmaktadır.

() Okudum, araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

Psi.Dan. Zeynep TAKI KAPIDAŞ

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Cinsiyetim	Kadın ()		Erkek ()	
Çocuğumun özel gereksinimi	Var () Var ise tanısı.....		Yok ()	
Yaşım	18-25 ()	26-39 ()	39-45 ()	45 ve üzeri ()
Eğitim düzeyim	İlkokul veya ortaokul ()	Lise ()	Üniversite ()	Yüksek lisans veya Doktora ()
Ekonomik durumum	Düşük ()		Orta ()	Yüksek ()

EK-2 Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği

OLAYLARLA NASIL BAŞA ÇIKARSINIZ? Herkes zaman zaman tatlı acı olaylarla karşılaşmakta ve kendine özgü tepkiler vermektedir. Aşağıdaki sorular, olumsuz durumlarla karşılaştığınızda genelde neler düşündüğünüzü belirlemeyi amaçlamaktadır.	Hemen Hemen Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Hemen Hemen Her Zaman
1. Genelde kendimi suçlu hissederim.					
2. Olanları kabul etmek zorunda olduğumu düşünürüm.					
3. Yaşadıklarım hakkında neler hissettiğimi sık sık düşünürüm.					
4. Yaşadıklarımı düşünmekten ziyade daha iyi şeyler düşünmeyi tercih ederim.					
5. Elimden gelenin en iyisinin ne olduğunu düşünürüm.					
6. İçinde bulunduğum durumdan bir şeyler öğrenebileceğimi düşünürüm.					
7. Herşey daha da kötü olabilirdi diye düşünürüm.					
8. Yaşadıklarımın, diğerlerinin yaşadıklarından çok daha kötü olduğunu düşünürüm.					
9. Olaylarda diğerlerinin suçlu olduğunu düşünürüm.					
10. Olaylardan sorumlu olan kişinin ben olduğumu düşünürüm.					
11. Durumu (olanları) kabullenmek zorunda olduğumu düşünürüm.					
12. Yaşadıklarım hakkında ne düşündüğüme ve ne hissettiğime takılırım.					
13. Yaşadığım olumlu olaylarla ilgili yapacak bir şeyimin olmadığını düşünürüm.					
14. Durumla en iyi şekilde nasıl başa çıkabileceğimi düşünürüm.					
15. Olaylardan sonra daha güçlü bir kişi haline geldiğimi düşünürüm.					
16. Diğerlerinin daha kötü olaylarla karşılaştıklarını düşünürüm.					
17. Sürekli olarak, yaşadıklarımın ne denli kötü şeyler olduğunu düşünürüm.					
18. Olanlardan diğerlerinin sorumlu olduğunu hissederim.					
19. Bu olayda yaptığım hataları düşünürüm.					
20. Olayla ilgili olarak birşeyleri değiştiremeyeceğimi düşünürüm.					
21. Yaşadıklarımın dolaylı hissettiklerimin sebebini anlamaya çalışırım.					
22. Olanlardan ziyade iyi şeyler düşünmeyi yeğlerim.					
23. Durumu nasıl değiştirebileceğimi düşünürüm.					
24. Kötü olayların iyi yönlerinin de olduğunu düşünürüm.					
25. Son yaşadığımın, diğer yaşadıklarım kadar kötü olmadığını düşünürüm.					
26. Başıma gelenlerin, bir kişinin başına gelebilecek en kötü şeyler olduğunu düşünürüm.					
27. Bu sorunda, diğerlerinin yaptıkları hataları düşünürüm.					
28. Asıl sorunun benden kaynaklandığını düşünürüm.					
29. Olumsuz durumlarla yaşamayı öğrenmek zorunda olduğumu düşünürüm.					
30. Olayın bende uyandırdığı hisleri derinlemesine irdelerim.					

31. Yaşadığım güzel olayları düşünürüm.					
32. Yapabileceğim en iyi planın ne olduğunu düşünürüm.					
33. Sorunun olumlu yanlarını bulmaya çalışırım.					
34. Hayatta daha kötü şeylerin de olduğunu düşünürüm.					
35. Devamlı olarak, sorunun ne denli kötü olduğunu düşünürüm.					
36. Sebebin, temelde diğerlerinden kaynaklandığını düşünürüm.					

EK-3 Çatışma Çözme Stilleri Formu

Çatışma yaşandığında,	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.Kişiden kaçınıyorum					
2.Konuyu değiştiririm					
3.Diğer kişilerin bakış açısını anlamaya çalışırım.					
4.Çatışmayı şakaya dönüştürmeye çalışırım.					
5. İnanmasam da yanlışımlı kabul ederim.					
6. Pes ederim.					
7. Özür dilerim					
8. Çatışmayı azaltmak için anlaştığım ve anlayamadığım şeyleri bulmaya çalışırım					
9. Bir uzlaşmaya varmayı denerim.					
10. Anlaşmış gibi görünürüm					
11. Kimin haklı olduğuna karar vermede başka kişilerin yardımını alırım					
12. Diğer kişiyi tehdit ederim					
13.Fiziksel olarak kavga ederim					
14.Biz çözüm yolu buluncaya kadar sızlanır, şikâyet ederim.					
15. Pes ederim ama diğer insana da ne kadar acı çektiğimi de hissettiririm.					
16. Duygularım hakkında ailemle konuşurum.					
17.Bir çatışma içinde diğer insanların gereksinimlerinin daha çok farkındayım.					
18. Probleme daha çok odaklanırım.					
19. Kendi hissettiklerimin daha çok farkındayım.					
20. Sözel olmayan iletişim becerileri kullanırım.					
21.Arkadaşlarıma sözel ifadeler kullanırım					
22.Kendi hissettiklerimi tanımlayabilirim.					
23. Çatışmada bir artış gördüğüm zaman çözümü ertelerim.					
24.Karşımdaki insanların duygularının farkında olurum.					
25. Diğer insanlara saygılı davranırım.					
26. Çatışmada bir artış olduğunda uzlaşmaya daha açık hale gelirim.					
27. Kendimin ve karşımdakinin hissettiklerinin farkında olurum					
28.Çatışmada daha barışçı ve sevgi dolu çözümler denerim.					
29. Çatışma yaşayan çevremdeki insanlara yardım etmek için yeni beceriler geliştiririm.					

